

Pienriitamenettely

Arviomuistio

Pienriitamenettely

Arviomuistio

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Publication distribution**Institutional Repository
for the Government
of Finland Valto**

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Publication sale**Online bookstore
of the Finnish
Government**

vnjulkaisumyynti.fi

Oikeusministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-502-9

ISSN pdf: 2490-1172

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Pienriitamenettely Arviomuistio

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2023:1		Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Siro, Jukka		
Kieli	suomi	Sivumäärä	164
Tiivistelmä	Pienriitamenettelyllä tarkoitetaan etupäässä pienehköjä rahamääriä koskeville riidoille tarkoitettua yksinkertaistettua ja kevennettyä oikeudenkäyntimenettelyä. Arviomuistiossa selvitetään alustavasti, mitä oikeudellisia reunaehtoja pienriitamenettelyn säätämiseen liittyisi ja millaisia sääntelymalleja voitaisiin ajatella sekä arvioidaan, mitä vaikutuksia pienriitamenettelyllä voisi olla. Lisäksi tarkastellaan eräitä vaihtoehtoisia tapoja pyrkiä saavuttamaan niitä päämääriä, joita pienriitamenettelyllä voitaisiin tavoitella. Arviomuistio sisältää myös kuvauksen nykytilasta ja vertailun vastaaviin menettelyihin eräissä Euroopan valtioissa.		
Asiasanat	prosessioikeus, oikeudenkäynti, siviiliprosessi, tuomioistuimet		
ISBN PDF	978-952-400-502-9	ISSN PDF	2490-1172
Asianumero	VN/28937/2021	Hankenumero	OM059:00/2021
Julkaisun osoite	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-502-9		

Småmålsförfarandet Bedömningspromemoria

Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2023:1		Tema	Betänkanden och utlåtanden
Utgivare	Justitieministeriet		
Författare	Siro, Jukka		
Språk	finska	Sidantal	164
Referat	Med småmålsförfarande avses ett förenklat rättegångsförfarande som i första hand är avsett för tvistemål som gäller mindre penningbelopp. I bedömningspromemorian utreds preliminärt vilka rättsliga ramvillkor som ska beaktas i regleringen av småmålsförfarandet, hurdana regleringsmodeller som kan komma i fråga och eventuella konsekvenser av förfarandet. Dessutom granskas vissa alternativa sätt att uppnå de mål som kan eftersträvas med småmålsförfarandet. Bedömningspromemorian innehåller också en beskrivning av nuläget och en jämförelse med motsvarande förfaranden i vissa europeiska stater.		
Nyckelord	processrätt, rättegång, civilprocess, domstolar		
ISBN PDF	978-952-400-502-9	ISSN PDF	2490-1172
Ärendenr.	VN/28937/2021	Projektnr.	OM059:00/2021
URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-502-9		

Sisältö

1	Johdanto.....	8
1.1	Tarkastelun lähtökohdat.....	8
1.2	Aikaisempia kannanottoja	9
1.3	Menettelyn nimitys	11
2	Nykytila	14
2.1	Riita-asioiden käsittely yleisissä tuomioistuimissa	14
2.1.1	Menettelyn pääkohtia	14
2.1.2	Tilastotietoja riita-asioiden käsittelystä	15
2.1.3	Tutkimuksia halukkuudesta saattaa asia tuomioistuimeen.....	18
2.1.4	Riitaprosessi kansainvälisessä vertailussa.....	20
2.2	Eurooppalainen vähäisiin vaatimuksiin sovellettava menettely	22
2.3	Ryhmäkanne ja ryhmävalitus	23
2.4	Sovittelu	24
2.5	Välimiesmenettely	25
2.6	Riita-asioiden ratkaiseminen lautakunnissa	26
2.7	Verkkovälitteinen riidanratkaisu.....	28
2.8	Asian intressin vaikutus menettelysääntelyyn	29
2.9	Nykytilan arviointi	30
3	Pienriitamenettelyt toisissa valtioissa.....	35
3.1	Johdanto	35
3.2	Ruotsi	35
3.3	Norja.....	40
3.4	Tanska	44
3.5	Viro.....	48
3.6	Saksa	50
3.7	Itävalta.....	52
3.8	Sveitsi.....	54
3.9	Alankomaat	55
3.10	Englanti ja Wales	59

3.11	Skotlanti	61
3.12	Irlanti	64

4 Sääntelyvaihtoehtoja 67

4.1	Johdanto	67
4.2	Soveltamisala	70
4.2.1	Pienriitamenettelyssä käsiteltävät asiat	70
4.2.2	Suhde täysimittaiseen oikeudenkäyntiin	74
4.3	Menettelyn keventäminen ja yksinkertaistaminen	76
4.4	Pääkäsittely	83
4.4.1	Pääkäsittelyn tarve	83
4.4.2	Pääkäsittely videoyhteydellä	86
4.5	Oikeudenkäyntikulujen korvaaminen	90
4.6	Ratkaisun perusteleminen	92
4.7	Muutoksenhakuoikeus	96

5 Pienriitamenettelyn vaikutuksia 104

5.1	Johdanto	104
5.2	Pienriitojen lukumäärä	105
5.3	Yhteiskunnalliset vaikutukset	113
5.4	Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin	117
5.5	Viranomaisvaikutukset	118
5.5.1	Tuomioistuimet	118
5.5.2	Kuluttajariitalautakunta ja muut ratkaisusuosituksia antavat lautakunnat	127
5.5.3	Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit	127
5.5.4	Ulosottolaitos	128
5.6	Taloudelliset vaikutukset	129
5.6.1	Ihmiset ja yhteisöt	129
5.6.2	Markkinoiden toiminta	129
5.6.3	Oikeudenkäynnin asianosaiset	130
5.6.4	Asianajotoiminnan harjoittajat	131
5.6.5	Valtio	132

6	Vaihtoehtoisia ratkaisumalleja	139
6.1	Johdanto	139
6.2	Ensi vaiheena sovittelu	139
6.3	Kuluttajariitalautakunnan toimivallan laajentaminen.....	140
6.4	Kuluttajariitalautakunnan ratkaisujen luonteen muuttaminen	142
6.5	Riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn yleinen kehittäminen	142
6.6	Korvattavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärästä säättäminen pienehköissä riita-asioissa	143
6.7	Pienehköiden riita-asioiden ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta	145
7	Johtopäätöksiä.....	147
	Lähteet.....	149

1 Johdanto

1.1 Tarkastelun lähtökohdat

Pienriitamenettelyllä tarkoitetaan etupäässä pienehköjä rahamääriä koskeville riidoille tarkoitettua yksinkertaistettua ja kevennettyä oikeudenkäyntimenettelyä. Siitä säättämislä on muissa valtioissa yleensä pyritty tekemään pienehkön riita-asian käsittelystä tuomioistuimessa asianosaisille täysimittaista oikeudenkäyntiä helpompaa, halvempaa ja nopeampaa. Suomessa ei ole säädetty tällaisesta oikeudenkäyntimenettelystä.

Tämä arviomuistio on kirjoitettu pienriitamenettelystä säättämistä koskevaa harkintaa varten. Arviomuistiossa selvitetään alustavasti, mitä oikeudellisia reunaehtoja pienriitamenettelyn säättämiseen liittyisi ja millaisia sääntelymalleja voitaisiin ajatella (pääjakso 4) sekä arvioidaan, mitä vaikutuksia pienriitamenettelyllä voisi olla (pääjakso 5). Lisäksi tarkastellaan eräitä vaihtoehtoisia tapoja pyrkiä saavuttamaan niitä päämääriä, joita pienriitamenettelyllä voitaisiin tavoitella (pääjakso 6). Arviomuistio sisältää myös kuvauksen nykytilasta (pääjakso 2) ja vertailun vastaaviin menettelyihin eräissä Euroopan valtioissa (pääjakso 3).

Työ on osa pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaa, jossa on asetettu tavoitteeksi toimivat oikeusprosessit ja oikeusturva. Näiden päämäärien on katsottu kattavan muun muassa oikeusturvan saatavuuden taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta. Hallitusohjelman mukaan oikeudenkäyntien kustannuksia alennetaan ja selvitetään oikeudenkäyntikulujen määräytymisperusteita muun muassa kuluriskin alentamiseksi.¹

¹ Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31, s. 87–88.

Tarkasteltavana olevaa oikeudenkäyntimenettelyä kutsutaan tässä arviomuistiossa *pienriitamenettelyksi*. Termivalintaa käsitellään jaksossa 1.3. Voimassa olevan lain mukaista riita-asian oikeudenkäyntiä puolestaan kutsutaan *täysimittaiseksi oikeudenkäynniksi*.

1.2 Aikaisempia kannanottoja

Suomessa oli aikaisemmin huoneenvuokra-asioita varten yksinkertaistettu oikeudenkäyntimenettely. Huoneenvuokra-asioita käsiteltiin vuosina 1974–2002 eräiden käräjäoikeuksien yhteydessä toimineissa asunto-oikeuksissa soveltaen oikeudenkäymiskaaren ohella lakia oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa (650/1973). Siinä eräistä kysymyksistä oli säädetty asianosaisten näkökulmasta yksinkertaisemmin kuin oikeudenkäymiskaaressa. Asunto-oikeuksista säädettyä pyrittiin luomaan menettely, joka palvelisi vuokranantajia ja vuokralaisia joustavasti, nopeasti, vähin kustannuksin ja asiantuntevasti.²

Asunto-oikeudet lakkautettiin vuonna 2002 muun muassa siitä syystä, että oikeudenkäymiskaareen vuosien saatossa tehtyjen uudistusten jälkeen huoneenvuokra-asioiden käsittely asunto-oikeuksissa ei enää juurikaan eronnut muiden riita-asioiden käsittelystä yleisisissä tuomioistuimissa.³

Nykyisestä oikeudenkäyntimenettelystä säädettiin 1990-luvun alussa. Silloin epäkohdista pidettiin aikaisemman oikeudenkäyntimenettelyn kaavamaisuutta. Lähes kaikki riita-asiat niiden laadusta riippumatta käsiteltiin samanlaisessa menettelyssä. Helppojen ja yksinkertaisten asioiden käsittelyn tavanomaisessa menettelyssä katsottiin aiheuttavan turhia kustannuksia sekä asianosaisille että yhteiskunnalle. Sen vuoksi ehdotettiin, että menettely kokonaisuudessaan tulisi järjestää aiempaa joustavammaksi niin, että kukin asia voitaisiin käsitellä sille parhaiten sopivassa menettelyssä.⁴ Erillisistä oikeudenkäyntimenettelyistä ei kuitenkaan säädetty, vaan menettelystä ylipäänsä pyrittiin tekemään joustava.

Valtioneuvosto asetti vuonna 2001 komitean, jonka tehtävänä oli laatia selvitys tuomioistuinlaitoksen kehittämislinjoista pitkällä aikavälillä. Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea arvioi myös pienriitamenettelyä. Komitean mukaan sille ei ollut näköpiirissä tarvetta. Sen sijaan tulisi kiireellisesti määritellä oikeudenkäynnin voittaneelle

² HE 42/1973 vp s. 1–2.

³ HE 31/2001 vp s. 1–7.

⁴ HE 15/1990 vp s. 11.

osapuolelle tuomittavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärät vähäisissä riita-asioissa.⁵

Komitean mukaan tavoitteena tuli olla, että oikeudenkäyntimenettelyjä kehitetään siihen osallistuville helpommiksi. Komitea arvioi, että tulevaisuudessa korostuu entistä enemmän se, että kaikkia asioita ei niiden erilaisuuden ja yhteismitattomuuden vuoksi voida hoitaa samanlaisilla menettelysäännöillä. Myös nykyaikainen kansalaisyhteiskunta ja yksilöllisyyden korostuminen asettavat paineita, että asiaan osallisille tulisi luoda aikaisempaa paremmat mahdollisuudet vaikuttaa prosessissa heitä itseään koskevissa asioissa. Prosessisäännösten kehittäminen tähän suuntaan saattaisi myös lisätä tuomioistuinten houkuttelevuutta konfliktinratkaisupaikkana.⁶

Oikeusministeriössä laadittiin vuonna 2021 arviomuistio oikeudenkäyntikuluista riita-asioissa. Arviomuistion mukaan pienriitamenettely voisi olla vaikuttava keino puuttua riita-asioden korkeaan oikeudenkäyntikulurisktiin.⁷ Enemmistö sidosryhmistä, jotka antoivat lausunnon arviomuistiosta, suhtautui pienriitamenettelyyn myönteisesti.⁸

Valtioneuvosto antoi vuonna 2021 selonteon asuntopolitiikasta. Selonteon mukaan olisi tarpeen selvittää tuomioistuinkäsittelyä täydentäviä, kustannuksiltaan edullisempia ja nopeampia riidanratkaisumenettelyitä. Menettelyssä käsiteltäisiin osakkeenomistajien ja asunto-osakeyhtiöiden, asumisoikeuden haltijoiden ja asumisoikeusyhteisöjen sekä vuokralaisten ja vuokranantajien välisiä riita-asioita.⁹

Eduskunnan ympäristövaliokunta katsoi selonteosta antamassaan mietinnössä, että vuokrasuhdetta koskevien riita-asioden tuomioistuinkäsittely on raskas ja hidas sekä vuokralaisten että vuokranantajien näkökulmasta. Kustannusten säästämiseksi on tarpeen selvittää, olisiko pienemmille riita-asioille mahdollista luoda kevennetty oikeudenkäyntimenettely.¹⁰

Oikeusministeriö asetti vuonna 2021 työryhmän arvioimaan oikeudenkäytön kehityssuuntia. Työryhmä ehdotti, että käsittelyprosessien diversiteettiä lisätään kehittämällä oikeudenkäyntimenettelyä koskevaa sääntelyä nykyistä monipuolisemmaksi ja joustavammaksi eli määritetään erilaisille asioille parhaiten soveltuva menettely teknologiset

⁵ KM 2003:3, s. 21–22 ja 206–210.

⁶ KM 2003:3, s. 21 ja 203.

⁷ Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2021:16, s. 98–103.

⁸ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2021:38, s. 8.

⁹ Asuntopoliittinen kehittämisohjelma vuosiksi 2021–2028, VNS 12/2021, s. 17.

¹⁰ YmVM 6/2022 vp s. 15, vastaavasti VaVL 5/2022 vp s. 8.

mahdollisuudet hyödyntäen. Työryhmän mukaan tämän tulee tapahtua huomioimalla kunkin asiatyyppin erikoispiirteet ja oikeusturvan tarve. Menettelytapojen tulee määräytyä asian laadun mukaan. Oikeudenkäyntimenettelyjen monimuotoisuutta lisäämällä voidaan resursseja ohjata tehokkaammin ja myös palvella asiakkaita heidän tarpeensa paremmin huomioiden.¹¹

Työryhmä lausui erikseen, että tuomioistuinten houkuttelevuutta riita-asioissa voisi lisätä se, että asianosainen saisi itse vaikuttaa siihen, minkälaisessa menettelyssä hänen asiansa ratkaistaan. Esimerkiksi ns. small claims -asioissa, joissa asianosaisen intressi on vähäinen, voi olla toisenlainen menettely kuin laajemmissa riidoissa.¹²

Valtioneuvoston vuonna 2022 antaman oikeudenhoidon selonteon mukaan tulisi selvittää mahdollisuutta luoda kevennetty oikeudenkäynti pienimmille riita-asioille.¹³

Eduskunnan lakivaliokunta on riita-asioiden oikeudenkäyntikuluja koskevan lainsäädännön muuttamista koskevassa mietinnössään ehdottanut eduskunnan hyväksyttäväksi lausumaa, jossa edellytettäisiin hallitusta ryhtymään pikaisesti uusiin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin riita-asian oikeudenkäynneistä aiheutuvien kustannusten ja prosessikynnyksen alentamiseksi. Mietinnön perusteluissa valiokunta on viitannut muun ohella siihen, että valiokunnan asiantuntijakuulemisissa pienriitamenettelyä oli varsin yleisesti tuettu.¹⁴

1.3 Menettelyn nimitys

Tässä arviomuistiossa tarkasteltavalla oikeudenkäyntimenettelyllä ei ole vakiintunutta suomenkielistä nimitystä.

Hallintolain (434/2003) 9 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Tämä hyvän kielenkäytön vaatimus koskee myös lakikieltä. Lainkirjoittajan oppaan mukaan lakikielen tulee tämän lisäksi olla johdonmukaista, virheetöntä, täsmällistä, yksitulkintaista, tiivistä ja ytimekästä (kohta 24.2.3).

¹¹ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:39, s. 134 ja 138.

¹² Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:39, s. 99.

¹³ Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta, VNS 13/2022, s. 59.

¹⁴ LaVM 23/2022 vp s. 4–5.

Kotimaisten kielten keskus on antanut ohjeen pyrkiä käyttämään säädöskielen terminä yksi- tai kaksisanaisia ilmauksia ja suosittanut valitsemaan termiksi käsitettä kuvaavan ja helposti käytettävän ilmauksen. Pitkiä määriteketjuja tulisi välttää.

Ruotsin laissa tällaisessa menettelyssä käsiteltävästä asiasta käytetään nimitystä ”förenklat tvistemål”. Alun perin termi oli ”småmål”.

Tässä arviomuistiossa tarkoitettulla menettelyllä olisi kaksi keskeistä piirrettä. Menettely olisi yksinkertaisempi ja kevyempi kuin täysimittainen oikeudenkäynti, ja se olisi tarkoitettu sellaisille riita-asioille, joiden kohteen arvo on pienehkö.

Tässä arviomuistiossa menettelyä kutsutaan *pienriitamenettelyksi*. Ratkaisua puoltaa nimityksen lyhyys ja helppokäyttöisyys. Pienriitamenettely myös kuvaa selvästi, millaisia riita-asioita menettelyssä käsitellään, ja siitä on helposti muodostettavissa tässä menettelyssä käsiteltävää asiaa kuvaava sana pienriita-asia. Vastaavalla ruotsinkielisellä ilmauksella *småmålsförfarande* on samat edut.

Menettelyä kutsutaan pienriitamenettelyksi hallituksen esityksessä oikeudenkäyntikuluja koskevan lainsäädännön muuttamisesta ja sitä koskevassa lakivaliokunnan mietinnössä.¹⁵ Aiemmin sanaa on käytetty oikeuskirjallisuudessa.¹⁶

Tanskassa tällaisessa menettelyssä käsiteltäviä riita-asioita kutsutaan nimellä ”småsag”. Ruotsissa termi oli aiemmin ”småmål”.

Toisaalta pienriitamenettely ei sanana kerro mitään siitä, millainen kyseinen menettely olisi.

Vaihtoehtoisista nimityksistä *vähäisiä vaatimuksia koskevaa menettelyä* tai *vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä* on jonkin verran käytetty kansallisesti, esimerkiksi oikeusministeriössä laaditussa arviomuistiossa oikeudenkäyntikuluista.¹⁷ Lisäksi Euroopan unionin oikeuteen sisältyy ”eurooppalainen vähäisiin vaatimuksiin sovellettava menettely”, josta on annettu myös kansallista lainsäädäntöä (laki eurooppalaisesta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä (753/2008)).

Sitä voidaan pitää tarkimpana käännöksenä menettelyn kansainvälisesti vakiintuneesta englanninkielisestä nimityksestä ”small claims procedure”, joka on käytössä ainakin Englannissa ja Walesissa sekä Irlannissa. Norjan laissa menettelyä koskevan

¹⁵ HE 201/2022 vp s. 19 ja LaVM 23/2022 vp s. 4.

¹⁶ Linna 2021, s. 189.

¹⁷ Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2021:16, s. 98–103.

luvun nimitys on ”småkravprocess” ja Tanskassa vastaavasti ”behandling af sager om mindre krav”.

Toisaalta useista sanoista koostuva nimitys on kömpelö, eikä siitä ole helposti muodostettavissa tässä menettelyssä käsiteltävää asiaa koskevaa termiä. Lisäksi sanaan ”vähäinen” liittyy menettelyssä käsiteltävää asiaa vähättelevä sivumerkitys.

Ruotsiksi ilmaus olisi niin ikään pitkä: *förfarande vid tvister om mindre värden*.

Yksinkertaistettu oikeudenkäyntimenettely vastaa Ruotsissa, Virossa, Sveitsissä ja Skotlannissa omaksuttua terminologiaa (”förenklat tvistemål”, ”liithmenetlus”, ”vereinfachtes Verfahren”, ”simple procedure”). Sitä käytettiin myös tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä.¹⁸ Yksinkertaistettua menettelyä lähellä olisi *helpotettu menettely*.

Eduskunnan ympäristövaliokunta ja valtiovarainvaliokunta ovat käyttäneet nimitystä *kevennetty oikeudenkäyntimenettely*.¹⁹ Näin sitä on kutsuttu myös oikeudenhoidon selonteossa.²⁰

Yksinkertaistettu, helpotettu tai kevennetty oikeudenkäyntimenettely ovat sikäli kuvaavia, että menettelyssä olisi eräistä kysymyksistä säädetty asianosaisen näkökulmasta yksinkertaisemmalla tai helpommalla tavalla kuin tavanomaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä ja että menettely olisi eräissä suhteissa kevyempi kuin täysimittainen oikeudenkäynti. Termivalinta osoittaa, että menettelyssä olisi pyritty puuttumaan oikeudenkäyntien monimutkaisuuteen, mitä taas voidaan pitää eräänä syynä sille, että ihmiset eivät tuo asioitaan tuomioistuimen käsiteltäviksi.

Näistä nimityksistä ei toisaalta ilmene, mitä asioita menettelyssä käsitellään. Kevennetylle ja helpotetulle menettelylle ei myöskään ole luontevaa ruotsinkielistä käännöstä.

¹⁸ KM 2003:3, s. 207–210.

¹⁹ YmVM 6/2022 vp s. 15 ja VaVL 5/2022 vp s. 8.

²⁰ Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta, VNS 13/2022.

2 Nykytila

2.1 Riita-asioiden käsittely yleisissä tuomioistuimissa

2.1.1 Menettelyn pääkohtia

Aluksi. Yleisiä tuomioistuinta ovat kärjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus. Niistä säädetään perustuslain (731/1999) 3 §:ssä ja 9 luvussa sekä tuomioistuinlaissa (673/2016).

Menettelyistä yleisissä tuomioistuimissa säädetään oikeudenkäymiskaaressa. Lisäksi sovelletaan muun muassa lakia oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (370/2007).

Yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävät riita-asiat voidaan jakaa niin sanottuihin laajoihin ja summaarisiin riita-asioihin.

Summaariset riita-asiat. Summaariset riita-asiat ovat riidattomia. Niissä on tavallisesti kysymys siitä, että vastaaja ei syystä tai toisesta kykene suorittamaan tai halua suorittaa kantajan riidattonta saatavaa, ja kantaja tarvitsee ulosottoperusteen saatavan pakotytäntöönpanoa varten. Summaarinen riita-asia voi koskea tietyn määrän saamista, hallinnan tai rikkoutuneen olosuhteen palauttamista taikka häätöä.

Summaarisen riita-asia pannaan vireille tavanomaista suppeammalla haastehakemuksella. Jos vastaaja vastustaa kantajan vaatimusta summaarisessa riita-asia, jutun käsittely jatkuu tavanomaisessa riita-asian käsittelyjärjestyksessä. Muussa tapauksessa kanne hyväksytään pääkäsittelyä toimittamatta yksipuolisella tuomiolla, paitsi siltä osin kuin kantaja on luopunut siitä tai se on selvästi perusteeton.

Yksipuoliseen tuomioon ei saa hakea muutosta valittamalla. Sen sijaan asianosaisella, jota vastaan on annettu yksipuolinen tuomio, on oikeus hakea takaisinsaantia siinä tuomioistuimessa, joka on antanut yksipuolisen tuomion. Jos se myönnetään, asian käsittely kärjäoikeudessa jatkuu samalla tavalla kuin laajoissa riita-asioissa.

Laajat riita-asiat. Varsinaisina riita-asioina pidetään usein vain niin sanottuja laajoja riita-asioita, joissa kantajan ja vastaajan välillä vallitsee todellinen riita.

Laajan riita-asian oikeudenkäynti kärjäoikeudessa jakautuu kirjalliseen ja suulliseen valmisteluun sekä mahdolliseen pääkäsittelyyn. Valmistelun tarkoitus on varmistaa se, että asia voidaan käsitellä pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti. Valmistelussa selvitetään asianosaisten vaatimukset ja niiden perusteet, mistä asianosaiset ovat erimielisiä, mitä todisteita tullaan esittämään ja mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen sekä se, onko asiassa edellytyksiä sovinnolle.

Valmistelu aloitetaan kirjallisesti, ja sitä yleensä jatketaan suullisesti valmisteluistunnossa. Tuomioistuin tekee valmistelun kuluessa kirjallisen yhteenvedon asianosaisten vaatimuksista, niiden perusteista sekä tarvittaessa todisteista ja siitä, mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen.

Kun valmistelu on päättynyt, asia ratkaistaan tai siirretään pääkäsittelyyn. Asian ratkaiseminen valmistelun pohjalta on mahdollista, jos asia on laadultaan sellainen, ettei sen ratkaiseminen edellytä pääkäsittelyn toimittamista eikä kukaan asianosaisista vastusta asian ratkaisemista kirjallisessa menettelyssä.

Pääkäsittely on suullinen. Asianosainen ei saa lukea eikä antaa tuomioistuimelle kirjallista lausumaa taikka muutoinkaan esittää asiaa kirjallisesti. Pääkäsittelyssä asia tulee pyrkiä käsittelemään yhtäjaksoisesti. Kärjäoikeus ratkaisee asian pääkäsittelyssä esitetyn oikeudenkäyntiaineiston perusteella.

Kärjäoikeuden ratkaisuun voi hakea muutosta hovioikeudelta valittamalla. Riita-asiassa valittaja tarvitsee jatkokäsittelyluvan, jonka myöntämisestä päättää hovioikeus. Hovioikeuden ratkaisusta voi valittaa korkeimpaan oikeuteen, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan.

Yleisen tuomioistuimen riita-asiassa antama tuomio on ulosottoperuste. Se tarkoittaa sitä, että tuomio voidaan panna viime kädessä pakolla täytäntöön siten kuin ulosotto-kaareissa (705/2007) säädetään.

2.1.2 Tilastotietoja riita-asioiden käsittelystä

Kärjäoikeudet. Vuosina 2017–2019 kärjäoikeuksiin saapui keskimäärin 8 882 laajaa riita-asiata ja noin 417 000 summaarista riita-asiata vuodessa.²¹ Laajoista riita-asioista noin puolet ratkaistiin kirjallisesti.

²¹ Oikeusministeriön toiminta ja hallinto 2020:4, s. 38.

Tässä arviomuistiossa esitettävät tiedot asiamääristä koskevat pääsääntöisesti vuotta 2020 edeltävää aikaa. Koronaviruspandemian tuomioistuimissakin aiheuttamien häiriöiden takia uudempia tietoja voidaan pitää epävarmana pohjana arvioille tulevien vuosien kehityksestä.

Vuonna 2019 pääkäsittelyssä ratkaistuista riita-asioista 18 prosenttia koski palvelusopimusta tai toimeksiantoa, 17,5 prosenttia työsuhdetta, 13 prosenttia perheoikeutta, 10,2 prosenttia velkaa tai saamista ja 9,1 prosenttia huoneenvuokraa. Muiden asiaryhmien osuudet olivat selvästi pienempiä.²²

Laajojen riita-asioiden kokonaismäärä käräjäoikeuksissa on suunnilleen sama kuin vuosituhannen alussa. Juttujen laadussa on tapahtunut muutoksia siten, että lapsen elatusta koskevien riita-asioiden määrä on lisääntynyt ja muiden riita-asioiden vastaa-vasti vähentynyt.²³ Lapsen elatusta koskevissa asioissa oikeudenkäyntikuluriski on muita riita-asioita pienempi, koska niissä kantajana on tyypillisesti lapsi, joka on oikeutettu oikeusapuun. Lasta, joka häviää elatustaan koskevan asian, ei myöskään yleensä veloiteta korvaamaan voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikuluja (KKO 2003:104 ja KKO 2003:105).

Riidan kohteen arvon mediaani pääkäsittelyssä vuonna 2019 ratkaistuissa riita-asioissa, elatusapujutut pois lukien, oli 25 000 euroa. Yksityishenkilöiden nostamissa jutuissa se oli noin 31 200 euroa, mutta kun kantaja oli yhteisö, se oli vain noin 10 700 euroa. Mediaani-intressi vaihteli suuresti asiaryhmittäin. Esimerkiksi kiinteää omaisuutta koskevissa riidoissa se oli noin 107 000 euroa, mutta huoneenvuokra-asioissa vain 5 000 euroa.²⁴

Pääkäsittelyssä ratkaistuista riita-asioista 18,5 prosenttia koski vuonna 2019 enintään 4 000 euroa ja 34,8 prosenttia enintään 10 000 euroa. Vuosien saatossa pienehköjen riita-asioiden osuus on useimmissa asiaryhmissä pienentynyt. Tämä tarkoittaa sitä, että intressiltään pienempiä riita-asioita ei joko lainkaan saateta käräjäoikeuteen tai niiden käsittely päättyy ennen pääkäsittelyä esimerkiksi siitä syystä, että ne sovitaan valmistelussa. Alle 4 000 euroa koskevien riita-asioiden osuus pääkäsittelyssä ratkaistuista riita-asioista laski vuosien 2004 ja 2019 välillä noin neljänneksellä.²⁵

²² Sarasoja – Carling 2020, s. 82.

²³ Siro – Aaltonen 2019, s. 763–770.

²⁴ Sarasoja – Carling 2020, s. 23–25 ja 85.

²⁵ Sarasoja – Carling 2020, s. 23–25 ja 84.

Asianosaisten käräjäoikeudessa esittämien oikeudenkäyntikuluvaatimusten mediaani vuonna 2019 pääkäsittelyssä ratkaistuissa riita-asioissa oli kantajien osalta 9 213 euroa ja vastaajien osalta 10 246 euroa, mutta noin 11 500 euroa, jos oikeusapua saaneita asianosaisia ei huomioida. Hävinneen asianosaisten maksettavaksi tuomittujen voittajan oikeudenkäyntikulujen mediaani oli 7 235 euroa.²⁶

Mitä suurempi riidan kohteen arvo oli, sitä suuremmat olivat asianosaisten oikeudenkäyntikuluvaatimukset. Asianosaisten yhteenlaskettujen oikeudenkäyntikuluvaatimusten mediaani oli 6 238 euroa, jos intressi oli alle 4 000 euroa, ja 10 396 euroa, jos asia koski 4 000–10 000 euroa. Kaikista riita-asioista 41 prosentissa asianosaisten yhteenlasketut oikeudenkäyntikulut olivat suuremmat kuin riidan kohteen arvo.²⁷

Vuonna 2021 riita-asian, joka ratkaistiin käräjäoikeudessa pääkäsittelyssä, keskimääräinen käsittelyaika koko maassa oli 18,7 kuukautta. Käsittelyajat ovat pisimmät pääkaupunkiseudulla.²⁸

Hovioikeudet. Hovioikeuksiin valitettiin vuosina 2015–2017 keskimäärin 2 488 riita-asiaa vuodessa. Asioiden kokonaismäärä hovioikeuksissa on laskenut ainakin vuodesta 2009 lähtien, riita-asioiden vuoden 2015 jälkeen.²⁹

Kaikissa riita-asioissa on vuodesta 2015 alkaen edellytetty hovioikeuden myöntämää jatkokäsittelylupaa. Tietoa ei ole siitä, kuinka suuressa osassa riita-asioita jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, mutta kaikissa asioissa jatkokäsittelyluvan hylkäävien päätösten osuus on noin puolet.³⁰

Riita-asioiden keskimääräinen käsittelyaika hovioikeudessa on 7,2 kuukautta. Se vaihtelee suuresti riippuen siitä, toimitetaanko asiassa pääkäsittely, ratkaistaanko se esittelystä vai päättyykö asian käsittely jatkokäsittelyluvan hylkäävään päätökseen.³¹

Korkein oikeus. Riita-asiat sisältyvät korkeimman oikeuden tilastoinnissa siviiliasioiden ryhmään. Voidaan arvioida, että noin kaksi kolmasosaa korkeimmassa oikeudessa siviiliasioiksi tilastoiduista jutuista olisi riita-asioita.

²⁶ Sarasoja – Carling 2020, s. 35–37 ja 59.

²⁷ Sarasoja – Carling 2020, s. 35 ja 41.

²⁸ Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta, VNS 13/2022, s. 40 ja Tuomioistuinlaitoksen tilinpäätös 2021, s. 45.

²⁹ Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2019:1, s. 14

³⁰ Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2019:1, s. 18 ja Tuomioistuinlaitoksen tilinpäätös 2021, s. 36.

³¹ Tuomioistuinlaitoksen tilinpäätös 2021, s. 36.

Siviiliasioissa tehtiin vuosina 2017–2019 keskimäärin 783 valituslupahakemusta vuodessa.³² Niiden määrä on laskenut selvästi vuoden 2016 jälkeen. Samoin siviiliasioissa myönnettyjen valituslupien määrä on ollut pitkään laskusuunnassa. Vuonna 2021 valituslupa myönnettiin vain 39 siviiliasiaassa.³³

Lähes joka toinen siviiliasiaassa tehty valituslupahakemus on viime vuosina koskenut jatkokäsittelyluvan myöntämättä jättämistä koskevan hovioikeuden päätöksen oikeellisuutta.³⁴

2.1.3 Tutkimuksia halukkuudesta saattaa asia tuomioistuimeen

Tutkimuksissa on kartoitettu ihmisten ja yritysten käsityksiä tuomioistuinten riidanratkaisun houkuttelevuudesta.

Taloustutkimus Oy:n vuonna 2022 tekemässä tutkimuksessa 18 prosenttia yksityishenkilöistä, joilla oli ollut viimeksi kuluneen vuoden aikana enintään 5 000 euroa koskeva riita, oli vienyt sen käräjäoikeuteen. Enintään 10 000 euroa koskevien riitojen osalta näin oli menetellyt 31 prosenttia. Niistä yksityishenkilöistä, joilla tällaisia riitoja ei ollut ollut, 22 prosenttia arveli vievänsä enintään 5 000 euroa koskevan riidan oikeuteen (21 prosenttia ei veisi, 57 prosenttia ei osannut sanoa). Jos riita koskisi enintään 10 000 euroa, näin ajatteli 51 prosenttia (10 prosenttia ei veisi, 39 prosenttia ei osannut sanoa). Selvästi suurin syy haluttomuudelle nostaa kannetta oli kaikissa tilanteissa käsitys oikeudenkäynnin kalleudesta.

Saman tutkimuksen mukaan yrityksistä, joilla oli ollut enintään 5 000 euroa koskeva riita viimeksi kuluneen vuoden aikana, 27 prosenttia oli vienyt jutun käräjäoikeuteen; enintään 10 000 euroa koskevia riitoja raportoineiden osalta näin oli tehnyt 25 prosenttia. Suurimmat syyt haluttomuudelle nostaa kanne olivat se, että riita oli saatu sovittua tuomioistuimen ulkopuolella ja arvio oikeudenkäynnin kalleudesta. Niistä yrityksistä, joilla riitoja ei ollut ollut, 32 prosenttia otaksui vievänsä enintään 5 000 euroa koskevan riidan oikeuteen (57 prosenttia ei veisi, 11 prosenttia ei osannut sanoa). Jos riita koskisi enintään 10 000 euroa, näin arvioi 63 prosenttia (28 prosenttia ei veisi, 9

³² Korkeimman oikeuden vuosikertomus 2021, s. 68.

³³ Korkeimman oikeuden vuosikertomus 2021, s. 67–68.

³⁴ Korkeimman oikeuden vuosikertomus 2021, s. 37, Korkeimman oikeuden vuosikertomus 2020, s. 41 ja Korkeimman oikeuden vuosikertomus 2019, s. 13.

prosenttia ei osannut sanoa). Nämä etukäteisarviot perustuivat etupäässä käsityksille siitä, että oikeudenkäynti olisi liian kallis ja pitkäkestoinen.³⁵

Kantar TNS Oy:n vuonna 2022 tekemässä tutkimuksessa 21 prosenttia pienistä ja keski suurista yrityksistä ilmoitti jättäneensä kuluriskin pelossa toteuttamatta omia oikeuksiaan esimerkiksi jättämällä viemättä asiaa tuomioistuimen käsittelyyn, vaikka sille olisi ollut perusteltu syy.³⁶

Taloustutkimus Oy:n vuonna 2019 tekemän tutkimuksen mukaan 45 prosenttia suomalaisista ilmoitti pelkäävänsä lähtemistä puolustamaan oikeuksiaan oikeudenkäynnissä (34 prosenttia ei pelännyt, 21 prosenttia ei osannut sanoa). Suurin syy pelolle oli oikeudenkäynnin merkitsemä taloudellinen riski.³⁷

World Justice Project -järjestön vuonna 2018 julkaistusta tutkimuksesta ihmisten oikeusturvatarpeista eri puolilla maailmaa ilmenee, että 69 prosentilla suomalaisista oli ollut jokin oikeusongelma edellisen kahden vuoden aikana. Heistä 93 prosenttia ei ollut kääntynyt viranomaisen tai muunkaan kolmannen tahon puoleen saadakseen apua. Tutkimus koskee kaikenlaisia oikeusongelmia, ei yksinomaan riita-asioiksi luonnehdittavia juttuja.³⁸

Vuonna 2013 julkaistun tutkimuksen mukaan 48 prosenttia suomalaisista olisi valmis haastamaan elinkeinonharjoittajan oikeuteen, jos riidan kohteen arvo olisi alle 2 000 euroa. Osuus oli Euroopan unionin silloisten jäsenvaltioiden keskiarvon alapuolella. Länsi- ja Pohjois-Euroopassa osuudet olivat suurempia.³⁹

Vuonna 2012 tehdyssä tutkimuksessa vain 16 prosenttia suomalaisista yrityksistä ilmoitti haastaneensa joskus jonkin toisen yrityksen oikeuteen. Osuus oli pienempi kuin yhdessäkään muussa Euroopan unionin silloisessa jäsenvaltiossa. Useimmin mainittu syy haluttomuudelle viedä juttua tuomioistuimeen oli oletus oikeudenkäynnin kalleudesta suhteessa siihen, mistä asiassa oli kysymys.⁴⁰

³⁵ Taloustutkimus Oy, Pienriitamenettely, 9.12.2022.

³⁶ Kantar TNS Oy, Yrittäjägallup. Toukokuu 2022.

³⁷ Taloustutkimus Oy, Oikeusturvavakuutusten tunnettuus. Helmikuu 2019.

³⁸ World Justice Project, Global Insights on Access to Justice (2018), s. 22.

³⁹ Special Eurobarometer 395, s. 38.

⁴⁰ Eurobarometer 347, s. 14 ja 32.

2.1.4 Riitaprosessi kansainvälisessä vertailussa

Riita-asioiden käsittely Suomessa on kansainvälisesti katsoen hyvin laadukasta. World Justice Projectin vuoden 2022 oikeusvaltioindeksin mukaan siviililainkäyttö on Suomessa maailman seitsemänneksi parasta. Erityisen hyvät arviot Suomi saa riitaprosessin syrjimättömyydestä, riippumattomuudesta, korruption vähäisyydestä ja täytäntöönpanon tehokkuudesta, heikoimmat taas oikeudenkäyntien hitaudesta ja kalleudesta.

Tästä huolimatta riitaisia riita-asioita saapuu Suomessa tuomioistuimiin vähemmän kuin muualla. Euroopan neuvoston pysyvän CEPEJ-komitean (European Commission for the Efficiency of Justice) mukaan Suomessa riitaisten siviili- ja kauppaoikeudellisten asioiden määrä yleisissä tuomioistuimissa on pienempi kuin yhdessäkään muussa tutkitussa valtiossa. Tällaisia juttuja tuli Euroopassa vireille keskimäärin 2,2 sataa asukasta kohti, mutta Suomessa ainoastaan 0,2.⁴¹

Myös Euroopan unionin vuosittaisten oikeusalan tulostaulujen mukaan Suomessa tuomioistuimiin saapuu selvästi vähemmän riitaisia riita-asioita kuin muissa unionin jäsenvaltioissa.⁴²

Suomen ja muiden valtioiden välillä olisi huomattava ero siinäkin tapauksessa, että Suomessa kuluttajariitalautakunnassa ja muissa lautakunnissa käsiteltävät jutut otettaisiin huomioon.

Suomen riitaprosessin epäkohtina on pidetty oikeudenkäyntien hitautta ja kalleutta. Kansainvälisistä vertailututkimuksista ei voida yksiselitteisesti todeta, ovatko oikeudenkäynnit riita-asioissa Suomessa hitaampia tai kalliimpia kuin muualla. Näiden aiheiden vertailu kansainvälisesti ei tosin ole aina yksinkertaista.

World Justice Projectin vuoden 2022 oikeusvaltioindeksissä Suomen siviiliprosessi saa heikoimmat arviot oikeudenkäyntien hitaudesta ja kestosta. Arviot eivät silti ole huonoja verrattuna muihin valtioihin. Suomi on alueellisessa viiteryhmässään 11. paras mitattaessa riitaprosessin kohtuuhintaisuutta ja 13.

⁴¹ European Judicial Systems, CEPEJ Evaluation Report 2022, s. 131; ks. myös European Judicial Systems, CEPEJ Evaluation Report 2020, s. 112.

⁴² EU Justice Scoreboard 2022, s. 10 ja aiemmat tulostaulut.

paras mitattaessa sen kesto.⁴³ Globaalissa tarkastelussa sijoitukset ovat suhteellisesti vielä parempia.

Edellä mainitun CEPEJ:n raportin mukaan riitaisen riita-asian laskennallinen käsittelyaika oli Suomessa ensimmäisessä oikeusasteessa 63 päivää ja toisessa oikeusasteessa 33 päivää pidempi kuin tutkituissa Euroopan neuvoston jäsenvaltioissa keskimäärin. Korkeimmassa oikeudessa riita-asian laskennallinen käsittelyaika oli puolestaan 45 päivää lyhyempi kuin muualla.⁴⁴

Maailmanpankin Doing Business -raporteissa tarkastellaan standardoidun yritysten välisen riita-asian käsittelyaikaa haastehakemuksesta käräjäoikeuden tuomion täytäntöönpanoon ja siitä aiheutuvia kustannuksia lukuisissa eri valtioissa eri puolilla maailmaa. Suomessa Maailmanpankki arvioi käsittelyajaksi 485 päivää (vauraiden valtioiden keskiarvo 590 päivää) ja prosessista aiheutuvien kustannusten määräksi 16,2 prosenttia riidan kohteen arvosta (vauraiden valtioiden keskiarvo 21,5 prosenttia).

EU:n oikeusalan tulostaulun mukaan riitaisen riita-asian käsittelyn kesto on Suomessa unionin jäsenvaltioiden joukossa suunnilleen keskitasoa niin ensimmäisessä oikeusasteessa kuin myös kaikki oikeusasteet huomioon ottaen.⁴⁵

Vuonna 2012 eurooppalaisilta yrityksiltä kysyttiin, miksi ne eivät olleet saattaneet tuomioistuimen käsiteltäväksi edellistä riitaansa jonkin toisen yrityksen kanssa. Suomalaisista yrityksistä 59 prosenttia ilmoitti yhdeksi syyksi sen, että oikeudenkäynti olisi tullut liian kalliiksi suhteessa riidan kohteen arvoon. Osuus oli suurempi kuin yhdessäkään toisessa Euroopan unionin silloisessa jäsenvaltiossa. Muut yleiset syyt Suomessa olivat haluttomuus pilata liikesuhdetta (28 prosenttia), oikeudenkäynnin kesto (24 prosenttia) ja oletus siitä, ettei oikeudenkäynti johtaisi mihinkään (20 prosenttia).⁴⁶

⁴³ Suomen alueellinen viiteryhmä koostuu 31 valtiosta: EU:n jäsenvaltioista, Norjasta, Yhdistyneestä kuningaskunnasta, Yhdysvalloista ja Kanadasta.

⁴⁴ European Judicial Systems, CEPEJ Evaluation Report 2022, Part 2 Country Profiles, s. 51.

⁴⁵ EU Justice Scoreboard 2022, s. 11–12.

⁴⁶ Eurobarometer 347, s. 32.

2.2 Eurooppalainen vähäisiin vaatimuksiin sovellettava menettely

Euroopan unionissa säädettiin vuonna 2009 eurooppalaisesta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä. Menettely on vaihtoehto jäsenvaltioiden rajat ylittävissä siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa, jos vaatimuksen arvo on enintään 5 000 euroa; alun perin raja oli 2 000 euroa. Menettely on käytössä kaikissa unionin jäsenvaltioissa Tanskaa lukuun ottamatta.

Menettelyä koskee Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 861/2007 eurooppalaisesta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä. Asetusta on muutettu joitakin kertoja, merkityksellisimmin vuonna 2017 (2015/2421). Asetus on Suomessa sellaisenaan noudatettavaa oikeutta. Suomessa on lisäksi kansallisesti annettu täydentäviä säännöksiä laissa eurooppalaisesta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä (753/2008).

Eurooppalainen vähäisiin vaatimuksiin sovellettava menettely on vaihtoehto kansallille oikeudenkäyntimenettelyille. Vaatimusmenettelyssä annettu tuomioistuimen tuomio tunnustetaan, ja se voidaan panna täytäntöön muissa jäsenvaltioissa. Toinen jäsenvaltio voi kieltäytyä täytäntöönpanosta ainoastaan, jos tuomio on ristiriidassa kyseisessä maassa samojen asianosaisten välillä annetun toisen tuomion kanssa.

Eurooppalainen vähäisiin vaatimuksiin sovellettava menettely on kirjallinen. Tuomioistuimen on järjestettävä suullinen käsittely ainoastaan silloin, jos se katsoo, että asiaa ei voi ratkaista kirjallisten todisteiden perusteella, tai jos asianosainen sitä pyytää. Tuomioistuin voi evätä tällaisen pyynnön, jos se katsoo asian olosuhteet huomioon ottaen, että suullinen käsittely ei ole tarpeen asian käsittelemiseksi oikeudenmukaisella tavalla.

Jos suullinen käsittely on tarpeen, se järjestetään käyttäen mitä tahansa tuomioistuimen käytettävissä olevaa asianmukaista etäviestintätekniikkaa, kuten video- tai puhe- linneuvottelua, paitsi jos tällaisen tekniikan käyttö on epäasianmukaista asiaan liittyvien erityisten olosuhteiden vuoksi ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta.

Eurooppalaisessa vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä asiaa käsittelevä tuomioistuin päättää todisteiden vastaanottamistavoista ja tuomiota varten tarvittavan todistelun laajuudesta sallittuja todisteita koskevien sääntöjen mukaisesti. Sen on käytettävä yksinkertaisinta ja vaivattominta todisteiden vastaanottamistapaa. Tuomioistuin voi hyväksyä todisteiden esittämisen todistajien, asiantuntijoiden tai asian-

osaisten antamina kirjallisina lausumina. Tuomioistuin voi ottaa vastaan asiantuntijalausuntoja tai suullisia todisteita ainoastaan, jos se ei voi ratkaista asiaa muiden todisteiden perusteella.

Eurooppalaisessa vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä jutun hävinnyt asianosainen vastaa oikeudenkäyntikuluista. Tuomioistuin ei kuitenkaan määrää voitaneelle asianosaiselle korvausta kuluista, jotka ovat tarpeettomia tai suhteettomia vaatimukseen nähden.

Suomessa vaatimukset, jotka on tehty tässä menettelyssä, tutkitaan Helsingin kärjäoikeudessa.

Eurooppalainen vähäisiä vaatimuksia koskeva menettely ei ole ainakaan Suomessa erityisen suosittu. Helsingin kärjäoikeudesta saadun tiedon mukaan vuosina 2019–2021 vireille tuli keskimäärin 38 tässä menettelyssä käsiteltyä juttua vuodessa. Tietoa ei ole siitä, kuinka paljon suomalaiset esittävät vaatimuksia muissa unionivaltioissa tätä menettelyä hyödyntäen.

Euroopan komissio teki arvioinnin eurooppalaisesta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä vuonna 2013. Sen mukaan menettely oli tehostanut, yksinkertaistanut ja nopeuttanut rajat ylittävien vähäisten vaatimusten käsittelyä Euroopan unionissa. Menettelyn ansiosta rajat ylittävien vähäisten vaatimusten ajaminen oli jopa 40 prosenttia halvempaa kuin ennen, ja käsittelyajat olivat lyhentyneet selvästi. Eurooppalaista vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä käyttäneistä vain 13 prosenttia oli ollut tyytymättömiä. Vaikka menettelyä käytettiin harvoin, sen suosion havaittiin olevan kasvussa. Silti 86 prosenttia unionimaiden kansalaisista ei ollut koskaan kuullutkaan menettelystä. Arviointikertomuksen havainnot olivat taustalla, kun menettelyn soveltamisraja korotettiin 5 000 euroksi.⁴⁷

2.3 Ryhmäkanne ja ryhmävalitus

Ryhmäkanteella tarkoitetaan kannetta, jota kantaja ajaa kanteessa määritellyn ryhmän puolesta siten, että asiassa annettava tuomio tulee myös ryhmän jäseniä sitovaksi. Ryhmäkanteesta säädetään ryhmäkannelaissa (444/2007).

⁴⁷ Komission kertomus Euroopan parlamentille, neuvostolle ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle eurooppalaisesta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 861/2007 soveltamisesta, COM(2013) 795 final, s. 2–3 ja 9–10.

Asia voidaan käsitellä ryhmäkanteena, jos useilla henkilöillä on samaa vastaajaa vastaan vaatimuksia, jotka perustuvat samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin. Toiseksi edellytetään, että asian käsittely ryhmäkanteena on tarkoituksenmukaista ottaen huomioon ryhmän koko, asiassa esitettävien vaatimusten sisältö ja asiassa esitettävä todistelu. Lisäksi vaaditaan, että ryhmä on riittävän täsmällisesti määritelty.

Ryhmäkanteen voi panna vireille vain kuluttaja-asiamies. Se voi koskea ainoastaan kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välistä riitaa. Toistaiseksi yhtään ryhmäkannetta ei ole nostettu.

Ryhmäkanteen soveltamisalaa laajennetaan, kun niin sanottu edustajakannedirektiivi pannaan täytäntöön (direktiivi (EU) 2020/1828 kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi nostettavista edustajakanteista ja direktiivin 2009/22/EY kumoamisesta). Jatkossa ryhmäkanteen voi panna vireille myös oikeutetuksi yksiköksi nimetty kuluttajien yhteisiä etuja edistävä yhdistys. Perinteisen kuluttajakaupan lisäksi ryhmäkanteen voi nostaa esimerkiksi rahoituspalveluja tai sähköistä viestintää koskevissa asioissa.

Ryhmävalitus on kuluttajariitalautakunnassa sovellettava kollektiivinen oikeussuojakeino. Se vastaa pitkälti ryhmäkannetta. Oikeus nostaa ryhmävalitus on kuluttaja-asiamiehellä.

2.4 Sovittelu

Sovittelussa riidan osapuolet pyrkivät sovittelijan avulla löytämään riitaansa ratkaisun, johon he voivat olla tyytyväisiä. Sovittelu on osapuolille yleensä oikeudenkäyntiä joustavampi, nopeampi ja edullisempi riidanratkaisukeino. Sovinnot perustuvat osapuolten tarpeisiin ja intresseihin, eivät aina niinkään siihen, miten asia tulisi aineellisen oikeuden mukaan ratkaista.

Tuomioistuimissa on käytössä kaksi eri menettelytapaa, joilla asia pyritään ratkaistamaan sovinnollisesti. Ensinnäkin tuomioistuimen tulee riita-asian valmistelussa pyrkiä saamaan asianosaiset sopimaan asia. Tarvittaessa tuomioistuin voi tehdä ehdotuksen asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi. Sovinnon edistämisestä säädetään oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 26 §:ssä. Käytännössä sovintoon pääseminen on yleistä.

Riita-asia voidaan sovittaa tuomioistuimessa myös tuomioistuinsovittelessa. Siitä säädetään riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (394/2011). Tuomioistuinsovittelevi voi käynnistyä joko sovitteluhakemuksella tai siten, että riita osoitetaan valmistelussa sovitteluun asianosaisen tai asianosaisten pyynnöstä. Tuomioistuin päättää sovittelun aloittamisesta. Karkean

arvion mukaan tuomioistuinsovittelussa käsitellään vuodessa yli tuhat juttua, mutta alueelliset vaihtelut ovat suuria.⁴⁸

Riita voidaan sovittaa myös tuomioistuimen ulkopuolella. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos järjestää sovittelupalvelua rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) nojalla. Laissa tarkoitettu sovittelu voi kohdistua myös sellaisiin riita-asioihin, joissa ainakin yksi osapuoli on luonnollinen henkilö. Muu kuin rikokseen perustuvaa vahingonkorvausvaatimusta koskeva riita-asia voidaan kuitenkin ottaa soviteltavaksi vain, jos riita on vähäinen sen kohde ja asiassa esitetyt vaatimukset huomioon ottaen. Vuonna 2020 sovitteluun ohjattiin 668 riita-asiaa.⁴⁹

Riita-asioiden sovittelua järjestävät ainakin myös Suomen Asianajajaliitto, Keskuskaupakamarin välimieslautakunta ja rakennetun ympäristön toimialan diplomi-insinöörien ja teekkareiden järjestö RIL.

Sovinto voidaan vahvistaa tuomioistuimessa täytäntöönpanokelpoiseksi. Tuomioistuimessa vireillä olevien asioiden osalta siitä säädetään oikeudenkäymiskaaren 20 luvussa ja tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehtyjen sovintojen osalta riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 3 luvussa.

2.5 Välimiesmenettely

Riidan osapuolet voivat antaa riitansa tuomioistuimen sijaan välimiesten ratkaistavaksi. Välimiesmenettelyssä voidaan asianosaisten sopimuksella ratkaista yksityisoikeudellinen riitakysymys, josta voidaan tehdä sovinto, jollei laissa ole toisin säädetty. Asian käsittelyyn välimiesoikeudessa sovelletaan välimiesmenettelylakia (967/1992).

Välimiesmenettely on erityisesti yritysten suosima riidanratkaisukeino. Sen sijaan kuluttajasuhteissa välimiesmenettelyn käyttöä on lailla rajoitettu. Kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisessä sopimuksessa ei voida kuluttajaa sitovasti määrätä, että sopimuksesta mahdollisesti aiheutuvat riidat on käsiteltävä välimiesmenettelyssä.

Välimiesmenettely on usein käräjäoikeutta nopeampi riidanratkaisukeino. Se ei kuitenkaan yleensä ole asianosaisille edullinen vaihtoehto. Välimiesmenettelyn asianosaiset ovat velvollisia suorittamaan kohtuullisen korvauksen välimiehen tai välimiesten työstä

⁴⁸ Peltonen – Haavisto – Heinonen – Eloheimo 2022, s. 39–40.

⁴⁹ THL:n tilastoraportti 26/2021.

ja kustannuksista. Välimiesoikeus ratkaisee kysymyksen oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta noudattaen soveltuvien osin mitä oikeudenkäymiskaaressa oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta säädetään, jolleivät asianosaiset ole toisin sopineet.

Välitystuomion täytäntöönpano edellyttää käräjäoikeuden sitä koskevaa määräystä.

2.6 Riita-asioiden ratkaiseminen lautakunnissa

Riita-asioita voidaan käsitellä tuomioistuinten lisäksi erilaisissa lautakunnissa. Lautakunnille on tyypillistä, että menettely on kirjallista, mutta ratkaisut ovat suositusluonteisia eivätkä siten täytäntöönpanokelpoisia. Lautakuntakäsittely ei estä asian viemistä yleisen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Asian käsittelystä lautakunnissa ei peritä maksuja, mutta omista kustannuksistaan asianosaiset vastaavat itse.

Pienriitamenettelyn näkökulmasta keskeisimmät lautakunnat ovat kuluttajariitalautakunta, liikenne- ja potilasvahinkolautakunta, Finanssialan sopimusperusteinen asiakasorganisaatio FINE sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta.

Kuluttajariitalautakunta käsittelee kuluttajariita-asioita. Sitä koskee laki kuluttajariitalautakunnasta (8/2007).

Vuosina 2017–2019 kuluttajariitalautakuntaan saapui keskimäärin noin 6 500 juttua vuodessa.⁵⁰ Noin kolmasosa asioista sovitaan.⁵¹ Kuluttajariitalautakunnan ilmoituksen mukaan keskimääräinen käsittelyaika vuonna 2021 oli 13,9 kuukautta.

Liikenne- ja potilasvahinkolautakunnan tehtävänä on antaa ratkaisusuosituksia ja lausuntoja yksittäisissä liikennevakuutuslain (460/2016), liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetun lain (626/1991) ja potilasvakuutuslain (948/2019) mukaisissa korvausasioissa ja tarvittaessa myös yleisiä mainittujen lakien soveltamista koskevia suosituksia. Lautakuntaa koskee laki liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta (959/2019).

⁵⁰ Kuluttajariitalautakunnan tiedotteet 5.1.2018 ja 3.2.2020.

⁵¹ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen tarkastusraportti 10.6.2022, s. 2.

Liikenne- ja potilasvahinkolautakunnasta saatujen tietojen mukaan lautakuntaan on viime vuosina saapunut noin 3 000 juttua vuodessa. Vuonna 2021 keskimääräinen käsittelyaika lautakunnan liikennevahinko-osastolla oli 235 päivää ja potilasvahinko-osastolla 439 päivää.

FINE eli Finanssialan sopimuspohjainen asiakasorganisaatio antaa ratkaisusuosituksia vakuutus-, pankki- ja sijoitusasioissa. Asia käsitellään FINE:n toimistossa tai sen vakuutus- pankki- tai sijoituslautakunnassa. FINE:n ovat perustaneet kilpailu- ja kuluttajavirasto, Finanssivalvonta sekä Finanssialan Keskusliitto.

FINE:stä saatujen tietojen mukaan saapuneiden riita-asioiden määrä oli vuonna 2021 oli 811, joista kuluttajariita-asioita oli 429. Vuonna 2021 riita-asioiden mediaanikäsitelyaika oli 187 vuorokautta.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta käsittelee yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) ja naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa (609/1986) tarkoitettuja asioita. Se voi eräissä tapauksissa kieltää asianomaista jatkamasta tai uusimasta syrjintää tai vastatoimia taikka määrätä tämän ryhtymään kohtuullisessa määräajassa toimenpiteisiin tässä laissa säädettyjen velvollisuuksien täyttämiseksi. Lautakunta voi asettaa antamansa kiellon tai määräyksen tehosteeksi uhkasakon.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltaa on laajennettu eduskunnan marraskuussa 2022 hyväksymillä lainmuutoksilla. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi jatkossa suosittaa hyvityksen maksamista syrjinnän tai vastatoimien kohteeksi joutuneelle. Lautakunta voi lausua myös sopivaksi katsomastaan hyvityksen määrästä. Suosituksessa ei ole kyse täytäntöönpanokelpoisesta hallintopäätöksestä, eikä sen tehosteeksi ole mahdollista asettaa uhkasakkoa. Lautakunnan antamaan suositukseen ei vo myöskään hakea muutosta. Mikäli lautakunnan suositusta ei noudateta, syrjinnän tai vastatoimien kohteeksi joutuneen tulisi vaatia hyvitystä käräjäoikeudessa.⁵²

Kuluttajariitojen ratkaisemisesta tuomioistuinten ulkopuolella on annettu *laki muussa kuin viranomaisessa tapahtuvasta kuluttajariitojen ratkaisemisesta (1696/2015)* eli niin sanottu ADR-laki.

Lakia sovelletaan kuluttajan ja Suomeen sijoittautuneen elinkeinonharjoittajan välisiä kulutushyödykesopimuksia ja kulutushyödykkeen hankintaa koskeviin riita-asioihin, jotka kuluttajat ovat saattaneet Euroopan komissiolle ilmoitetun riidanratkaisuelimen

⁵² HE 148/2022 vp s. 73.

käsiteltäviksi. Laissa on säännöksiä muun muassa riidanratkaisuun osallistuvan riippumattomuudesta, puolueettomuudesta ja esteellisyydestä sekä asian käsittelystä.

Laki koskee Suomessa vain FINE:ä. Sen taustalla oleva niin sanottu ADR-direktiivi eli direktiivi 2013/11/EU kuluttajariitojen vaihtoehtoisesta riidanratkaisusta sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 ja direktiivin 2009/22/EY muuttamisesta koskee kuitenkin myös kuluttajariitalautakuntaa sekä liikenne- ja potilasvahinkolautakuntaa, jotka niin ikään on ilmoitettu komissiolle direktiivin mukaisiksi riidanratkaisuelimiksi.

2.7 Verkkovälitteinen riidanratkaisu

Verkkovälitteinen riidanratkaisu (*Online Dispute Resolution*) voidaan määritellä menettelyksi, jossa riitoja ratkaistaan tieto- ja viestintäteknologian avulla. Verkkovälitteinen riidanratkaisu voi auttaa riita-asian osapuolia ratkaisemaan riitaisuutensa ilman pakkoa osallistua istuntoon tai tapaamiseen fyysisesti.

Verkkovälitteisessä riidanratkaisussa voidaan pyrkiä luomaan edellytykset asian ratkaisemiseksi sovinnollisesti, mutta mahdollista on myös se, että menettelyssä riita ratkaistaan asiallisesti. Näin annetut ratkaisut eivät ole Suomessa täytäntöönpanokelpoisia.

YK:n kansainvälisen kauppaoikeuden komissio UNCITRAL on julkaissut vuonna 2016 tekniset muistiinpanot verkkovälitteisestä riidanratkaisusta (Technical Notes on Online Dispute Resolution). Niiden tarkoitus on edistää verkkovälitteistä riidanratkaisua erityisesti rajatylittävissä riidoissa. Teknisissä muistiinpanoissa korostetaan puolueettomuuden, riippumattomuuden, tehokkuuden, oikeudenmukaisuuden ja läpinäkyvyyden merkitystä.

Euroopan unioni on antanut verkkovälitteistä kuluttajariitojen ratkaisua koskevan asetuksen (asetus (EU) 524/2013 kuluttajariitojen verkkovälitteisestä riidanratkaisusta sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 ja direktiivin 2009/22/EY muuttamisesta). Asetuksella on luotu verkkovälitteinen riidanratkaisufoorumi kuluttajien ja elinkeinonharjoittajien välisille riidoille, jotka johtuvat verkossa tehdyistä kauppaa- tai palvelusopimuksista. Sitä sovelletaan sellaisten riitojen tuomioistuimen ulkopuoliseen ratkaisuun, joita unionissa asuvat kuluttajat ovat panneet vireille unioniin sijoittautuneita elinkeinonharjoittajia vastaan ja jotka kuuluvat edellä mainitun ADR-direktiivin soveltamisalaan. Euroopan komission ylläpitämällä foorumilla asianosaiset voivat keskustella riidasta ja sopia riidanratkaisuelimestä, joka sen käsittelee.

Vuonna 2016 avattu foorumi ei osoittautunut ainakaan välittömäksi menestykseksi. Vuonna 2017 havaittiin, että vireille oli kylläkin tullut noin 2 000 juttua kuukaudessa, mutta 85 prosentissa niistä ei ollut saavutettu minkäänlaista ratkaisua, mikä johtui pääasiassa elinkeinonharjoittajien haluttomuudesta osallistua menettelyyn.⁵³

Verkkovälitteisen riidanratkaisun on katsottu sopivan kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisiin riitoihin etenkin verkkokaupankäynnissä.

Kiinalaisen Alibaban ja yhdysvaltalaisen eBayn riidanratkaisumenettelyissä käsitellään vuosittain kymmeniä miljoonia riitoja, jotka syntyvät yhtiöiden ylläpitämällä verkkokauppapaikoilla tehtyjen kauppojen yhteydessä. Menettely on osin automatisoitu. Menettelyssä ostajaa ja myyjää autetaan sopimaan asia, mutta annetaan myös ratkaisusuosituksia.⁵⁴

Alankomaiden *eKantonrechter*-järjestelmästä kerrotaan jaksossa 3.9.

2.8 Asian intressin vaikutus menettelysääntelyyn

Vaikka Suomessa ei ole kansallisesti säädetty erityisiä menettelysääntöjä riidoille, joiden kohteen arvo on pieni, oikeudenkäyntimenettelyä ja erityisesti ratkaisukokoonpanoa koskeva sääntely vaihtelee monissa tilanteissa asian intressin perusteella.

Riita-asioita, joilla on rajatylittäviä vaikutuksia, varten on eurooppalainen vähäisiin vaatimuksiin sovellettava menettely. Kantaja voi turvautua siihen, jos riidan kohteen arvo on enintään 5 000 euroa (ks. tarkemmin jakso 2.2).

Pienimmät riita-asiat voi käräjäoikeudessa ratkaista tuomioistuinharjoittelua suorittava käräjänotaari. Tuomioistuinharjoittelusta annetun lain (674/2016) 16 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan laamanni voi määrätä virassa kaksi kuukautta olleen käräjänotaarin toimimaan yksittäisessä asiassa puheenjohtajana muun muassa silloin, jos asia on

⁵³ Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the Functioning of the European Online Dispute Resolution Platform Established under Regulation (EU) No 524/2013 on Online Dispute Resolution for Consumer Disputes, COM(2017) 744 final, s. 5–6.

⁵⁴ Dal Pubel 2018 ja Del Duca – Rule – Rimpfel 2014.

riita-asia, joka koskee asuinhuoneiston vuokrausta tai jossa riidan kohteena oleva rahamäärä taikka omaisuuden tai etuuden arvo on pääomaltaan enintään 20 000 euroa, eikä sitä ole laatunsa tai laajuutensa vuoksi pidettävä vaikeana ratkaista.

Aikaisemmin oli enemmän lainsäädäntöä, jossa riidan kohteen arvo vaikutti riita-asiassa noudatettuun menettelyyn.

Vuosina 2011–2015 valittaja tarvitsi hovioikeudessa jatkokäsittelyluvan, jos kärjäoikeuden ratkaisu riita-asiassa oli asianosaiselle vastainen vain saamisen osalta, ja valituskirjelmässä esitetyn vaatimuksen ja kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen välinen erotus ei ollut yli 10 000 euroa (oikeudenkäymiskaaren 25 a luvun 5 § laissa 650/2010). Muissa riita-asioissa jatkokäsittelylupa ei tarvittu.

Vuosina 1998–2017 hovioikeuden kokoonpanossa saattoi olla kolmantena jäsenenä tietyt edellytykset täyttänyt esittelijä, jos riidan intressi ei ilmeisesti ollut enempää kuin 20 000 markkaa ja sittemmin 5 000 euroa (hovioikeuslain (56/1994) 9 § laeissa 169/1998 ja 383/2003).

Rikosasioissa noudatettavaan menettelyyn vaikuttaa suuresti rikoksesta säädetyn tai tuomitun rangaistuksen ankaruus. Kaikkein lievimmistä rikoksista ja rikkomuksista sakkorangaistuksen voi määrätä poliisimies tai syyttävä. Lievät rikosasiat voidaan ratkaista kärjäoikeudessa kirjallisessa menettelyssä tai vastaajan poissaolosta huolimatta. Tunnustamisoikeudenkäynti on eräin poikkeuksin mahdollinen, jos epäillystä rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta. Rangaistuksen ankaruus vaikuttaa myös esimerkiksi kärjäoikeuden kokoonpanoon ja siihen, tarvitseeko vastaaja hovioikeudessa jatkokäsittelyluvan.

Hallintoasioissa hallinto-oikeuden päätösvaltainen kokoonpano vaihtelee sen mukaan, mistä asiassa on kysymys (hallinto-oikeuslain (430/1999) 3 luku).

2.9 Nykytilan arviointi

Riita-asioiden käsittely tuomioistuimissa on Suomessa laadukasta. Suomi on jatkuvasti kärkisijoilla riitaprosessia koskevissa kansainvälisissä vertailuissa. Samaan aikaan riitaisia riita-asioita on tuomioistuimissa vain vähän, ja kyselytutkimukset osoittavat, että ihmiset ja yhteisöt eivät useinkaan halua vaatia oikeuksiaan tuomioistuinmessä. Riita-asian oikeudenkäynti on siis paperilla erinomainen, mutta käytännössä siihen ei haluta ryhtyä.

Tähän voi olla monia syitä. Vaikuttaa kuitenkin selvältä, että tilannetta selittävät ainakin oikeudenkäyntien pitkä kesto ja suuri oikeudenkäyntikuluriski. Näitä seikkoja on pitkään pidetty Suomen oikeusjärjestyksen ongelmakohtina.

Oikeudenkäyntikuluriskin voidaan arvioida vaikuttavan ihmisten ja yhteisöjen halukkuuteen nostaa kanne erityisesti silloin, kun riidan kohteen arvo on pienehkö. Käräjäoikeudessa pääkäsitelyssä ratkaistuja riita-asioita koskevan tutkimuksen mukaan silloin, kun riidan intressi oli alle 10 000 euroa, asianosaisten yhteenlaskettujen oikeudenkäyntikuluvaatimusten mediaani ylittää riidan kohteen arvon. Se tarkoittaa, että kanteen nostaminen pienehköä saamista koskevassa asiassa merkitsee riidan kohteen arvoon nähden suuren oikeudenkäyntikuluriskin ottamista, kun vahva pääsääntö on, että hävinnyt asianosainen maksaa paitsi omansa myös voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut kokonaisuudessaan. Pienehkön riidan oikeuteen viemistä harkitseva saattaa siksi helposti päätyä siihen, ettei hänen kannata ottaa oikeudenkäynnin häviämisen riskiä, vaikka hän kokisikin olevansa asiassa oikeassa.

Ryhmäkannelakia vuonna 2006 säädettäessä arvioitiin, että harva kuluttaja on kuluriskin vuoksi valmis oikeudenkäyntiin esimerkiksi asiassa, jossa intressi on 1 500 euroa tai vähemmän taikka jos on olemassa pieninkään riski jutun häviämisestä. Tällainen vähäinen tai vähäistäkin suurempi vaatimus on näin ollen nykyjärjestelmässä käytännössä katsoen prosessikelvoton.⁵⁵

Samoin oikeudenkäynnin kesto voi vaikuttaa kanteennostohalukkuuteen eritoten silloin, kun vaatimuksen arvo on pienehkö. Jo pelkkä riita-asian vireilläolo voi aiheuttaa henkistä kuormitusta ja haitata liiketoimintaa. Sen vuoksi ihmiset ja yhteisöt saattavat arvioida, ettei pienehkön riidan saattaminen tuomioistuimeen ole pitkäkestoisen oikeudenkäynnin arvoista.

Tällä hetkellä pääkäsitelyssä ratkaistavan riita-asian, elatusapujutut pois lukien, mediaani-intressi on 25 000 euroa. Alle 4 000 euroa koskevien tällaisten riita-asioiden määrä on tällä vuosituhannella vähentynyt. Yksityishenkilöiden nostamissa jutuissa riidan kohteen arvon mediaani oli selvästi korkeampi kuin yhteisöjen alulle panemissa asioissa, mikä viittaa siihen, että yksityishenkilöiden oikeudenkäyntikynnys olisi yhteisöjä korkeammalla.

Ihmisten ja yhteisöjen haluttomuudella tuoda riitojaan tuomioistuimen käsiteltäväksi on useita kielteisiä seurauksia. Ihmisten pääsy oikeuksiinsa voi ensinnäkin vaarantua, jos he eivät uskalla saattaa asioitaan tuomioistuimen ratkaistavaksi silloinkaan, kun heidän vaatimuksensa olisivat todennäköisesti perusteltuja. Ihmisten ja yhteisöjen on

⁵⁵ HE 154/2006 vp s. 12.

kuitenkin voitava luottaa siihen, että säädetyt oikeudet ja velvollisuudet toteutuvat viime kädessä tuomioistuintietä.

Pelkästään riidan kohteen arvon vähäisyys ei tarkoita, etteikö sen käsittely tuomioistuimessa voisi olla tarpeen. Ihmisillä on oikeus oikeusturvaan myös intressiltään pienissä asioissa. Riita voi olla sen asianosaisille tärkeä, vaikka sen kohteen arvo ei olisi erityisen suuri. Ihmisillä on myös eri käsityksiä siitä, millainen rahamäärä on pieni tai suuri.

Eräs riita-asian oikeudenkäynnin tarkoituksista on ohjata ihmisiä käyttäytymään ai-neellisen oikeuden mukaan. Ihmiset toimivat sovitulla tai laissa säädetyllä tavalla osaksi siksi, että he tietävät, että heidät voidaan viime kädessä velvoittaa siihen tuomioistuimen ratkaisulla. Näin ei välttämättä tapahdu, jos toinen osapuoli voi laskea sen varaan, ettei hänen vastapuolensa tule vaatimaan oikeuksiaan tuomioistuimessa.

Asiointila ei kohtele ihmisiä yhdenvertaisesti. Korkea oikeudenkäyntikuluriski voi suosia riidan taloudellisesti vahvempaa osapuolta, koska hänellä on riitatilanteessa vasta-puoltaan paremmat tosiasialliset edellytykset harkita asian saattamista tuomioistui-meen. Taloudellisesti vahvemmallalla osapuolella on myös mahdollisuus painostaa oi-keudenkäyntikuluriskin avulla vastapuoltaan sovintoon silloinkin, kun hän saattaisi hä-vitä asian tuomioistuimessa. Ongelma koskee erityisesti keskituloisia, koska vähäva-raisimmilla voi olla oikeus maksuttomaan oikeusapuun.

Tämän on myös Euroopan komissio nostanut esille arvioidessaan Suomen oi-keusvaltiotilannetta. Komission mukaan oikeudenkäyntikuluja pidetään keski-määrin korkeina, mikä voi haitata oikeussuojan saatavuutta erityisesti keskitu-loisten keskuudessa.⁵⁶

Korkea oikeudenkäyntikynnys voi heikentää tuomioistuinten edellytyksiä täyttää täysi-määräisesti tehtäväänsä oikeussuojan takaajina ja konfliktinratkaisijoina. Tuomiois-tuinlaitoksen ja koko oikeusvaltion legitimitetti on vaarassa rapautua, jos asianosai-set eivät uskalla hakea oikeussuojaa tuomioistuimelta. Oikeuden saatavuus on eräs oikeusvaltion peruselementeistä.

⁵⁶ Komission oikeusvaltiokertomus 2021, Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 5. Ks. myös komission oikeusvaltiokertomus 2022, Oikeusvaltiotilanne Suomessa, s. 6.

Oikeusvaltiosta Euroopan unionissa ja Suomessa laaditussa tutkimuksessa pidetään eräänä Suomen oikeusvaltiotilanteen kipukohtana oikeusturvan saatavuutta: liian pitkiä käsittelyaikoja ja liian kallista prosessia.⁵⁷ Samaten valtioneuvoston demokraatiapoliittisessa periaatepäättöksessä arvioidaan, että oikeusprosessien korkea kulukynnys ja pitkät käsittelyajat heikentävät Suomessa luottamusta oikeusvaltioon.⁵⁸

Riitojen osapuolten haluttomuus saattaa asioitaan tuomioistuinten käsiteltäviksi voi haitata oikeuden kehitystä ja heikentää oikeusvarmuutta. Edellytykset epäselvien tulkintatilanteiden ratkaisemiselle voivat heikentyä, kun tuomioistuimilla, etenkin korkeimmalla oikeudella, on niukasti mahdollisuuksia antaa lain soveltamista ohjaavia ratkaisuja. Esimerkiksi kuluttajaoikeuden alalla syntyvien riitojen intressit ovat usein melko pieniä.

Näistä syistä on ongelmallista, että ihmiset ja yhteisöt eivät saata pienehköjä riitojaan tuomioistuimen ratkaistaviksi.

Riita voidaan ratkaista muuallakin kuin yleisessä tuomioistuimessa. Se voidaan esimerkiksi sovittelua taikka saattaa johonkin ratkaisusuositukseen antavaan lautakuntaan, kuten kuluttajariitalautakuntaan, tai välimiesoikeuteen.

Vaihtoehtoisten riidanratkaisukeinojen olemassaolo ei kuitenkaan poista tarvetta kehittää oikeudenkäyntimenettelyä yleisissä tuomioistuimissa. Välimiesmenettely on menettelyn kalleuden vuoksi harvoin tarkoituksenmukainen keino ratkaista pienehköä riitaa. Sovittelu puolestaan edellyttää riidan osapuolilta halukkuutta asian sovinnolliseen ratkaisemiseen. Lautakunnat taas eivät anna täytöntöönpanokelpoisia ratkaisuja, menettely on kirjallista, ja niiden toimivaltaa on yleensä jotenkin rajoitettu, usein kuluttaja-asioihin.

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mukaan riitojen tuloksellinen ratkaiseminen tuomioistuinten ulkopuolisissa menettelyissä ja tuomioistuinten sisällä perinteiselle tuomioistuinprosessille vaihtoehtoisissa menettelyissä, kuten sovittelussa, edellyttää toimivuutta varsinaiselta riita-asiaiden oikeudenkäyntimenettelyltä. Vaihtoehtoiset riidanratkaisumenetelmät eivät voi muutoinkaan koskaan korvata tuomioistuinmenettelyä, vaan ainoastaan täydentää sitä. Komitea on tähdentänyt, että perinteistä riita-asiaiden tuomioistuinmenettelyä on

⁵⁷ Raitio – Rosas – Pohjankoski 2022, s. 163.

⁵⁸ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:40, s. 13

edelleen kehitettävä niin, että se on aina tosiasiallisesti sitä tarvitsevien käytettävissä niin ratkaisujen laadun kuin myös menettelyn laatutekijöiden kuten nopeuden ja halpuuden suhteen.⁵⁹

Vastaavasti oikeudenkäytön kehitystyöryhmän mukaan vaihtoehtoiset riidanratkaisumenettelyt ovat sinänsä tervetullut ja hyödyllinen osa oikeutta, mutta niihin turvautuminen ei saisi johtua siitä, että oikeudenkäyntimenettely on liian kallis tai pitkäkestoinen. Tuomioistuinten ulkopuolisiin oikeussuojakeinoihin voi työryhmän mukaan myös liittyä laatuongelmia: prosessuaaliset takeet voivat olla heikkoja ja lopputulos erota aineellisen oikeuden mukaisesta ratkaisusta.⁶⁰

Suomen oikeusvaltion tilaa koskevassa raportissa niin ikään katsotaan, etteivät vaihtoehtoiset riidanratkaisumuodot voi kokonaan korvata oikeudenkäyntiä oikeusturvan lähteenä oikeusvaltiossa. Vaikka vaihtoehtoiset riidanratkaisumallit ovat tärkeä osa erilaisten konfliktien ratkaisua, on selvää, että niitä ei voida esittää kokonaisvaltaisena ratkaisuna tuomioistuinten resurssipulalle.⁶¹

⁵⁹ KM 2003:3, s. 304–305.

⁶⁰ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:39, s. 96.

⁶¹ Raitio – Rosas – Pohjankoski 2022, s. 165.

3 Pienriitamenettelyt toisissa valtioissa

3.1 Johdanto

Pienriitamenettelyt ovat kansainvälisesti yleisiä. Maailmanpankin selvityksen mukaan 132 valtiossa on jonkinlainen pienriitamenettely.⁶²

Pienriitamenettelystä on säädetty myös melkein jokaisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa. Suomen lisäksi poikkeuksia ovat ainoastaan Belgia, Bulgaria, Kypros ja Tšekin tasavalta sekä Unkari, jossa menettelystä luovuttiin vuonna 2018.⁶³ Lisäksi Euroopan unionissa säädetään eurooppalaisesta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä, joka on tarkoitettu rajat ylittäviä riitoja varten (ks. jakso 2.2).

Tässä pääjaksossa tarkastellaan lähemmin sitä, millaisia puheena olevat oikeudenkäyntimenettelyt ovat eräissä Euroopan valtioissa.

3.2 Ruotsi

Ruotsissa riita-asioiden käsittelystä yleisissä tuomioistuimissa säädetään Ruotsin oikeudenkäymiskaaressa (*rättegångsbalk (1942:740)*). Ruotsissa riita-asia voidaan käsitellä täysimittaisen oikeudenkäynnin sijaan yksinkertaistettuna riita-asiana (*förenklatt tvistemål*), jos sen kohteen arvo on pieni. Lisäksi Ruotsissa sovelletaan eurooppalaista vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä.

Yksinkertaistetusta menettelystä pienempiä riitoja varten säädettiin alun perin vuonna 1974 (*lag (1974:8) om rättegången i tvistemål om mindre värden (småmålslagen)*).

⁶² Two for One: How Leveraging Small Claims Procedures Can Improve Judicial Efficiency and Access to Justice (World Bank Group 2020), s. 2.

⁶³ Tiedot eri valtioiden tilanteesta vaihtelevat jonkin verran eri lähteiden välillä, mikä heijastaa pienriitamenettelyä koskevan yleisen määritelmän puutetta. Esimerkiksi Belgiassa katsotaan toisinaan olevan tässä tarkoitettu menettely, koska siellä riidat, joissa intressi on enintään 2 500 euroa, käsittelee rauhantuomari. – Vaikka Unkarissa on luovuttu pienriitamenettelystä, tavanomaisesta käsittelyjärjestyksestä voidaan ilmeisesti yhä poiketa yksinkertaisempaan suuntaan, kun kysymys on erityisesti suojattavista intresseistä tai ihmisryhmistä (Harsági 2019, s. 124).

Lailla pyrittiin parantamaan ihmisten oikeusturvaa ennen muuta vähentämällä asianosaisten oikeudenkäyntikuluja. Lain säätämisen taustalla oli arvio siitä, että Ruotsin silloinen oikeudenkäyntimenettely oli oikeutta hakevan näkökulmasta liian vaikea, hidas ja ennen muuta kallis, kun asianosainen ei selvinnyt oikeudenkäynnistä ilman juristin apua. Tämän katsottiin muodostavan vakavan oikeusturvaongelman, joka korostui vähävaraisten kohdalla ja asioissa, joissa riidan kohteen taloudellinen arvo oli vähäinen, kuten kuluttaja-asioissa. Lakia valmisteltaessa katsottiin, että saattoi olla vain poikkeuksellisesti hyväksyttävää, että oikeudenkäyntikulut ylittivät riidan kohteen arvon.⁶⁴

Småmålslagen oli voimassa vuoteen 1987, jolloin suurin osa pienriitoja koskevasta erillissäätelystä kumottiin ja jäljelle jääneet säännökset siirrettiin oikeudenkäymiskaareen (*lag (1987:747) om ändring i rättegångsbalken*). Tarkoituksena oli kaventaa eroja pienriitamenettelyn ja täysimittaisen oikeudenkäynnin välillä samalla, kun jälkimmäistä uudistettiin aikaisempaa joustavammaksi. Uudistetun oikeudenkäyntimenettelyn myötä ei enää nähty aiheelliseksi tehdä eroa riita-asioiden välille yksin riidan kohteen arvon perusteella, vaan asian käsittelytapa tuli sopeuttaa asian laatuun, ja tässä arvioinnissa riidan intressi oli vain yksi huomioon otettavista tekijöistä. Eräitä erityissäännöksiä kuitenkin säilytettiin.⁶⁵

Tällä hetkellä voimassa olevan Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 3 d §:n mukaan yksinkertaistettuna riita-asiana käsitellään riita-asia, jossa sovinto on sallittu, jos vaatimuksen arvo ei ilmeisesti ylitä puolta hintasidonnaisesta perusmäärästä (*prisbasbelopp*). Sosiaalivakuutuslainsäädäntöön perustuvan hintasidonnaisen perusmäärän suuruus tarkistetaan vuosittain. Vuonna 2022 se on 48 300 Ruotsin kruunua eli noin 4 420 euroa, mistä puolet on 2 210 euroa.

Yksinkertaistettuna riita-asiana voidaan käsitellä muukin kuin saamista koskeva vaatimus, kunhan vaatimuksen kohteen arvo voidaan vaikeuksista laskea eikä se ilmeisesti ylitä puolta hintasidonnaisesta perusmäärästä. Kysymys voi olla esimerkiksi vaatimuksesta palauttaa omaisuutta. Yksinkertaistettuna riita-asiana voidaan periaatteessa käsitellä myös vahvistuskanne, mutta käytännössä sellaisen vaatimuksen arvon määrittäminen ilmeisyyskynnyksen ylittävällä tavalla on vaikeaa.⁶⁶ Häätöasioita ei käsitellä yksinkertaistettuina riita-asioina, koska niissä vaatimuksen arvon voidaan otaksua aina ylittävän puolet hintasidonnaisesta perusmäärästä.⁶⁷

⁶⁴ Prop. 1973:87, s. 1 ja 129–131.

⁶⁵ Prop. 1986/87:89, s. 68 ja 75.

⁶⁶ Prop. 1973:87, s. 174 ja Holmgård 2022, s. 67.

⁶⁷ Holmgård 2022, s. 67.

Asiaa ei käsitellä yksinkertaistettuna riita-asiana, jos asianosainen saattaa todennäköiseksi, että asian taustalla oleva riita koskee vaadittua suurempaa määrää tai jos asian lopputuloksella on muutoin erityistä merkitystä muiden oikeussuhteiden arvioinnissa. Ruotsin korkein oikeus on katsonut, että tätä poikkeussäännöstä tulee tulkita suppeasti. Esteenä asian käsittelylle yksinkertaistettuna riita-asiana voi vain poikkeuksellisesti olla se, että jommallakummalla asianosaisella on muita vastaavia oikeussuhteita (NJA 2010 s. 336). Yksinkertaistettuna riita-asiana ei käsitellä myöskään lapsen tai puolison elatusta koskevaa riita-asiaa (*föräldrabalken (1949:381) 20 kap. 1 § ja äktenskapsbalken (1987:230) 14 kap. 17 §*).

Vuoden 1987 uudistuksen jälkeen merkityksellisin lainsäädännöllinen ero yksinkertaistetun riita-asian ja täysimittaisessa oikeudenkäynnissä käsiteltävän riita-asian välillä koskee oikeudenkäyntikulujen korvaamista.

Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 8 a §:n mukaan yksinkertaistetun riita-asian hävinnyt asianosainen voidaan velvoittaa maksamaan voittaneelle asianosaiselle korvausta oikeudellisesta neuvonnasta enintään yhdeltä tunnilta oikeusastetta kohti määrällä, joka vastaa enintään oikeusapulain (*rättshjälpslagen (1996:1619)*) nojalla määrättylle avustajalle tunnin työstä maksettavaa määrää. Tuo määrä on tällä hetkellä 1 442 kruunua eli noin 137 euroa.

Lain esitöissä on katsottu, että riittävää olisi saada oikeudellista neuvontaa aineellisen oikeustilan selvittämiseen, yhteydenottoon vastapuoleen sekä harkintaan siitä, kannattaako kanne nostaa ja miten se yleisesti ottaen kannattaisi muotoilla. Tähän on tunnin konsultaation arvioitu riittävän. Muusta asianosainen kykenisi huolehtimaan itse tuomioistuimen aineellisen prosessin johdon avulla.⁶⁸

Korvausta tuomitaan enintään sen verran kuin on ollut tarpeen asian ajamiseksi. Ruotsin korkein oikeus on esimerkiksi katsonut, ettei yksinkertaistetun riita-asian voittaneen pysäköinninvalvontayhtiön ollut tarpeen saada vastapuoleltaan lainkaan korvausta oikeudellisesta neuvonnasta, koska pysäköintivirhemaksua koskevan jutun riitakysymykset olivat olleet yksinkertaisia ja kuuluneet yhtiön liiketoiminnan ydinalueelle (NJA 2007 s. 579).

Asianosaisen palveluksessa olevan henkilön työ ei ole säännöksessä tarkoitettua neuvontaa, vaan oikeudellista apua on tullut hankkia ulkopuolelta, jotta se olisi korvattavaa (RH 2016:67).

⁶⁸ Prop. 1973:87, s. 156–157 ja Prop. 1986/87:89, s. 70–72.

Oikeudellisen neuvonnan lisäksi hävinnyt asianosainen voidaan velvoittaa suorittamaan voittaneelle asianosaiselle korvausta oikeudenkäyntimaksusta, joka näissä asioissa on noin kolmanneksen pienempi kuin muissa asioissa (tällä hetkellä 900 kruunua eli noin 82 euroa), todistelu- ja käännöskuluista sekä matka- ja ylläpitokustannuksista, joita asianosaiselle tai hänen edustajalleen taikka asiamiehelleen on aiheutunut oikeuspaikalle matkustamisesta.

Jos säännökset turhan oikeudenkäynnin aiheuttamisesta tai huolimattomasta menettelystä oikeudenkäynnissä soveltuvat, korvaus tuomitaan niin kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä.

Muita säännöksiä menettelystä yksinkertaistetussa riita-asiassa on vain muutamia.

Yksinkertaistettu riita-asia käsitellään aina yhden tuomarin kokoonpanossa (rättegångsbalken 1 kap. 3 d §). Vähäisimmissä jutuissa puheenjohtaja voi olla myös tuomioistuinharjoittelua suorittava käräjännotaari (*tingsnotarie*) tai sen suorittanut valmistelujuristi (*notariemeriterad beredningsjurist*) (*förordning (1996:381) med tingsrättsinstruktion 18 §*).

Oikeusavun myöntäminen yksinkertaistettua riita-asiaa varten edellyttää erityistä syytä (rättshjälpslagen 11 §).

Lisäksi käsittelytapa vaikuttaa kuluttajan oikeuteen nostaa kanne elinkeinonharjoittajaa vastaan omalla kotipaikallaan (rättegångsbalken 10 kap. 8 a §).

Aikaisemmin yksinkertaistetun riita-asian käsittely hovioikeudessa edellytti – muista riita-asioista poiketen – sitä, että hovioikeus myönsi Suomen jatkokäsittelylupaa vastaavan valituslupan (*prövningstillstånd*). Tätä nykyä valituslupa vaaditaan kaikissa riita-asioissa (rättegångsbalken 49 kap. 12 §).

Erityissäännösten puuttumisesta huolimatta menettely yksinkertaistetuissa riita-asioissa poikkeaa eräissä suhteissa oikeudenkäynnistä muissa riita-asioissa. Tähän johtaa jo se, että asianosaiset ajavat usein itse asiaansa. Sen seurauksena tuomioistuin johtaa prosessia tavallista aktiivisemmin. Yksinkertaistetut riita-asiat pyritään käsittelemään käräjäoikeuksissa tavallisia riita-asioita nopeammin ja niissä pyritään voimakkaasti sovintoon. Asiat ovat usein laadultaan sellaisia, että ne voidaan muita riita-asioita useammin ratkaista kirjallisesti.⁶⁹

⁶⁹ Velander 2017.

Lisäksi yksinkertaistetussa riita-asiassa voidaan yleensä toimittaa niin sanottu yksinkertaistettu pääkäsittely (*huvudförhandling i förenklad form*) joko heti valmistelun jälkeen tai viimeistään 15 päivässä sen päätyttyä (rättegångsbalken 42 kap. 20 §). Näin meneteltäessä se, mitä valmistelussa on tapahtunut, katsotaan tapahtuneeksi pääkäsittelyssä, eikä esimerkiksi vaatimuksia tarvitse toistaa pääkäsittelyyn siirryttäessä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että pääkäsittelyssä ainoastaan otetaan vastaan todistelu ja esitetään loppulausunnot.⁷⁰

Vuosina 2017–2021 vireille tuli keskimäärin noin 20 000 yksinkertaistettua riita-asiaa vuodessa, kun muita riita-asioita saapui vuosittain noin 25 000 kappaletta.⁷¹

Vuonna 2004 tehdyssä opinnäytteessä on tarkasteltu Gävlen, Sundsvallin ja Uppsalan käräjäoikeuksissa ratkaistuja riita-asioita.⁷²

Tutkimusjaksolla ratkaistuista 348 riita-asiasta 143 eli 41 prosenttia oli yksinkertaistettuja riita-asioita. Niistä 16 prosenttia koski palveluita, 15,5 prosenttia kiinteää tai irtainta omaisuutta ja 12 prosenttia vuokrasuhdetta. Kaksi viidestä jutusta liittyi kuluttajasuhteeseen.

Yksinkertaistetut riita-asiat jakautuivat melko tasaisesti kolmeen ryhmään vaatimusten suuruuden mukaan. Noin kolmasosassa vaatimuksen määrä oli alle 1 000 Ruotsin kruunua (nykyisellä kurssilla noin 92 euroa), noin kolmasosassa 1 000–5 000 Ruotsin kruunua (nykyisellä kurssilla noin 92–458 euroa) ja lopuissa yli 5 000 Ruotsin kruunua.

Suurin osa kantajista yksinkertaistetuissa riita-asioissa oli ”suuria yhteisöjä”, jollaisina pidettiin henkilöstön tai liikevaihdon näkökulmasta isoja organisaatioita. Kaikista yksinkertaistetuista riita-asioista 47 prosentissa kantajana oli tällainen toimija ja vastaajana yksityishenkilö; lisäksi 15,5 prosentissa jutuista suuri yhteisö vaati suoritusta ”pieneksi yhteisöksi” luokitellulta toimijalta. Yksityishenkilö oli kantajana 16,5 prosentissa yksinkertaistetuista riita-asioista. Aivan pienimmissä asioissa ”suurten yhteisöjen” osuus kantajista oli vieläkin suurempi ja yksityishenkilöiden vastaavasti pienempi. Kuluttajariidoissa 90 prosenttia kantajista oli yhteisöjä.

Kantajista 80 prosentilla ja vastaajista kuudella prosentilla oli avustaja. Osuudet heijastavat sitä, että kantajat olivat pääsääntöisesti yhteisöjä ja vastaajat

⁷⁰ Lindell 2012, s. 312–313 ja Holmgård 2022, s. 162.

⁷¹ Sveriges Domstolar, Domstolsstatistik 2021, s. 9.

⁷² Hällströmer 2004.

yksityishenkilöitä. Tutkimuksesta ei ilmene, missä määrin kysymys oli yhteisöjen juristeista tai muista työntekijöistä.

Tutkimus koskee alkuvuotta 2004, ja sen otos on pieni. Ruotsin lainsäädäntö ei kuitenkaan ole tältä osin muuttunut. Havainnot myös vastaavat suurelta osin vanhempaa mutta laajempaa tutkimusta, joka toteutettiin pian småmåls-lagenin säätämisen jälkeen.⁷³

Eräistä vuokrasuhteista johtuvia riitoja käsitellään Ruotsissa vuokra- ja maanvuokralautakunnissa (*hyres- och arrendenämnder*). Lautakunnat voivat paitsi sovittaa vuokraerimielisyyksiä, myös ratkaista niitä eräissä tilanteissa. Lautakunnista säädetään laissa vuokra- ja maanvuokralautakunnista (*lag (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder*).

Lautakunnat luokitellaan Ruotsissa viranomaisiksi, jotka tehtäviensä puolesta muistuttavat tuomioistuimia. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan näkökulmasta niitä voidaan pitää tuomioistuimina.⁷⁴

Asian käsittely vuokra- ja maanvuokralautakunnassa on eräin osin yksinkertaisempaa kuin käräjäoikeudessa. Ruotsin Tuomioistuinvirasto (*Domstolsverket*) on laatinut lomakkeita, joilla asian voi saattaa lautakuntaan. Asianosaiset vastaavat vuokra- ja maanvuokralautakunnassa lähtökohtaisesti itse omista oikeudenkäyntikuluistaan. Lautakunnan ratkaisusta voi eräin poikkeuksin valittaa hovioikeuteen.

Vuokra- ja maanvuokralautakuntiin saapui vuosina 2017–2021 noin 40 000 juttua vuodessa.⁷⁵

3.3 Norja

Norjassa riita-asioiden käsittelystä yleisissä tuomioistuimissa säädetään laissa sovittelusta ja oikeudenkäynnistä riita-asioissa (*lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven, TVL), LOV-2005-06-17-90*).

⁷³ SOU 1982:26, s. 44–46 ja liite 4. Vastaavasti Almkvist – Elofsson 2013, s. 161.

⁷⁴ SOU 2012:82, s. 17 ja 144–145.

⁷⁵ Sveriges Domstolar, Domstolstatistik 2021, s. 45.

Twisteloven tuli voimaan vuonna 2008. Lailla uudistettiin merkittävästi Norjan siviiliprosessioikeutta, ja muun muassa luotiin vähäisiin vaatimuksiin sovellettava menettely pienemmille riita-asioille (*småkravprosess*). Siitä säädetään tvistelovenin 10 luvussa.

Twistelovenin uudistuksessa päätettiin säätää vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä, koska pidettiin tärkeänä, että ihmiset saisivat riitansa ratkaistua tuomioistuimessa. Sen katsottiin myös edistävän materiaalisen oikeuden toteutumista. Aikaisemman oikeustilan ei katsottu takaavan tätä silloin, kun vaatimus oli pieni tai keski-suuri. Oikeudenkäynnin kustannukset johtivat silloin tosiasiasa oikeudenmenetyksiin, kun asianosaiset eivät saattaneet asioitaan tuomioistuimeen. Uudistuksella pyrittiin laskemaan tuomioistuinlaskennasta, mutta ei kuitenkaan niin, että asianosaiset laiminlöisivät kohtuullisen vaivannäön riitansa ratkaisemiseksi itse tai eivät pyrkisi sovintoon.⁷⁶

Riita-asian saattamista käräjäoikeuteen (*tingretten*) edeltää Norjassa asian käsittely kolmesta maallikotuomarista koostuvassa kunnallisessa sovintolautakunnassa (*forliksrådet*). Sovintolautakuntakäsittely on rahaa koskevissa riita-asioissa lähtökohtaisesti pakollinen. Riita-asia voidaan saattaa kuitenkin suoraan yleiseen tuomioistuimeen esimerkiksi silloin, jos sen intressi on vähintään 200 000 Norjan kruunua eli noin 19 760 euroa ja molemmilla asianosaisilla on asianajaja tai jos asiassa on toimitettu tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu (TVL 6-2).

Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä haluttiin luoda yksinkertaistettu, mutta oikeusturvanäkökulmasta kohtuullinen ja puolustettava. Ajatus oli, että asianosaiset pystyisivät ajamaan asiaansa ilman avustajaa, mistä syystä oikeutta korvaukseen oikeudenkäyntikuluista rajoitettiin ja prosessista haluttiin mahdollisimman suullinen. Suullisessa menettelyssä tuomioistuimen katsottiin kykenevän helpommin ohjaamaan ja auttamaan asianosaisia. Menettelyn yksinkertaistamista pidettiin tärkeänä myös siksi, että näin kustannukset sekä valtiolle että asianosaisille pysyisivät matallina.⁷⁷

Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä käsitellään riita-asiat, joiden intressi on alle 250 000 Norjan kruunua eli noin 24 200 euroa. Asianosaisten ja tuomioistuimen suostumuksella menettelyssä voidaan käsitellä myös intressiltään suurempi asia (TVL 10-1).

Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä käsiteltävien riita-asioiden enimmäisintressin suuruus nostettiin alkuperäisestä 125 000 Norjan kruu-

⁷⁶ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005), s. 193–198.

⁷⁷ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005), s. 198 ja Innst. O. nro 110 (2004–2005), s. 40–42.

nusta eli noin 12 100 eurosta nykyiselle tasolle vuonna 2020. Muutosta perusteltiin menettelystä saaduilla hyvillä kokemuksilla sekä tavoitteella edelleen laskea riita-asioiden käsittelystä valtiolle ja asianosaisille aiheutuvia kustannuksia ja siten alentaa prosessikynnystä.⁷⁸

Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä voidaan käsitellä myös muuta kuin omaisuutta koskeva asia, jos tuomioistuin pitää sitä puolustettavana ja tarkoituksenmukaisena, eivätkä asianosaiset sitä vastusta. Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä ei kuitenkaan voida käsitellä ryhmäkanneasioita eikä asioita, joiden käsittelystä on säädetty erikseen. Sama koskee asioita, joista asianosaiset eivät sopia itse, kuten lapsen huoltoa ja eräitä muita perheoikeudellisia asioita. Menettelyä ei voida käyttää silloinkaan, jos asialla on erityinen ja yksittäistä riitaa laajempi merkitys asianosaiselle tai jos jutun asianmukainen käsittely edellyttää tavanomaista menettelyä (TVL 10-1).

Valmistelussa kärjäoikeuden tulee ottaa yhteyttä asianosaisiin ja heitä tarpeellisesti opastaen selvittää, mihin valmistelutoimenpiteisiin tulee asian selvittämiseksi ryhtyä. Lisäksi on selvitettävä sovinnon edellytykset. Suullista valmistelua ei toimiteta. Asianosaisten tulee ilmoittaa todistelu viikkoa ennen suullista loppukäsittelyä (TVL 10-2). Lain esitöissä on korostettu käsittelyn nopeuden merkitystä.⁷⁹

Kärjäoikeuden kokoonpanoon vähäisiä vaatimuksia koskevassa asiassa kuuluu vain yksi tuomari. Kokoonpanoon voidaan ottaa toinenkin tuomari, jos asianosainen sitä vaatii ja tuomioistuin pitää sitä asian asianmukaisen käsittelyn kannalta tarpeellisenä.

Vähäisiä vaatimuksia koskeva asia ratkaistaan pääkäsittelyn sijaan suullisessa loppukäsittelyssä (*mundlig sluttbehandling*), joka voidaan toimittaa etäyhteydellä. Kärjäoikeus voi päättää loppukäsittelyn kestosta etukäteen. Se voi olla yhtä istuntopäivää pidempi vain erityisen painavista syistä. Lain esitöiden mukaan tavoite lyhyestä käsittelystä korostaa aktiivisen prosessinjohtoon ja asianosaisten ohjaamisen tarvetta.⁸⁰

Menettely suullisessa loppukäsittelyssä pohjautuu tavanomaiseen oikeudenkäyntijärjestykseen, mutta tuomioistuin voi yksinkertaistaa sitä keskittämisperiaatteen turvaamiseksi. Todistelun sallittavuutta punnitaan ottaen huomioon asian yhtäältä asianmukainen käsittely ja toisaalta prosessitaloudelliset näkökohdat.

⁷⁸ Prop. 133 L (2018–2019), s. 5 ja 14–23.

⁷⁹ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005), s. 401.

⁸⁰ Ot.prp. nr. 51 (2004–2005), s. 402.

Vähäistä vaatimusta koskeva asia voidaan ratkaista myös kirjallisesti, jos asianosaiset prosessiekonomisista syistä niin sopivat (TVL 10-3).

Tuomio tulee antaa viikon kuluessa suullisen loppukäsittelyn päättymisestä ja joka tapauksessa kolmessa kuukaudessa haastehakemuksen saapumisesta käräjäoikeuteen. Tuomiossa tulee lyhyesti selostaa, mitä asia koskee, mitä asianosaiset ovat vaatineet ja millä perusteella sekä ilmoittaa ne ratkaisevat seikat, joihin tuomio perustuu (TVL 10-4).

Riita-asian voittaneella asianosaisella on myös vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä oikeus saada hävinneeltä asianosaiselta korvaus oikeudenkäyntikuluihin. Korvausta voi kuitenkin saada vain matkakustannuksista, käsittelymaksusta sekä muista kuin tarpeettomista ja suhteettomista todistelukustannuksista. Lisäksi korvausta voi saada oikeudellisesta avusta, mutta koska tarkoitus on, että asianosaiset ajaisivat itse asiaansa, korvauksen enimmäismäärä on 20 prosenttia riidan kohteen arvosta (ilman arvonlisäveroa), kuitenkin aina vähintään 2 500 ja enintään 50 000 Norjan kruunua (242–4 830 euroa). Rajoituksia ei ole, jos vastapuoli on esittänyt ilmeisen perusteettomia vaatimuksia tai aiheuttanut kustannuksia huolimattomalla menettelyllä (TVL 10-5).

Vähäisiä vaatimuksia koskevassa asiassa annetusta ratkaisusta voi valittaa laamanninoikeuteen (*lagmannsrett*, muutoksenhakutuomioistuin) siten kuin tavallisestikin (TVL 10-6). Jos kysymys on omaisuutta koskevasta asiasta, muutoksenhaku edellyttää Suomessa käytössä olevaan jatkokäsittelylupaan rinnastuvaa suostumusta (*samtykke*) laamanninoikeudelta (TVL 29-13). Lisäksi vähäisiä vaatimuksia koskevissa asioissa laamanninoikeus voi jo valmistelun perusteella palauttaa asian käräjäoikeuteen, jos asiassa on sovellettu lakia väärin tai asian käsittelyssä on tapahtunut olennainen menettelyvirhe (TVL 29-12). Rajoitukset oikeuteen saada korvausta oikeudenkäyntikuluista eivät koske muutoksenhakua (TVL 10-5).

Oikeudenkäyntimaksu vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä on 2 935 Norjan kruunua eli noin 285 euroa, jos asiaa on käsitelty sovintolautakunnassa, ja 4 280 Norjan kruunua eli noin 415 euroa, jos niin ei ole tehty. Maksut ovat alemmat kuin täysimittaisessa riita-asian oikeudenkäynnissä, jossa ne alkavat 4 770 Norjan kruunusta eli noin 460 eurosta ja nousevat enimmillään 35 467 Norjan kruunuun eli noin 3 430 euroon.

Kun vuonna 2008 voimaan tullutta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä arvioitiin vuonna 2013, menettelyä pidettiin onnistuneena. Tutkimuksen mukaan 23 pro-

senttia asianajajista ja 43 prosenttia käräjäoikeuksien tuomareista arvioi, että tuomioistuimiin tuodaan sen ansiosta asioita, jotka ennen jäivät tuomioistuinkäsittelyn ulkopuolelle.⁸¹

Vuonna 2018, jolloin intressiraja oli vielä 125 000 Norjan kruunua, vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä käsiteltiin 1 443 riita-asiaa. Se vastasi noin kymmentä prosenttia kaikista riita-asioista käräjäoikeuksissa.⁸²

3.4 Tanska

Tanskassa riita-asioiden käsittelystä yleisissä tuomioistuimissa säädetään oikeudenhoitolaissa (*lov om rettens pleje (retsplejeloven, RPL)*). Sen 39 luku koskee vähäisiä vaatimuksia koskevien asioiden (*sager om mindre krav*) käsittelyä.

Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä säädettiin Tanskassa vuonna 2008. Uudistuksen taustalla oli ajatus siitä, että korkeat kustannukset eivät saisi tosi-asiaassa estää tavallisia ihmisiä saattamasta riitojaan tuomioistuimen käsiteltäväksi. Lain esitöissä katsottiin, että oli koko oikeusjärjestyksen näkökulmasta vakava ongelma, jos kansalaiset ja yritykset joutuivat luopumaan tuomioistuimen tarjoamasta oikeussuojasta käsittelyn keston tai kustannustason vuoksi. Vaikka riidan kohteen arvo olisi vähäinen, kuten asia oli esimerkiksi auton korjausta koskevassa riidassa, sen ratkaisemisen tuomioistuimessa oikein tulisi olla mahdollista kohtuullisessa ajassa ja kohtuullisin kustannuksin.⁸³

Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä voidaan käsitellä vaatimus, jolla ei ole taloudellista arvoa tai jonka taloudellinen arvo on enintään 50 000 Tanskan kruunua eli noin 6 720 euroa. Asianosaiset voivat riidan synnyttyä kuitenkin sopia yhtäältä siitä, että muukin asia käsitellään tässä menettelyssä ja toisaalta siitä, että menettelyyn sinänsä kuuluva asia käsitelläänkin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä. Elinkeinonharjoittajat voivat sopia elinkeinotoimintaansa koskevien riitojen käsittelystä vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä jo ennen riidan syntymistä. Eräitä asioita, kuten ryhmäkanteita ja perheoikeudellisia asioita, ei kuitenkaan voi asianosaisten sopimuksellakaan käsitellä vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä (RPL 400 §).

⁸¹ Justis- og beredskapsdepartementet, Evaluering av tvisteloven, s. 94 ja 97.

⁸² Prop. 133 L (2018–2019), s. 31.

⁸³ L 168 Forslag til lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (Politi- og domstolsreform), jakso 8.2.1.2.

Tuomioistuिन voi asianosaisen vaatimuksesta tai omasta aloitteestaan siirtää asian täysimittaiseen oikeudenkäyntiin, jos asiassa on erityisen vaikeita näyttö- tai oikeuskysymyksiä tai jos asialla on asianosaiselle erityinen ja käsillä olevaa riitaa laajempi merkitys (RPL 402 §).

Menettelyn rajan asettamista juuri 50 000 Tanskan kruunuun on lain esitöissä perusteltu sillä, että hyvin suuri osa kaupunginoikeuksissa (*byret*, ensimmäisen asteen tuomioistuिन) käsiteltävistä asioista alittaa sen. Toisaalta rajan asettamisessa korostettiin varovaisuutta, kun kysymys on menettelystä, josta ei ollut vielä käytännön kokemusta.⁸⁴

Oikeudenkäyntiä on vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä helpotettu verrattuna täysimittaiseen oikeudenkäyntiin. Lain esitöissä on mainittu keskeisimpinä muutoksina se, että tuomioistuिन vastaa asian valmistelusta ja että todistelun sallittavuus on korkeamman kynnyksen takana kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä. Lisäksi on yksinkertaistettu sääntelyä, joka koskee asiantuntijatodistelua, pääkäsittelyä ja muutoksenhakua.⁸⁵

Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä tuomioistuिन vastaa valmistelusta ja laatii yhteenvedon asianosaisten vaatimuksista perusteineen ja todistelusta (RPL 406 §). Esitöiden mukaan tuomioistuimen tulee valmistelussa ohjata ja avustaa asianosaisia intensiivisesti, jotta myös sellaiset asianosaiset, joilla ei ole oikeudellista osuudesta eikä avustajaa, saisivat oikeussuojaa perustelluille vaatimuksilleen.⁸⁶

Osana valmistelua pidetään puhelintapaaminen, johon osallistuvat asianosaiset ja tuomari. Siinä pyritään selvittämään asiaa ja vedottavaa todistelua, aikatauluttamaan käsittelyä sekä löytämään sovinnollinen ratkaisu. Puhelintapaamisen kesto on lähtökohtaisesti puoli tuntia. Tuomioistuinten kokemukset puhelintapaamisesta ovat olleet hyviä, asianosaisten näkemykset taas jakautuneempia.⁸⁷

⁸⁴ L 168 Forslag til lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (Politi- og domstolsreform), jakso 8.2.3.2.

⁸⁵ L 168 Forslag til lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (Politi- og domstolsreform), jakso 8.2.1.2.

⁸⁶ L 168 Forslag til lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (Politi- og domstolsreform), jakso 8.2.4.

⁸⁷ Analyse om småsagsprocessen. Rapport udarbejdet af Seismonaut for Domstolsstyrelsen (2018), s. 37–39.

Pääkäsittely ei juuri eroa normaalista, mutta asiaesittelyitä ei pidetä (RPL 407 §). Esi- töiden mukaan pääkäsittely tulisi lähtökohtaisesti kyetä toimittamaan kolmessa tun- nissa, ja että monet pääkäsittelyt olisivat tätäkin lyhempiä. Pääkäsittelyn peruutta- mista tai lykkäämistä pitäisi välttää.⁸⁸

Todistelun esittäminen vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä edellyttää tuomioistuimen lupaa, joka tulee myöntää, jos voidaan pitää todennäköisenä, että to- distelulla on asiassa merkitystä (RPL 403 §). Esi- töiden mukaan säännöksen tarkoitus ei ole, että todistelupyynnöt tulisi yleensä hylätä, mutta asianosaisen olisi kyettävä pe- rustelemaan vetoamansa todistelun merkittävyys paremmin kuin täysimittaisessa oi- keudenkäynnissä. Säännöksen soveltamisessa tulisi ottaa huomioon se, että vähäisiin vaatimuksiin sovellettavan menettelyn on tarkoitus olla täysimittaista oikeudenkäyntiä nopeampi ja halvempi tapa ratkaista riidat.⁸⁹

Oikeudenkäyntikulukysymys ratkaistaan vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa me- nettelyssä samalla tavalla kuin muutenkin. Hävinnyt asianosainen velvoitetaan kor- vaamaan voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut asianmukaiseksi katsotulla (taksoitetulla) määrällä (*passende beløb*) (RPL 408 §).

Voittaneelle asianosaiselle korvattavien oikeudenkäyntikulujen määrät on tarkoituksel- lisesti asetettu sellaisiksi, ettei juristin apuun turvautunut asianosainen saa voittaaes- saankaan kaikkia oikeudenkäyntikulujaan korvatuiksi. Taustalla on ajatus siitä, että asianosaiset kykenisivät ajamaan asiaansa itse.⁹⁰

Jos riidan kohteen arvo on enintään 5 000 Tanskan kruunua eli noin 670 eu- roa, hävinneen asianosaisen maksettavaksi tuomittava arvonlisäveroton enimmäiskorvaus voittaneen asianosaisen käyttämästä oikeudellisesta avusta on 1 500 Tanskan kruunua eli noin 200 euroa. Jos riidan kohteen arvo on 5 000–10 000 Tanskan kruunua eli noin 670–1 340 euroa, arvonlisäveroton enimmäiskorvaus on 2 500 Tanskan kruunua eli noin 335 euroa. Riidan synty- misen jälkeen asianosaiset voivat kuitenkin sopia siitä, ettei näitä enimmäis- määriä sovelleta (RPL 408 §).

⁸⁸ L 168 Forslag til lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (Politi- og domstolsreform), jakso 8.2.5 ja 407 §:n säännöskohtaiset perustelut.

⁸⁹ L 168 Forslag til lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (Politi- og domstolsreform), 403 §:n säännöskohtaiset perustelut.

⁹⁰ L 168 Forslag til lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (Politi- og domstolsreform), jakso 8.2.6.

Jos vähäistä vaatimusta koskevan asian taloudellinen arvo ylittää 10 000 Tanskan kruunua eli noin 1 340 euroa ja asiassa on toimitettu pääkäsittely, noudatetaan maa-oikeuksien (*landsret*, muutoksenhakutuomioistuin) antamaa ohjeellista taksaa, joka sisältää suositukset oikeudellisesta avusta korvattavista asianmukaisista määristä.⁹¹

Taksassa on neljä kategorialla. Jos pääkäsittelyn kesto on ollut alle kaksi tuntia, asianmukaisen määrän tulisi olla 3 580–5 370 Tanskan kruunua (noin 480–720 euroa) ilman arvonlisäveroa. Jos pääkäsittelyn kesto on ollut kaksi tuntia, asianmukaisen määrän tulisi olla 5 370 Tanskan kruunua (noin 720 euroa) ja jos kolme tuntia, 7 895 Tanskan kruunua (noin 1 060 euroa) ilman arvonlisäveroa. Jos pääkäsittely on poikkeuksellisesti kestänyt yli kolme tuntia, määrään tulisi lisätä jokaiselta ylimenevältä tunnilta 1 790 Tanskan kruunua (noin 240 euroa) ja arvonlisäveron määrä.

Vähäistä vaatimusta koskevan asian vireillepanemisesta kaupunginoikeudessa peritään 750 Tanskan kruunun eli noin 100 euron suuruinen oikeudenkäyntimaksu, joka on sama kuin muilla riita-asioilla, joissa riidan intressi on alle 100 000 Tanskan kruunua eli noin 13 400 euroa. Vähäisiä vaatimuksia koskevissa asioissa ei sen sijaan peritä lisämaksua (*berammelsesavgift*), jonka suuruus muissa riita-asioissa on 3 000–160 000 Tanskan kruunua eli noin 400–21 500 euroa (lov om retsafgifter 1 ja 2 §).

Kaupunginoikeuden ratkaisusta vähäistä vaatimusta koskevassa asiassa voi valittaa maa-oikeuteen yleisten säännösten mukaan. Se tarkoittaa, että jos riidan taloudellinen arvo on enintään 20 000 Tanskan kruunua eli noin 2 690 euroa, valittaminen edellyttää muutoksenhakulupalautakunnan (*Procesbevillingsnævnet*) myöntämää lupaa (RPL 368 §). Menettelyä maa-oikeudessa on yksinkertaistettu, jottei vähäisiin vaatimuksiin sovellettavan menettelyn etuja menetettäisi muutoksenhaussa. Asia esimerkiksi käsitellään lähtökohtaisesti kirjallisesti, jotta oikeudenkäynti olisi edullinen myös maa-oikeudessa (RPL 410 §).

⁹¹ Præsidenterne for Vestre og Østre Landsret, Notat om dækning af udgift til advokat m.fl. i hovedforhandlede småsager 15.12.2020.

Vähäisiä vaatimuksia koskevia asioita on tuomioistuimissa verraten paljon. Vuosina 2017–2019 kaupunginoikeuksiin saatettiin vuodessa keskimäärin 24 876 tällaista juttua, kun muita riitaisia riita-asioita tuli vireille keskimäärin 13 323 kappaletta.⁹² Määrä on ollut laskusuunnassa, mistä Tanskassa on kannettu huolta.⁹³

Vuonna 2017 vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä ratkaistuista asioista yhdeksän prosenttia päättyi vastaajan myöntämiseen, 16 prosenttia sovintoon, joista suurin osa saavutettiin puhelintapaamisessa, ja 33 prosenttia vastaajan passiivisuuteen. Noin kolmannes kanteista peruutettiin tai siirrettiin täysimittaiseen oikeudenkäyntiin. Pääkäsittelyn päätteeksi annetulla asiaratkaisulla ratkaistiin seitsemän prosenttia jutuista; näiden määrä vuosina 2017–2019 oli noin 2 000 vuodessa.⁹⁴

Menettelyssä käsiteltävät asiat koskevat etenkin pysäköintivirhemaksuja, hyvityksiä lentojen myöhästymisestä ja vuokrariitoja sekä tilanteita, joissa kuluttaja ei ole maksanut tavarasta tai palvelusta. Yksityishenkilöiden väliset riidat ovat harvinaisia, usein ainakin toinen asianosainen on elinkeinonharjoittaja. Iso osa kantajista on suuria elinkeinonharjoittajia, joilla on paljon juttuja vireillä. Niitä edustaa usein perintätoimisto tai asianajaja. Kantajat ajavat muutenkin harvemmin itse omaa asiaansa, mutta vastaajien kohdalla se on yleisempää.⁹⁵

Vähäisiä vaatimuksia koskevien asioiden keskimääräinen käsittelyaika vuosina 2010–2017 oli 100–115 päivää.⁹⁶

Tanskassa ei sovelleta eurooppalaista vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä.

3.5 Viro

Virossa riita-asioiden käsittelystä yleisissä tuomioistuimissa säädetään siviilioikeudenkäyntilaissa (*tsiviilkohtumenetluse seadustik, TsMS, RT I 2005, 26, 197*). Sen 43 luku koskee yksinkertaistettuja menettelyitä (*lihtsustatud menetlused*), joita ovat kirjallinen

⁹² Danmarks Domstole, Statistik for civile sager 2017, 2018 ja 2019, Modtagne og afsluttede sager.

⁹³ Analyse om småsagsprocessen (2018), s. 4–5 ja 14.

⁹⁴ Danmarks Domstole, Statistik for civile sager 2017, 2018 ja 2019, Afgørelsestyper inden for sagskategorien småsager ja Analyse om småsagsprocessen (2018), s. 22.

⁹⁵ Analyse om småsagsprocessen (2018), s. 23–24.

⁹⁶ Analyse om småsagsprocessen (2018), s. 17.

menettely, eurooppalainen vähäisiin vaatimuksiin sovellettava menettely, yksinkertainen menettely ja asiakirjamenettely. Niistä yksinkertainen menettely vastaa tässä arviomuistiossa tarkasteltavaa menettelyä.

Yksinkertaisessa menettelyssä (*lihtmenetlus*) voidaan tuomioistuimen harkinnan mukaan käsitellä riita-asia, jos asia koskee omaisuutta eikä riidan päävaatimus ylitä 2 000 euroa eivätkä kaikki vaatimukset yhteensä 4 000 euroa (TsMS 405 §).

Yksinkertaisessa menettelyssä tuomioistuin käsittelee asian yksinkertaistetusti ja ottaen huomioon vain yleiset menettelylliset periaatteet. Tuomioistuin voi muun muassa sallia, että asianosaista avustaa henkilö, jolla ei muutoin olisi siihen oikeutta, ja hyväksyä todisteeksi asiakirjoja vapaammin kuin muuten, esimerkiksi ilman valaa annettuja lausuntoja. Tuomioistuin voi vastaanottaa todistelua myös viran puolesta ja päättää, että ratkaisu on suoraan täytäntöönpantavissa. Tuomiossa ei tarvitse ilmoittaa perusteluja, eikä pöytäkirjaan tarvitse merkitä kuin välttämättömin.

Tuomioistuimen on kuitenkin aina huolehdittava siitä, että asianosaisten perusoikeudet ja -vapaudet sekä olennaiset menettelylliset oikeudet toteutuvat. Asianosaisella on myös yksinkertaisessa menettelyssä oikeus tulla halutessaan kuulluksi henkilökohtaisesti, mutta kuuleminen voidaan järjestää muutenkin kuin istunnossa.

Oikeudenkäyntikuluratkaisu tehdään samalla tavalla kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä. Siitä säädetään siviilioikeudenkäyntilain 18 luvussa. Pääsääntö on, että hävinnyt asianosainen veloitetaan korvaamaan voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut (TsMS 168 §).

Virossa riita-asian oikeudenkäyntimaksun suuruus riippuu riidan kohteen arvosta (laki valtion maksuista, *riigilõivuseadus* 59 §). Siitä seuraa, että yksinkertaisessa menettelyssä käsitellyssä asiassa oikeudenkäyntimaksu on yleensä alempi kuin muissa riita-asioissa.

Yksinkertaisessa menettelyssä annetusta maa-oikeuden (*maakohus*, ensimmäisen asteen tuomioistuin) ratkaisusta voi valittaa piirioikeuteen (*ringkonnakohus*, toisen asteen tuomioistuin) (TsMS 630 §).

Yksinkertaistettuja menettelyjä koskevassa siviilioikeudenkäyntilain 43 luvussa säädetään myös kirjallisesta menettelystä ja asiakirjamenettelystä. Ne eivät kuitenkaan ole rinnastettavissa tässä arviomuistiossa tarkasteltavaan menettelyyn.

Kirjallinen menettely (*kirjalik menetlus*) edellyttää asianosaisten suostumusta (TsMS 403 §). Tuomioistuin voi kuitenkin päättää riita-asian käsittelystä kirjallisessa menettelyssä, vaikka asianosaiset eivät olisikaan suostuneet siihen (TsMS 404 §). Edellytyksenä on se, että kysymys on rahassa mitattavasta vaatimuksesta, eikä päävaatimus ylitä 3 200 euroa eivätkä kaikki vaatimukset yhteensä 6 400 euroa. Lisäksi edellytetään, että asianosaisten kuuleminen ei ole tarpeen kanteen perustana olevien tosiseikkojen selvittämiseksi. Jos asianosainen haluaa, tuomioistuin voi kuulla häntä henkilökohtaisesti, vaikka asia ratkaistaisiinkin kirjallisessa menettelyssä.

Asiakirjamenettelystä (*dokumendimenetlus*) voidaan käsitellä kantajan vaatimus, joka perustuu vekseliin tai šekkiin, ja eräät pakotäytäntöönpanoasiat (TsMS 406 §). Edellytyksenä on, että vaatimuksen perusteena olevat tosiseikat voidaan osoittaa haastehakemukseen liitetyillä asiakirjoilla.

Näiden kansallisten säännösten lisäksi Virossa sovelletaan eurooppalaista vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä.

3.6 Saksa

Saksassa riita-asioiden käsittelystä yleisissä tuomioistuimissa säädetään siviiliprosessiasetuksessa (*Zivilprozessordnung, ZPO*) ja tuomioistuinlaissa (*Gerichtsverfassungsgesetz, GVG*).

Saksassa riita-asian käsittely voi alkaa joko paikallisoikeudessa (*Amtsgericht*) tai osavaltionoikeudessa (*Landsgericht*). Paikallisoikeus on ensimmäinen oikeusaste, jos riidan intressi on enintään 5 000 euroa tai jos kysymys on eräistä laissa erikseen säädettyistä asioista, kuten huoneenvuokrasta (GVG 23 §). Muissa riita-asioissa ensimmäinen oikeusaste on osavaltionoikeus.

Saksassa on ollut erityissääntelyä intressiltään pienimpien riita-asioiden käsittelystä vuodesta 1924 alkaen lukuun ottamatta vuosien 1977 ja 1991 välistä aikaa. Nykyinen lainsäädäntö tuli voimaan vuonna 1991. Silloin menettelyn raja oli 1 000 Saksan markkaa eli noin 500 euroa.⁹⁷

⁹⁷ Klameth 2015, s. 23–27.

Saksassa pienriitamenettelyä kutsutaan menettelyksi harkinnanvaraisella kohtuullisella tavalla (*Verfahren nach billigem Ermessen*). Siitä säädetään siviiliprosessiasetuksen 495 a §:ssä. Tuomioistuimien voi päättää, että asia käsitellään tällä tavalla, jos riidan kohteen arvo on enintään 600 euroa.

Paikallisoikeus voi menetellessään harkinnanvaraisella kohtuullisella tavalla poiketa varsin vapaasti siviiliprosessiasetuksen säännöksistä. Oikeusvaltion perusperiaatteita, kuten käsittelyn julkisuutta, kuulemisperiaatetta ja asianosaisten tasavertaisuuden periaatetta ei kuitenkaan saa loukata. Tuomioistuimien voi sallia esimerkiksi kirjallisten todistajankertomusten vastaanottamisen välittömän ja suullisen kuulustelun sijaan.⁹⁸

Menettely voi olla suullinen tai kirjallinen, mutta jos asianosainen vaatii asian käsitellyä suullisesti, näin on toimittava. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan vaatimuksia on tässäkin suhteessa noudatettava. Saksan perustuslakituomioistuin on katsonut, että pääkäsittelyn toimittamatta jättäminen ZPO 495 a §:n mukaisesti meneteltäessä silloin, kun asianosainen on sitä vaatinut, on Saksan perustuslain vastaista (Bundesverfassungsgericht 2 BvR 1907/18, 1.7.2020).

Oikeudenkäyntikuluratkaisu tehdään samojen perusteiden mukaan kuin muissakin asioissa. Saksassa oikeudenkäyntikulut on taksoitettu. Oikeudenkäyntimaksu riippuu riidan intressistä, joten se on alempi kuin tavanomaisissa riita-asioissa.

Laissa ei ole erityisiä säännöksiä muutoksenhausta ratkaisuun, jonka paikallisoikeus on antanut meneteltynään harkitsemallaan kohtuullisella tavalla. Yleisesti kuitenkin säädetään, että paikallisoikeuden ratkaisuun asiassa, joka koskee enintään 600 euroa – kuten tässä menettelyssä annetut ratkaisut aina – saa hakea myös tosiasioiden osalta muutosta (*Berufung*) vain, jos paikallisoikeus itse myöntää siihen luvan. Lupa tulee myöntää, jos asialla on periaatteellista merkitystä taikka jos oikeuskäytännön kehittäminen tai yhtenäisen oikeuskäytännön varmistaminen sitä edellyttää (ZPO 511 §).

Koska tuomiosta ei lähtökohtaisesti saa hakea muutosta, siinä ei tarvitse selostaa näytettyjä tosiseikkoja. Silloin asianosaiset voivat myös luopua oikeudesta saada ratkaisun oikeudelliset perustelut tai ne voidaan ainoastaan merkitä pöytäkirjaan (ZPO 313 a §).

Vuonna 2019 paikallisoikeuksissa ratkaistuista noin 224 800 riitaisesta riita-asiasta noin 71 800 käsiteltiin harkinnanvaraisella kohtuullisella tavalla. Noin 5 500 jutussa ei

⁹⁸ Klameth 2015, s. 28–36.

ilmoitettu perusteluita. Harkinnanvaraisella kohtuullisella tavalla ratkaistut asiat luokiteltiin yleisimmin kauppaoikeudellisiksi asioiksi, liikenneonnettomuusasioiksi ja valmismatka-asioiksi.⁹⁹

Menettelyä kritisoitiin vuonna 1994 tehdyssä arvioinnissa etenkin siitä, että se oli käytännössä ollut usein kirjallinen. Sen nähtiin tekevän menettelystä vaikean muille kuin juristeille, erityisesti kieltä heikosti osaaville. Myös näytön arviointi oli kriittisen tarkastelun kohteena, kuten sekin, että käytännöt eri tuomioistuimissa oli havaittu epäyhdenmukaisiksi.¹⁰⁰

Kriittisiä ovat sittemminkin olleet erityisesti oikeustieteen tutkijat ja asianajajakunnan edustajat. Sen sijaan tuomioistuimissa menettelyyn on suhtauduttu myönteisemmin.¹⁰¹

Näiden kansallisten säännösten lisäksi Saksassa sovelletaan eurooppalaista vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä.

3.7 Itävalta

Itävallassa riita-asioiden käsittelystä yleisissä tuomioistuimissa säädetään laissa oikeudenkäynnistä riita-asioissa (*Gesetz über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Zivilprozessordnung – ZPO)*, Nr. 113/1895) ja laissa yleisten tuomioistuinten tuomionvoipaisuudesta ja toimivallasta riita-asioissa (*Gesetz über die Ausübung der Gerichtsbarkeit und die Zuständigkeit der ordentlichen Gerichte in bürgerlichen Rechtssachen (Jurisdiktionsnorm – JN)*, Nr. 111/1895).

Pienriitamenettelyllä on Itävallassa pitkät perinteet, sillä siitä säädettiin alun perin jo vuonna 1873. Vaikka nimenomaista erityismenettelyä pienemmille riita-asioille ei ole ollut vuoden 1983 jälkeen, yleistä oikeudenkäyntimenettelyä on mukautettu riidan kohteen arvon mukaan siinä määrin, että Itävalta luetaan yleensä valtioihin, joissa on pienriitamenettely.¹⁰²

⁹⁹ Statistisches Bundesamt, Rechtspflege, Zivilgerichte 2019, s. 38–43.

¹⁰⁰ Klameth 2015, s. 37.

¹⁰¹ Klameth 2015, s. 38–41.

¹⁰² Klameth 2015, s. 11–19, Fast-Tracking the Resolution of Minor Disputes: Experience from EU Member States (World Bank Group 2017), s. 12 ja Small Claims: Where Does Serbia Stand? A Comparative Analysis. World Bank 2020, s. 56.

Menettelyn eriyttäminen riidan kohteen arvon mukaan alkaa siitä, missä tuomioistuimessa asia käsitellään ensi asteena. Jos intressi on enintään 15 000 euroa, ensimmäinen oikeusaste on lähtökohtaisesti piirioikeus (*Bezirksgericht*). Jos intressi on tätä suurempi tai jos asian laatu sitä vaatii, oikeudenkäynti alkaa osavaltionoikeudesta (*Landesgericht*) (JN 49 ja 50 §). Piirioikeudessa asian käsittelee yksi tuomari, osavaltiontuomioistuimissa kolmijäseninen kollegio (JN 4 ja 5 §).

Jos riidan kohteen arvo on enintään 5 000 euroa, asianosaiset ovat vapautettuja asianajajakosta (ZPO 27 §). Tuomarin tulee antaa ilman asianajajaa asiaansa ajavaa asianosaiselle erityistä ohjausta asiansa ajamisessa (ZPO 432 §). Velvollisuus ulottuu ohjaukseen niin menettelyllisissä kuin aineellisissakin kysymyksissä.¹⁰³

Jos riidan kohteen arvo on enintään 1 000 euroa, tuomioistuin voi päättää, ettei todistelua vahingonkorvauksen määrästä tarvitse esittää, jos se olisi riidan kohteen arvoon nähden suhteettoman vaikeaa. Tuomioistuin voi sen sijaan arvioida korvauksen määrän oman harkintansa mukaan (ZPO 273 §). Korvauksen määrän arvioinnissa käytetyt harkintaperusteet tulee kuitenkin joka tapauksessa esittää. Kysymys voi olla esimerkiksi siitä, että todistelun esittäminen olisi aikaavievää tai aiheuttaisi kustannuksia.¹⁰⁴

Voittaneella asianosaisella on lähtökohtaisesti oikeus täysimääräiseen korvaukseen välttämättömistä oikeudenkäyntikuluistaan. Korvaus avustajan palkkiosta määrätään kuitenkin palkkiotariffin mukaan (ZPO 41 § ja *Rechtsanwaltstarifgesetz*, Nr. 189/1969). Sen vuoksi intressiltään pienissä asioissa korvattavien oikeudenkäyntikulujen määrä jää pienemmäksi kuin muissa asioissa.

Jos tuomio on julistettu suullisesti asianosaisten läsnäollessa, riittävää on laatia perustelut niin, että tuomion oikeusvoiman laajuus on siitä todettavissa (ZPO 417 a §). Näin on usein pienissä asioissa.

Jos riidan kohteen arvo on enintään 2 700 euroa, oikeutta myös tosiasioita koskevaan muutoksenhakuun (*Berufung*) on rajoitettu. Muutosta piirioikeuden ratkaisuun voi tältä osin hakea vain vakavien menettelyvirheiden tai virheellisen oikeudellisen päättelyn perusteella (ZPO 501 §). Jatkomuutoksenhakua oikeuskysymyksestä (*Revision*) on rajoitettu riidan intressin perusteella muun muassa niin, ettei se ole ollenkaan sallittua, jos riidan kohteen arvo ei ylitä 5 000 euroa (ZPO 502 §).

¹⁰³ Klameth 2015, s. 169.

¹⁰⁴ (Klameth 2015, s. 164.

Tuomioistuini ei voi päättää, eivätkä asianosaiset sopia, että edellä selostettuja säännöksiä ei yksittäistapauksessa sovellettaisi riita-asiaan, jonka kohteen arvo alittaa säädetyt euromäärät.

Näiden kansallisten säännösten lisäksi Itävallassa sovelletaan eurooppalaista vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä.

3.8 Sveitsi

Sveitsissä riita-asioiden käsittelystä yleisissä tuomioistuimissa säädetään siviiliprosessiasetuksessa (*Zivilprozessordnung (ZPO)*, SR 272).

Riita-asian oikeudenkäynti Sveitsissä alkaa aina pakollisella sovittelulla, jos riidan kohteen arvo on enintään 100 000 frangia eli noin 102 000 euroa (ZPO 197 ja 199 artikla). Sovittelusta vastaa erityinen sovitteluviranomainen (*Schlichtungsbehörde*), joka voi olla, itsehallinnollisten kantonien päätöksistä riippuen, myös esimerkiksi tuomioistuini tai rauhantuomari (*Friedensrichter*).

Sovitteluviranomaisen tulee epämuodollisesti menetellen pyrkiä saamaan asianosaiset sopimaan asia (ZPO 201 artikla). Sillä on kuitenkin myös oikeus ratkaista rahaa koskeva riita-asia, jos kantaja sitä vaatii eikä riidan kohteen arvo ylitä 2 000 frangia eli noin 2 030 euroa (ZPO 212 artikla). Jos sovintoa ei synny eikä sovitteluviranomainen itse ratkaise asiaa, viranomainen antaa luvan nostaa kanteen (ZPO 209 artikla). Noin puolet riita-asioista päättyy sovittelussa.¹⁰⁵

Jos asia etenee oikeuteen, täysimittaisen oikeudenkäynnin vaihtoehtona on yksinkertaistettu menettely (*vereinfachtes Verfahren*). Yksinkertaistettua menettelyä sovelletaan rahaa koskeviin riitoihin, joissa riidan kohteen arvo on enintään 30 000 frangia (noin 30 500 euroa). Lisäksi siinä käsitellään muun muassa tasa-arvolakiin perustuvia riitoja, eräitä vuokrasuhteita koskevia riitoja ja tietosuoja-asioita vaatimuksen arvosta riippumatta (ZPO 243 artikla).

Yksinkertaistetussa menettelyssä haastehakemuksessa tulee kuvata riita ja esittää vaatimukset, mutta vaatimuksia ei ole välttämätöntä perustella. Jos perusteluita ei ole esitetty, vastaajalta ei pyydetä vastausta, vaan asia etenee suoraan pääkäsittelyyn (ZPO 244 ja 245 artiklat). Haastehakemus voi olla myös suullinen (ZPO 244 artikla).

¹⁰⁵ Domej 2017, s. 10.

Tuomioistuimen tulee valmistella asia niin, että se voidaan käsitellä yhdellä kertaa. Asian niin vaatiessa tuomioistuin voi kuitenkin myös toimittaa valmisteluistunnon (*Instruktionsverhandlungen*) tai käydä kirjeenvaihtoa asianosaisten kanssa (ZPO 246 artikla).

Tuomioistuimen tulee kyselyoikeuttaan käyttämällä täydentää asianosaisten esityksiä ja selvittää, mitä todistelua he haluavat esittää. Tuomioistuin selvittää viran puolesta asian tosiseikat, jos riidan kohteen arvo on enintään 30 000 frangia ja asia koskee eräitä vuokrasuhteita tai työsuhdetta (ZPO 247 artikla).

Sveitsin itsehallinnollisilla kantoneilla on oikeus antaa muillekin juristeille kuin asianajajille oikeus avustaa asianosaista rahaa koskevissa asioissa, jotka käsitellään yksinkertaistetussa menettelyssä (ZPO 68 artikla). Korvaus avustajan palkkiosta määrätään kantonikohtaisen palkkiotariffin mukaan. Sen vuoksi intressiltään pienissä asioissa korvattavien oikeudenkäyntikulujen määrä jää pienemmäksi kuin muissa asioissa.

Muutoksenhaku sekä oikeus- että tosiasiakysymyksistä (*Berufung*) on sallittua vain, jos riidan kohteen arvo on vähintään 10 000 frangia eli noin 10 200 euroa (ZPO 308 artikla).

3.9 Alankomaat

Alankomaissa riita-asioiden käsittelystä yleisissä tuomioistuimissa säädetään laissa siviiliasioiden käsittelystä (*Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, WBR*).

Pienriitamenettelyä vastaa Alankomaissa riita-asian käsittely kantonintuomarin (*kantonrechter*) johdolla yleisen alioikeuden (*rechtbank*) kantonintuomariosastolla (*sector kanton van de rechtbank*). Kantonintuomarit ovat tyypillisesti kokeneita alioikeustuomareita.¹⁰⁶

Kantonintuomari käsittelee riita-asian, jos vaatimuksen arvo on enintään 25 000 euroa. Riita-asia kuuluu kantonintuomarille myös silloin, jos vaatimuksen arvoa ei ole määritelty, kunhan on selvää, ettei se ylitä 25 000 euroa. Lisäksi kantonintuomari kä-

¹⁰⁶ Eshuis – Geurts 2016, s. 179.

sittelee asian, joka koskee työsuhdetta, yleissitovaa työehtosopimusta, eräitä eläkeitä, agentuuria, vuokraa sekä kuluttajakauppaa ja -luottoa riippumatta vaatimuksen arvosta (WBR 93 artikla). Kantonintuomari voi asianosaisten pyynnöstä käsitellä myös muun riita-asian, jonka lopputuloksesta asianosaiset voivat sopia (WBR 96 artikla). Tuomioistuin voi toisaalta päättää asian siirtämisestä täysimittaiseen oikeudenkäyntiin (WBR 71 artikla).

Kantonintuomarin toimivaltaa riita-asioissa on ajan mittaan lisätty. Ennen vuotta 1999 raja oli 5 000 guldania (noin 2 300 euroa), sen jälkeen 10 000 guldania (noin 4 600 euroa) ja 5 000 euroa, kunnes se vuonna 2011 nostettiin nykyiselle tasolle ja poistettiin kokonaan eräistä asiaryhmistä.

Menettelystä kantonintuomarin käsitellessä asian ei ole juuri erityissäännöksiä. Asianajajapakkoa ei kuitenkaan ole (WBR 79 artikla), ja tuomioistuin on päätösvaltainen yksijäsenisenä. Menettelystä kantonintuomarille kuuluvissa asioissa on annettu ohje (*Landelijk procesreglement voor rolzaken kanton*). Asia käsitellään suullisesti, ja kantonintuomarin prosessijohto on aktiivista. Vastaus kanteeseen voidaan antaa kirjelmän sijaan valmisteluistunnossa. Eri prosessitoimille on määraaikoja. Samoin kantonintuomarin tulee antaa ratkaisu lähtökohtaisesti neljässä viikossa, mutta määraaika voidaan pidentää kahdeksaan viikkoon.

Kantonintuomari pyrkii saamaan asianosaiset sopimaan asian. Vuonna 2019 kaikki vaatimukset kattanut sovinto saavutettiin 42,9 prosentissa ja osittainen sovinto 5,2 prosentissa kantonintuomarin käsittelemistä asioista.¹⁰⁷

Kantonintuomari velvoittaa riita-asian häviäjän korvaamaan voittaneen oikeudenkäyntikulut. Korvattavan avustajan palkkion enimmäismäärästä on annettu tariffi (*liquidatietarief kanton*). Korvaustariffissa eri prosessitoimet on pisteytetty, ja yhden pisteen arvo määritelty asian laadun ja/tai intressin perusteella.

Esimerkiksi asiassa, jossa vaatimuksen, koron ja perintäkulujen arvo on enintään 500 euroa, voittaneella asianosaisella on oikeus saada korvaus avustajan palkkiosta enintään neljän 75 euron arvoisen pisteen edestä.

Kantonintuomarin ratkaisusta voi valittaa muutoksenhakutuomioistuimeen (*gerechtshof*). Muutoksenhaku riita-asioissa ei kuitenkaan ole käsittelytavasta riippumatta ylipäättään sallittua, jos vaatimuksen kohteen arvo ei ylitä 1 750 euroa (WBR 332 artikla).

¹⁰⁷ De Rechtspraak, Jaarsverslag 2019, s. 56.

Vuonna 2019 kaikista alioikeuksissa käsitellyistä asioista 55,5 prosenttia oli kantonintuomarille kuuluvia riita-asioita ja 17,6 prosenttia muita riita-asioita. Työmäärässä mitaten riita-asioden käsittely kantonintuomarin johdolla vei kuitenkin vain 13,6 prosenttia alioikeuksien kapasiteetista, kun muiden riita-asioden osuus kokonaistyömäärästä oli 34 prosenttia. Vuoden 2019 lopussa kantonintuomarin käsittelemiä riita-asioita oli alioikeuksissa vireillä noin 34 000, kun muita riita-asioita oli noin 47 000. Juttumääriin sisältyy kuitenkin myös riidattomia asioita, jotka Suomessa käsiteltäisiin summaarisina riita-asioina, ja niiden määrän voidaan olettaa olevan kantonintuomarilla suurempi kuin alioikeuksissa yleensä.¹⁰⁸

Vuonna 2016 tehtiin tutkimus riita-asioista, joissa vaatimuksen arvo oli 5 000–25 000 euroa eli jutuista, jotka vuonna 2011 siirrettiin täysimittaisesta oikeudenkäynnistä kantonintuomarin toimivaltaan. Tutkimuksessa vertailtiin tällaisten asioiden käsittelyä ennen ja jälkeen uudistuksen.¹⁰⁹

Tutkimuksessa havaittiin, että kantonintuomarin toimivallan laajentaminen ei lisännyt tuomioistuimiin saatettavien riita-asioden määrää, mutta hidasti jonkin verran juttumäärien pitkään jatkunutta laskua. Tähän saattoi tosin vaikuttaa sekin, että samaan aikaan tehtiin muita uudistuksia, jotka nostivat oikeudenkäyntikynnystä, kuten nostettiin oikeudenkäyntimaksuja ja uudistettiin oikeusapua.

Intressirajan nostaminen johti kuitenkin siihen, että juttujen, joissa vaatimuksen arvo oli 5 000–25 000 euroa, määrä nousi selvästi. Ilmeisesti aikaisemmin kantajat olivat luopuneet osasta vaatimuksiaan saadakseen jutun kantonintuomarin käsittelyyn, sillä riita-asioden, joissa kantaja vaati tasan 5 000 euroa, vuosittainen määrä laski uudistuksen myötä 6 500 jutusta lähes nol- laan.

Uudistuksen myötä vastaajat vastustivat kantajan vaatimuksia aiempaa useammin. Kun aikaisemmin näin tapahtui 38 prosentissa jutuista, uudistuksen jälkeen 53 prosenttia vastaajista kiisti kantajan vaatimukset.

Toisin kuin Alankomaissa muuten, kantonintuomarin käsittelemissä asioissa ei ole asianajajapakkoa. Silti vain yhdellä prosentilla kantajista tutkimuksen kattamissa asioissa ei ollut avustajaa. Asianajajan sijaan kantajat turvautuivat muihin avustajiin, kuten ulosottomiehiin (*gerechtsdeurwaarder*) tai perintäyhtiöiden juristeihin. Sen sijaan noin puolet vastaajista puolusti itse itseään. Se

¹⁰⁸ De Rechtspraak, Jaarsverslag 2019, s. 51 ja 60.

¹⁰⁹ Eshuis – Geurts 2016.

heikensi heidän menestymisen mahdollisuuksiaan selvästi. Mahdollisuuden olla käyttämättä avustajaa on myös arveltu vähentäneen sovintoratkaisujen määrää.

Asianosaisten oikeudenkäyntikulut tutkimuksen kattamassa asiaryhmässä laskivat, kun asianajajapakkoa ei ollut. Jos oikeusturvavakuutukseen turvautuneet asianosaiset jätetään pois laskuista, asianosaisten oikeudenkäyntikulujen mediaani tutkimuksen piiriin kuuluneissa asioissa laski 3 000 eurosta 1 500 euroon. Voittaneelle asianosaiselle tuomittavan oikeudenkäyntikulukorvauksen mediaani laski sen sijaan vain vähän, 865 eurosta 812 euroon.

Oikeudenkäyntien kesto lyhenyi. Mediaanikesto tutkimuksen kattamissa asioissa oli ennen uudistusta 231 päivää ja sen jälkeen 147 päivää. Jos vastajalla oli avustaja, asian käsittely kesti yleensä pidempään.

Juttunsa hävinneiden asianosaisten tyytyväisyys oikeudenkäyntinsä oikeudenmukaisuuteen lisääntyi uudistuksessa selvästi. Myös voittajien keskuudessa havaittiin nousua, mutta se ei ollut tilastollisesti merkitsevää.

Vuonna 2014 Alankomaissa otettiin käyttöön *eKantonrechter*-järjestelmä, jossa kantonintuomarille kuuluvan riita-asian käsittely tapahtuu pitkälti digitaalisesti. Menettelyssä asianosaiset toimittavat kanteen ja vastauksen rakenteisessa muodossa suoraan tietojärjestelmään. Kantonintuomari perehtyy asiaan tämän asianosaisten yhdessä laatiman dokumentin pohjalta. Mahdollinen suullinen käsittely järjestetään istuntosalissa aivan kuin muissakin kantonintuomarille kuuluvissa asioissa, mutta järjestelmä tarjoaa asianosaisille tilaisuuden vaikuttaa sen ajankohtaan. Kirjallisia todisteita voi esittää, mutta todistajia ei kuulustella, eikä muutoksenhaku ole sallittua. Menettely edellyttää molempien asianosaisten suostumusta, eikä siinä ole mahdollista käsitellä kuin vain yksinkertaisimpia riita-asioita.

Käytännössä *eKantonrechter* ei ole osoittautunut menestykseksi. Juttumäärät ovat olleet hyvin vähäisiä. Vuonna 2016 järjestelmän kautta ei tullut vireille yhtään juttua.¹¹⁰

Näiden kansallisten säännösten lisäksi Alankomaissa sovelletaan eurooppalaista vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä.

¹¹⁰ Reiling 2017.

3.10 Englanti ja Wales

Englannissa ja Walesissa riita-asioiden käsittelystä yleisissä tuomioistuimissa säädetään riitaprosessin säännöstössä (*Civil Procedure Rules, CPR*), sitä täydentävissä käytännön ohjeissa (*Practice Directions, PD*).

Riita-asioille on säädetty kolme menettelytapaa: vähäisiin vaatimuksiin sovellettava menettely (*Small Claims Track*), nopeutettu menettely (*Fast Track*) ja täysimittainen menettely (*Multi-Track*) (CPR 26.6). Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavan menettelyn on tarkoitus mahdollistaa pienimpien ja yksinkertaisimpien riita-asioiden ratkaiseminen edullisesti ja ilman täysimittaisen oikeudenkäynnin muodollisuuksia (PD 26.8).

Lähtökohta on, että vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä käsitellään vaatimukset, jotka koskevat enintään 10 000 puntaa eli noin 11 600 euroa. Jos asia kuitenkin koskee henkilövahinkoa, raja on vahingon laadusta riippuen 5 000 puntaa, 1 500 puntaa tai 1 000 puntaa (noin 5 780 euroa, 1 730 euroa ja 1 160 euroa). Eräissä vuokrasuhteesta johtuvissa vaatimuksissa raja on 1 000 puntaa (CPR 26.6, 26.6A ja 26.6B). Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä voidaan käsitellä myös riita, jonka kohteella ei ole taloudellista arvoa (CPR 26.7).

Vähäisiä vaatimuksia koskevat asiat käsitellään ensi asteena kreivikunnanoikeudessa (*County Court*), joka päättää, mitä menettelytapaa käytetään. Tuomioistuin ottaa harkinnassaan huomioon riidan kohteen arvon lisäksi vaatimuksen laadun, asian monimutkaisuuden, asianosaisten lukumäärän, mahdollisen vastakanteen kohteen arvon ja monimutkaisuuden, suullisen todistelun määrän, asian merkityksen muille kuin asianosaisille sekä asianosaisten näkemykset ja olosuhteet (CPR 26.8). Etenkin kuluttajariitojen, omistusta koskevien riitojen, onnettomuuksista aiheutuvien riitojen ja useimpien vuokrasuhteesta johtuvien riitojen katsotaan sopivan vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaan menettelyyn (PD 26.8).

Tuomioistuin voi käsitellä vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä myös asian, jonka intressi ylittää 10 000 puntaa (PD 26.8). Tuomioistuin voi myöhemmin muuttaa päätöstään (CPR 26.10).

Vähäisiä vaatimuksia koskevan asian istunnossa tuomioistuin voi menetellä millä tahansa tavalla, jota se pitää oikeudenmukaisena. Asianosainen voi ajaa asiaansa itse tai hänellä voi olla asianajaja tai maallikkoavustaja (*lay representative*). Valmistelua ei toimiteta. Erikseen säädetään, että istunnot ovat epämuodollisia, ja ne voidaan järjestää muuallakin kuin istuntosalissa. Tavallisesta todistajankuulustelusta voidaan poiketa esimerkiksi asettamalla niille aikarajoja tai niin, että tuomari kuulustelee todistajat ennen asianosaisia. Ratkaisu tulee perustella, mutta perustelut voidaan ilmoittaa niin

lyhyesti ja yksinkertaisesti kuin asian laatu mahdollistaa. Perustelut ilmoitetaan lähtökohtaisesti suullisesti istunnossa, mutta ne voidaan antaa myöhemmin kirjallisinakin (CPR 27 luku ja PD 27A).

Tuomioistuimien voi päättää, että asia ratkaistaan kirjallisesti, jos asianosaiset suostuvat siihen (CPR 27.10).

Asianosaisella, joka voittaa vähäisiä vaatimuksia koskevan asian, ei ole oikeutta korvaukseen kaikista oikeudenkäyntikuluistaan. Enimmäiskorvaus oikeudellisesta avusta on 260 punttaa eli noin 300 euroa, ansionmenetyksestä 95 punttaa eli noin 110 euroa per henkilö per päivä ja asiantuntijan palkkiosta 750 punttaa eli noin 870 euroa per asiantuntija (CPR 27.14 ja PD 27A, kohdat 7.2 ja 7.3).

Riita-asian oikeudenkäyntimaksun (*court fee*) suuruus riippuu riidan kohteen arvosta. Siitä seuraa, että vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä käsitellyssä asiassa oikeudenkäyntimaksu on yleensä alempi kuin muissa riita-asioissa. Alin oikeudenkäyntimaksu 35 punttaa eli noin 40 euroa. Jos asia etenee istuntoon asti, maksettavaksi tulee myös istuntomaksu (*hearing fee*), joka niin ikään lasketaan riidan arvosta. Alin istuntomaksu on 27 punttaa eli noin 31 euroa.

Aikaisemmin muutoksenhakuoikeutta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä annetusta ratkaisusta oli rajoitettu, mutta nykyään muutosta saa hakea samalla tavalla kuin muissakin riita-asioissa.

Lokakuun ja joulukuun 2021 välisenä aikana ratkaistuista riita-asioista 63 prosenttia käsiteltiin vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä.¹¹¹ Vuosina 2017–2021 riidan kohteen arvo oli noin puolessa tapauksista enintään 500 punttaa eli noin 580 euroa.¹¹²

Alun perin vuonna 1973 säädettyä vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä on uudistettu monta kertaa, viimeksi toukokuussa 2021, jolloin nostettiin menettelyn rajoja henkilövahinkoasioissa.

Menettelyn yleinen raja nostettiin 10 000 punnaksi vuonna 2013, koska aiempi 5 000 punnan raja oli osoittautunut rahan arvon muutoksen vuoksi liian

¹¹¹ Civil Justice Statistics Quarterly, October to December 2021.

¹¹² Civil Justice Council: The Resolution of Small Claims. Final Report (January 2022), s. 18 ja Civil Justice Council: The Resolution of Small Claims. Interim Report (April 2021), s. 10–11.

matalaksi. Rajan nostamista puolsi myös se, että niin yksityishenkilöt kuin yrityksetkin olivat pitäneet vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä yksinkertaisempaan, halvempaan ja nopeampaan tapaan saada riidat ratkaistua.¹¹³

Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä ollaan jälleen uudistamassa. Asiantuntijatyöryhmä on tammikuussa 2022 ehdottanut erityissäännöksiä riidoille, jotka koskevat enintään 500 puntaa eli noin 580 euroa. Ehdotuksen mukaan näin pienen riidan asianosaisten olisi pakko osallistua sovitteluun ennen asian saattamista tuomioistuimeen. Jos sovintoa ei syntyisi, tuomioistuimien voisi päättää asian käsittelystä puhelimitse, videoyhteydellä tai kirjallisesti, vaikka asianosaiset vastustaisivatkin sitä. Istunto rajoitettaisiin enintään yhden tunnin pituiseksi, eikä muutoksenhakua sallittaisi.¹¹⁴

3.11 Skotlanti

Skotlannissa¹¹⁵ pienriitamenettelyä vastaa yksinkertainen menettely (*Simple Procedure*) sheriffioikeudessa (*Sheriff Court*), joka on suurimmassa osassa riita-asioita ensimmäinen oikeusaste. Yksinkertaisesta menettelystä säädetään laissa tuomioistuimien uudistamisesta (*Courts Reform (Scotland) Act 2014, (CRSA)*) ja istunto-oikeuden (*Court of Session*), joka on riita-asioissa Skotlannin ylin oikeusaste, antamissa yksinkertaisen menettelyn säännöissä (*Simple Procedure Rules (SPR) 2016*). Englannissa ja Walesissa voimassa olevia menettelysäännöksiä ei sovelleta.

Yksinkertaisen menettelyn tarkoitus on tarjota nopea, edullinen ja epämuodollinen tapa ratkaista riita-asioita. Jutut pitää ratkaista mahdollisimman nopeasti ja tavalla, joka aiheuttaa mahdollisimman vähän kustannuksia niin asianosaisille kuin tuomioistuimellekin. Tuomioistuimen tulee käsitellä asia niin epämuodollisesti kuin riidan laatu ja vaikeus huomioon ottaen on asianmukaista. Asianosaisia tulee kohdella tasavertaisesti, ja heitä tulee rohkaista sopimaan asia joko neuvotteluin tai vaihtoehtoisin riidantarvaisutavoin. Asianosaiset tulee kutsua henkilökohtaisesti oikeuteen vain silloin, kun se on välttämätöntä asian ratkaisemiseksi tai sen käsittelyn edistämiseksi (SPR 1.1 ja 1.2).

¹¹³ Solving disputes in the county courts: creating a simpler, quicker and more proportionate system. A consultation on reforming civil justice in England and Wales Consultation Paper (March 2011), s. 10 ja The Government Response (February 2012), s. 11.

¹¹⁴ Civil Justice Council: The Resolution of Small Claims. Final Report (January 2022), s. 39.

¹¹⁵ Skotlantia koskevan jakson kirjoittamiseen on osallistunut korkeakouluharjoittelija Helmi Virta.

Asia käsitellään yksinkertaisessa menettelyssä, jos se koskee vaatimusta enintään 5 000 punnan eli noin 5 780 euron suorittamisesta. Menettelyssä käsitellään myös vaatimukset enintään 5 000 punnan arvoisen irtaimen omaisuuden luovuttamisesta tai hallinnan palauttamisesta sekä vaatimukset velvoittaa joku tekemään jotain, jos vaihtoehtoisesti vaaditaan enintään 5 000 punnan suoritusta. Menettely on sen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa ainoa vaihtoehto; toisaalta vaatimuksen ylittäessä 5 000 punttaa asiaa ei voida käsitellä yksinkertaisessa menettelyssä (CRSA 72).

Lisäksi yksinkertaisessa menettelyssä voidaan nostaa elatusta (*aliment*) koskeva kanne, jos vaaditun elatuksen määrä ei ylitä alle 18-vuotiaan lapsen osalta 100 punttaa (noin 115 euroa) viikossa ja muissa tapauksissa 200 punttaa (noin 230 euroa) viikossa (CRSA 74).

Skotlannissa tunnetaan myös summaarinen menettely (*Summary Cause*), jota tulee käyttää, jos vaatimuksen arvo on 3 000–5 000 punttaa. Lisäksi sitä sovelletaan sellaisissa asioissa, joissa vaatimuksen arvo on alle 5 000 punttaa, mutta vaatimuksen luonteen vuoksi yksinkertainen menettely ei ole vaihtoehto. Myös summaarinen menettely on asianosaisille helpompi kuin täysimittainen oikeudenkäynti.

Yksinkertaisessa menettelyssä asianosainen voi ajaa asiaansa itse tai hänellä voi olla asianajaja. Asian ajamiseen itse rohkaistaan. Muita kuin luonnollisia henkilöitä voi avustaa maallikkoavustaja (*lay representative*) (CRSA 92). Erityisesti säädetään, että tuomarin tulee varmistua siitä, ettei ilman avustajaa esiintyvä asianosainen joudu avustajaa käyttävää asianosaista huonompaan asemaan. Jos itse asiaansa ajavan asianosaisen vastapuolella on avustaja, avustetun asianosaisen tulee auttaa tuomioistuinta menettelyllisen tasapainon ylläpitämisessä ja olla itse käyttämättä vastapuolensa maallikkoutta hyväkseen (SPR 1.6 ja 1.10).

Tuomari (*Sheriff*) voi tehdä mitä vain, mitä pidetään välttämättömänä sovinnon edistämiseksi tai asian ratkaisemiseksi. Tuomari voi esimerkiksi päättää oikeudenkäynnin keskeyttämisestä ja jatkamisesta sekä siirtää asian toiseen sheriffioikeuteen. Tuomari voi päättää asian ratkaisemisesta suullista kuulemista toimittamatta. Tuomari voi myös vapauttaa asianosaisen yksinkertaisen menettelyn sääntöjen rikkomisen seurauksista (SPR 1.8). Asiassa voidaan tarvittaessa toimittaa myös valmisteluistunto (*Case Management Discussion*) istuntosalissa, puhelimitse, videoyhteydellä tai muulla tuomarin päättämällä tavalla (SPR 7.7).

Asia on tarkoitus ratkaista suullisessa kuulemisessa. Kuulemisen tarkoitus on auttaa tuomaria ratkaisemaan riita, mutta tuomarin tulee auttaa asianosaisia sopimaan asia, jos se vaikuttaa mahdolliselta. Tuomari voi myös ohjata asianosaiset vaihtoehtoiseen riidanratkaisumenettelyyn (SPR 12.3).

Yksinkertaisessa menettelyssä eivät ole voimassa mitkään todistelun esittämistä koskevat kiellot (CRSA 77). Toisaalta tuomari voi määrätä, kuinka todistelua esitetään suullisessa kuulemisessa. Hän voi esimerkiksi asettaa todistajankuulustelulle aikarajan tai suorittaa sen itse (SPR 12.6). Suullinen kuuleminen voidaan lykätä toiselle päivälle vain, jos se on välttämätöntä. Näin ei tule tehdä yksinomaan siitä syystä, että todistaja ei saapunut oikeuteen (SPR 12.3). Ratkaisu tulee antaa joko heti tai viimeistään neljässä viikossa kuulemisesta (SPR 13.2).

Riidan yksinkertaisessa menettelyssä voittaneen asianosaisen oikeutta saada hävinneeltä asianosaiselta korvaus oikeudenkäyntikuluistaan on rajoitettu säätämällä enimmäiskorvauksista (*The Sheriff Court Simple Procedure (Limits on Award of Expenses) Order 2016* ja *The Sheriff Court Simple Procedure (Limits on Award of Expenses) Amendment Order 2019*).

Jos vaatimuksen arvo on enintään 300 puntaa (noin 345 euroa), voittaneelle asianosaiselle ei tuomita korvausta oikeudenkäyntikuluistaan.

Jos vaatimuksen arvo on yli 300 puntaa, mutta enintään 1 500 puntaa (noin 1740 euroa), korvaus oikeudenkäyntikuluista voi olla enintään 150 puntaa (noin 175 euroa).

Jos vaatimuksen arvo on yli 1 500 puntaa, mutta enintään 3 000 puntaa (noin 3 470 euroa), korvaus oikeudenkäyntikuluista voi olla enintään 10 prosenttia vaatimuksen arvosta.

Jos vaatimus ylittää 3 000 puntaa tai asia koskee lapsen elatusta, kunnianloukkausta tai eräitä henkilövahinkoja, voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut korvataan kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä. Samoin on, jos vastaaja ei ole vastannut tai jos vastaaja on menetellyt oikeudenkäynnissä moitittavasti (CRSA 81).

Oikeudenkäyntimaksu riippuu Skotlannissa vaatimuksen suuruudesta, joten se on yksinkertaisessa menettelyssä pienempi kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä käsiteltävissä asioissa. Pienin oikeudenkäyntimaksu, 19 puntaa (noin 20 euroa), on alle 300 punnan (noin 350 euroa) vaatimuksilla.

Sheriffioikeuden yksinkertaisessa menettelyssä antamaan ratkaisuun voi hakea muutosta muutoksenhakutuomioistuimesta (*Sheriff Appeal Court*) (CRSA 82 ja 110). Tässä menettelyssä käsitellyt asiat voidaan usein ratkaista muutoksenhakutuomiois-

tuimessa kolmen sijaan yhden tuomarin kokoonpanossa, koska kokoonpanosta päättäessä otetaan huomioon riita-asian monimutkaisuus sekä vaatimuksen arvo ja merkitys (Sheriff Appeal Court Rules 2021, 6.11).

Yksinkertaisesta menettelystä säädettiin vuonna 2014. Kuitenkin jo aikaisemmin Skotlannissa oli tällainen menettely, mutta sen uudistaminen nähtiin oikeuden saatavuuden turvaamiseksi tarpeelliseksi.¹¹⁶ Alun perin siitä säädettiin vuonna 1988 (*The Small Claims (Scotland) Order 1988*). Silloin menettelyn kynnys oli 750 punttaa (nykykursilla noin 870 euroa).

Vuosina 2017–2020 sheriffioikeuksissa tuli vireille keskimäärin noin 32 000 yksinkertaisessa menettelyssä, noin 15 000 summaarisessa menettelyssä ja noin 23 000 täysimittaisessa oikeudenkäynnissä käsiteltäviä asioita. Iso osa yksinkertaisessa menettelyssä käsitellyistä asioista koski velkasuhdetta.¹¹⁷

3.12 Irlanti

Irlannissa¹¹⁸ asioiden käsittelystä ensimmäisessä oikeusasteessa (*District Court*, alueoikeus) säädetään alueoikeuden säännöissä (*District Court Rules*). Vähäisiä vaatimuksia koskee sen osana oleva määräys vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä (*Small Claims Procedure, Order 53 A*).

Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavan menettelyn tavoitteena on tarjota kuluttajille ja yrityksille edullinen, nopea ja helppo tapa ratkaista riita-asioita ilman tarvetta käyttää asianajajaa. Menettelyssä käsiteltävät vaatimukset jaetaan elinkeinonharjoittajien vähäisiin vaatimuksiin (*business small claim*) ja kuluttajien vähäisiin vaatimuksiin (*consumer small claim*) (Order 53 A, kohta 1.1).

Elinkeinonharjoittajien vähäinen vaatimus tarkoittaa elinkeinonharjoittajan toista elinkeinonharjoittajaa vastaan esittämää vaatimusta, joka perustuu tavaraa tai palvelua koskevaan sopimukseen. Kysymys ei kuitenkaan voi olla kuluttajaluottoasiasta, leasingsopimuksen rikkomisesta eikä velkaa tai sopimussakkoa koskevasta vaatimuksesta.

¹¹⁶ Courts Reform (Scotland) Act 2014, Explanatory Note, kohdat 122–123 ja Report of the Scottish Civil Courts Review, Volume 1 (2009), s. 24 ja 131–133.

¹¹⁷ Civil Justice Statistics in Scotland 2019–20, s. 42 ja 51.

¹¹⁸ Irlantia koskevan jakson kirjoittamiseen on osallistunut korkeakouluharjoittelija Helmi Virta.

Kuluttajien vähäinen vaatimus voi puolestaan olla kuluttajan elinkeinonharjoittajaa vastaan kuluttajasopimuksen perusteella esittämä vaatimus, paitsi jos se perustuu kuluttajaluottoon tai leasingsopimuksen rikkomiseen. Kysymys voi myös olla sopimuskuluttajien vahingon korvaamisesta, ei kuitenkaan henkilövahingosta. Tällöin kantaja voi olla muukin kuin kuluttaja, ei kuitenkaan oikeushenkilö. Tällaiseksi vaatimukseksi voidaan lukea myös eräät yksityishenkilö-vuokralaisen vuokrasuhteeseen perustuvat vaatimukset vuokranantajaansa vastaan, jollei asia kuulu asuinhuoneiston vuokralaisten käsittelyn lautakunnan (*Private Residential Tenancies Board*) toimivaltaan.

Kaikissa tapauksissa edellytyksenä asian käsittelylle vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä on se, että vaatimuksen arvo on enintään 2 000 euroa. Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavan menettelyn sijaan kantaja voi saattaa asiansa alueoikeuden käsiteltäväksi myös täysimittaisessa oikeudenkäynnissä.

Vähäistä vaatimusta koskeva asia laitetaan vireille sähköisesti tai standardoidulla lomakkeella. Myös vastaus annetaan tällä tavoin (Order 53 A, kohdat 3, 6 ja 7).

Asia pyritään ensisijaisesti tuomioistuinvirkaileijan (*Court Clerk*) johdolla sopimaan. Tämän tulee parhaan kykynsä mukaan saada asianosaiset sopimaan asia. Hän voi tässä yhteydessä kuulla asianosaisia ja kaikkia muita henkilöitä, joita jompikumpi asianosainen haluaa hänen kuulevan (Order 53 A, kohta 8). Jos sovintoa ei synny, asia siirretään istuntoon, jossa asian käsittelee ja ratkaisee tuomari (*District Judge*) (Order 53 A, kohta 9).

Asianosaiset vastaavat vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä käsitellyissä asioissa itse omista oikeudenkäyntikuluistaan (Order 53 A, kohdat 10 ja 13). Oikeudenkäyntimaksu on 25 euroa.

Alueoikeuden ratkaisusta voi myös vähäisiä vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä käsitellyssä asiassa valittaa piirioikeuteen (*Circuit Court*).

Nykyinen vähäisiä vaatimuksia koskeva lainsäädäntö on vuodelta 2014. Menettelystä säädettiin alkujaan vuonna 1991 (*District Court (Small Claims Procedure) Rules, 1991*). Silloin intressiraja oli 500 Irlannin puntia eli nykykurssilla noin 635 euroa (SCP 1991, kohta 3).

Vuonna 2021 Irlannissa tuli vireille 107 330 riitaista riita-asiaa, joista 91 577 alueoikeuksiin (jos jutun intressi ylittää 15 000 euroa, ensimmäinen oikeusaste on piirioikeus). Vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaan menettelyyn saapui 2 134 juttua. Asioiden määrä laski selvästi edellisvuodesta. Vuonna 2021 vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä käsitellyistä 1 962 asiasta 733 jutussa saavutettiin sovinto ja

450 siirrettiin tuomarin ratkaistavaksi; muiden käsittely päättyi kantajan tai vastaajan passiivisuuteen. Lopputulosten suhteet olivat suunnilleen samanlaisia vuonna 2020.¹¹⁹

Näiden kansallisten säännösten lisäksi Irlannissa sovelletaan eurooppalaista vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä.

¹¹⁹ Courts Service, Annual Report 2021, s. 44 ja 55.

4 Sääntelyvaihtoehtoja

4.1 Johdanto

Tässä pääjaksossa tarkastellaan pienriitamenettelyä koskevan sääntelyn oikeudellisia reunaehtoja ja esitetään pienriitamenettelyä koskevan keskustelun tueksi erilaisia vaihtoehtoisia sääntelyratkaisuja ja huomioon otettavia näkökohtia.

Esitys on tarkoitettu antamaan yleisellä tasolla kuva siitä, millaisia vaihtoehtoja pienriitamenettelyn säätämisessä olisi. Lisäksi sen tarkoitus on perustella oletuksia, joille seuraavan pääjakson vaikutusarvioinnit pohjautuvat. Kysymys on silti vasta alustavasta selvityksestä, joka koskee vain eräitä keskeisimpiä kysymyksiä. Jos pienriitamenettelystä katsottaisiin aiheelliseksi säätää, ehdotukset sitä koskevan lainsäädännön sisällöstä tehtäisiin erillisessä lainvalmistelussa. Pääjakso ei sisällä oikeusministeriön näkemystä siitä, millaiseksi menettely tulisi säätää.

Sääntelyvaihtoehtoja tarkasteltaessa keskeisellä sijalla ovat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset. Ne asettavat oikeudelliset rajat sille, mitä voidaan säätää.

Oikeusturvasta säädetään perustuslain 21 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Pykälän 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Perustuslain esitöissä on katsottu, että perustuslain 21 §:n 2 momentti ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia siinä tarkoitettuihin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäisessä tapauksessa vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Lainsäädäntö ei saa vaarantaa kenenkään oikeusturvaa.¹²⁰

¹²⁰ HE 309/1993 vp s. 74.

Perustuslain 21 §:n 2 momentin luetteloa oikeusturvatakeista ei ole tarkoitettu tyhjettäväksi. Perustuslain suojaa nauttiviin oikeusturvatakeisiin kuuluvat myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklassa erityisesti rikoksesta syytetyille taatut oikeudet.¹²¹ Riita-asioita koskevat mainittujen artikloiden 1 kohdat.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Päätös on annettava julkisesti, mutta lehdistöltä ja yleisöltä voidaan kieltää pääsy koko oikeudenkäyntiin tai osaan siitä demokraattisen yhteiskunnan moraalin, yleisen järjestyksen tai kansallisen turvallisuuden vuoksi nuorten henkilöiden etujen tai osapuolten yksityiselämän suojaamisen niin vaatiessa, tai siinä määrin kuin tuomioistuin harkitsee ehdottoman välttämättömäksi erityisolosuhteissa, joissa julkisuus loukkaisi oikeudenmukaisuutta.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 1 kohdan mukaan kaikki henkilöt ovat yhdenvertaisia tuomioistuinten edessä. Päätettäessä rikossyytteestä henkilöä vastaan tai hänen oikeuksistaan tai velvoituksiaan riita-asiaassa jokaisella on oikeus rehelliseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetun toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman tuomioistuimen edessä. Lehdistö ja yleisö voidaan sulkea pois oikeudenkäynnistä tai sen osasta moraalisten näkökohtien, yleisen järjestyksen ("ordre public") tai demokraattisen yhteiskunnan kansallisen turvallisuuden takia tai, jos osapuolten yksityiselämän edut sitä vaativat, tai siinä määrin kuin tuomioistuin harkitsee ehdottoman välttämättömäksi erityisolosuhteissa, joissa julkisuus loukkaisi oikeudenmukaisuuden vaatimuksia; mutta jokainen rikos- tai riita-asiaassa annettu päätös on tehtävä julkiseksi paitsi, milloin nuorten henkilöiden etu muuta vaatii tai milloin oikeudenkäynti koskee avioliittoasiaa tai lasten holhousta.

Oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä säädetään myös Euroopan unionin perusoikeuskirjassa, jonka 47 artikla koskee oikeutta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen. Sen 2 kohdan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa, joka on etukäteen laillisesti perustettu.

¹²¹ HE 309/1993 vp s. 74.

Jokaisella on oltava mahdollisuus saada neuvoja ja antaa toisen henkilön puolustaa ja edustaa itseään.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksia on täsmennetty olennaisesti etenkin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä. Pienriitamenettelyn suhdetta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin on arvioitu Viroa koskevassa ratkaisussa Pönkä v. Viro 8.11.2016 (ks. Viron oikeudesta jaksossa 3.5).

Ratkaisussa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että voi olla asianosaisten edun mukaista säätää yksinkertaistetusta menettelystä pienille vaatimuksille, koska se edistää oikeuden saatavuutta, vähentää oikeudenkäyntikuluja ja nopeuttaa asioiden käsittelyä. Tällainen menettely voi olla kirjallinen, ellei tuomioistuin pidä suullista käsittelyä välttämättömänä tai asianosainen pyydä sitä. Tuomioistuin voi myös hylätä pyynnön suullisen käsittelyn toimittamisesta.

Ihmisoikeustuomioistuin jatkoi toteamalla, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tulee ”tietenkin” toteutua pienriitamenettelyssä siten kuin siitä on määrätty ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdassa. Kansallisessa lainsäädännössä ja sen soveltamiskäytännössä tulee siksi varmistua oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisesta, erityisesti päätettäessä suullisen käsittelyn välttämättömyydestä sekä siitä, miten ja missä laajuudessa todistelu otetaan vastaan. Ihmisoikeustuomioistuin kiinnitti tässä yhteydessä huomiota myös siihen, että tuomioistuimen tulee perustella sekä pääasiallisen ratkaisunsa että merkittävät käsittelyratkaisunsa (kohta 30).

Pienriitamenettelyn näkökulmasta tärkeä on myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artikla, joka koskee oikeutta tehokkaaseen oikeussuojakeinoon. Sen mukaan jokaisella, jonka ihmisoikeussopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä siinäkin tapauksessa, että oikeuksien ja vapauksien loukkauksen ovat tehneet virantoimituksessa olevat henkilöt. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 2 artikla ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan 1 kohta sisältävät samanlaiset määräykset.

Huomiota voidaan kiinnittää myös Euroopan neuvoston ministerikomitean suositukseen.

Ministerikomitean suosituksessa toimenpiteistä oikeuden saatavuuden edistämiseksi katsotaan, että oikeudenkäyntien tulisi olla mahdollisimman yksinkertaisia, nopeita ja halpoja (*Recommendation No. R (81) 7 of the Committee of Ministers to Member*

States on Measures Facilitating Access to Justice). Suosituksen 15 kohdan mukaan silloin, kun riidan kohteen arvo on pieni, käytettävissä tulisi olla menettely, jossa asia voidaan ratkaista ilman, että kulut kasvaisivat suhteettomiksi riidan kohteen arvoon nähden. Tässä tarkoituksessa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota siihen, että asianosaisten käytettävissä olisi yksinkertaisia lomakkeita kirjelmiä varten, tarpeettomia istuntoja ei järjestettäisi ja että muutoksenhakuoikeus ei olisi rajoitukseton. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta menettelystä on suosituksen selitysmuistiossa mainittu kuluttajariitojen käsittely lautakunnissa (kohta 56).

Suosituksessa oikeudenkäytön toimivuutta edistävästä riita-asioiden menettelyperiaatteista taas katsotaan, että pienille vaatimuksille tulisi luoda omat menettelysäännöt niiden käsittelyn jouduttamiseksi (*Recommendation No. R (84) 5 of the Committee of Ministers to Member States on the Principles of Civil Procedure Designed to Improve the Functioning of Justice*). Mahdollisia keinoja olisivat esimerkiksi seuraavat:

Oikeudenkäynnin aloittamisen helpottaminen; asian ratkaiseminen kirjallisesti taikka enintään yhden kuulemisen tai yhden valmisteluistunnon toimittaminen; menettelyn säätäminen täysin kirjalliseksi tai täysin suulliseksi; rajoituksia väitteiden esittämiseen; todistelua koskevien säännösten joustavoittaminen; oikeudenkäynnin lykkäämisen kieltäminen tai ainoastaan lyhyiden lykkäysten salliminen; tuomioistuimen nimeämien asiantuntijoiden nimeäminen mahdollisuuksien mukaan heti oikeudenkäynnin alussa joko viran puolesta tai asianosaisten vaatimuksesta; tuomioistuimen aktiivinen rooli sekä prosessinjohtossa että todisteluun vetoamisessa ja sen vastaanottamisessa.

4.2 Soveltamisala

4.2.1 Pienriitamenettelyssä käsiteltävät asiat

Pienriitamenettelyn katsotaan yleensä soveltuvan parhaiten pienehköihin saamista koskeviin riitoihin.

Euroopassa on paljon vaihtelua sen suhteen, kuinka suurta rahamäärää koskeva riita-asia voidaan käsitellä pienriitamenettelyssä. Euroopan neuvostoon kuuluvissa valtioissa tällaisen menettelyn intressiraja oli vuonna 2018 keskimäärin 4 836 euroa.¹²²

¹²² European Judicial Systems, CEPEJ Evaluation Report 2020, s. 88.

Euroopan unionin jäsenvaltioista matalin raja on Saksassa ja Kroatiassa (600 euroa), korkein Alankomaissa (25 000 euroa). Monissa valtioissa raja asettuu 2 000 euron ja 5 000 euron välille.

Euroopan unionin ulkopuolisista valtioista Englannissa ja Walesissa raja on lähtökohtaisesti noin 11 600 euroa, mutta pienriitamenettelyssä voidaan tuomioistuimen harkinnan mukaan käsitellä intressiltään suurempikin asia. Norjassa raja on noin 24 200 euroa ja Sveitsissä noin 30 500 euroa, mutta niissä menettelyä edeltää pakollinen sovittelu. Skotlannissa vaatimuksen yläraja on noin 5 780 euroa.

Eurooppalaisen vähäisiin vaatimuksiin sovellettavan menettelyn raja on 5 000 euroa.

Pienriitamenettelyssä käsiteltävän riidan kohteen enimmäisarvon suhde valtion asukasta kohti laskettuun bruttokansantuotteeseen on Euroopan unionissa yleensä 10 ja 30 prosentin välillä.¹²³ Suomessa se tarkoittaisi rajan asettamista noin 4 200 euron ja noin 12 600 euron välille.

Kun rajatylittäville riidoille tarkoitettua eurooppalaista vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä arvioitiin vuonna 2012, suomalaisista 12 prosenttia piti perusteltuna rajana 10 000 euroa, 32 prosenttia 5 000 euroa, 22 prosenttia 2 000 euroa ja 16 prosenttia 1 000 euroa. Suomalaiset olivat valmiimpia käsittelemään menettelyssä suurempia riitoja kuin unionin kansalaiset keskimäärin.¹²⁴

Arvioitaessa nyt tarkasteltavan pienriitamenettelyn rajaa vaihtoehtoina voitaisiin pitää esimerkiksi 2 500 euroa, 5 000 euroa, 10 000 euroa ja 15 000 euroa.

Jos raja asetettaisiin *2 500 euroksi*, pienriitamenettelyyn ohjautuisi vähemmän juttuja kuin muissa vaihtoehtoissa. Se vähentäisi menettelystä valtiolle aiheutuvia kustannuksia.

Uudistuksen sisäänajoa helpottaisi, jos juttuja ei alkuun olisi paljon. Jos pienemmästä juttumäärästä saadut kokemukset olisivat myönteisiä, rajaa voitaisiin myöhemmin nostaa. Rajan asettaminen matalalle voisi olla perusteltua

¹²³ Fast-Tracking the Resolution of Minor Disputes: Experience from EU Member States (World Bank Group 2017), s. 10.

¹²⁴ Special Eurobarometer 395, s. 49 ja sen tilastoliite.

myös vaikutusarviointeihin liittyvien epävarmuuksien vuoksi. Monissa valtioissa aluksi matalalle asetettua rajaa on sittemmin nostettu.

Euroopan unionin jäsenvaltioiden joukossa 2 500 euroa olisi varsin matala raja. Se olisi noin kuusi prosenttia Suomen asukasta kohti lasketusta bruttokansantuotteesta. Ruotsissa ja Irlannissa pienriitamenettelyn raja on tällä tasolla.

Rajan asettaminen 5 000 euroksi olisi johdonmukainen ratkaisu, koska se vastaisi eurooppalaista vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä. Raja on suunnilleen tällä tasolla Tanskassa, Virossa ja Skotlannissa. Se olisi noin 12 prosenttia asukasta kohti lasketusta bruttokansantuotteesta.

Tätä rajaa puoltaisi se, että ihmisten ja yritysten kanteennostohalukkuus on tällä hetkellä selvästi pienempää 5 000 euroa kuin 10 000 euroa koskevissa riidoissa (ks. jakso 2.1.3).

Vuonna 2019 kärjäoikeuksissa pääkäsitellyssä ratkaistuista riita-asioista 18,5 prosentissa intressi oli alle 4 000 euroa.¹²⁵ Oikeusrekisterikeskuksesta saatujen tietojen mukaan kantajan vaatimukset ovat viime vuosina olleet alle 5 000 euroa 91 prosentissa summaarisista riita-asioista.

Jos raja asetettaisiin 10 000 euroksi, pienriitamenettely muodostuisi oletettavasti melko suosituksi, jolloin sen tavoitteet voisivat toteutua paremmin. Tasa-summana 10 000 euroa olisi helposti ymmärrettävä. Englannissa ja Walesissa menettelyn lähtökohtainen raja on suunnilleen tällä tasolla.

Alun perin hovioikeudessa vaadittiin jatkokäsittelylupaa riita-asiassa, jossa kärjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen ja hovioikeudessa esitetyn vaatimuksen erotus jäi alle 10 000 euron. Sellaisia riita-asioita pidettiin taloudellisesti niin vähäisinä, ettei niitä tarvinnut ilman muuta saada hovioikeuden täystutkintaan.¹²⁶

Toisaalta 10 000 euroa on varsin monelle jo huomattava rahamäärä. Jatkokäsittelyluvasta säädettäessä lakivaliokunta piti 10 000 euroa muutoksenhaun näkökulmasta ”verraten korkeana” rajana, vaikka sen lopulta hyväksyikin.¹²⁷ Euroopan unionin jäsenvaltioiden joukossa 10 000 euroa olisi varsin korkea

¹²⁵ Sarasoja – Carling 2020, s. 84.

¹²⁶ HE 105/2009 vp s. 27.

¹²⁷ LaVM 4/2010 vp s. 4.

raja. Se olisi noin 24 prosenttia Suomen asukasta kohti lasketusta bruttokansantuotteesta.

Vuonna 2019 käräjäoikeuksissa pääkäsitellyssä ratkaistuista riita-asioista 34,8 prosentissa intressi oli alle 10 000 euroa.¹²⁸ Oikeusrekisterikeskuksesta saatujen tietojen mukaan vuosina kantajan vaatimukset ovat viime vuosina olleet alle 10 000 euroa 97 prosentissa summaarisista riita-asioista.

Jos raja asetettaisiin *15 000 euroksi*, menettelyn piiriin kuuluvia riitoja saapuisi tuomioistuimiin luultavasti paljon. Euroopan unionin jäsenvaltioista pienriitamennettelyn raja on tällä tai korkeammalla tasolla vain Portugalissa (15 000 euroa) ja Alankomaissa (25 000 euroa); lisäksi Norjassa ja Sveitsissä, joissa oikeudenkäyntiä edeltää pakollinen sovittelu, intressirajat ovat tätä suuremmat. Ainakaan Alankomaissa ja Norjassa rajaa ei asetettu tälle tasolle silloin, kun pienriitamenettelystä ensimmäistä kertaa säädettiin.

Suomessa 15 000 euroa olisi noin 36 prosenttia asukasta kohti lasketusta bruttokansantuotteesta.

Lainsäätäjä on katsonut, että riidat, joiden intressi on 20 000 euroa, ovat vielä niin pieniä, että tuomioistuinharjoittelua suorittava käräjänotaari voi käsitellä ja ratkaista ne.

Saamista koskevien riitojen lisäksi olisi mahdollista, että pienriitamenettelyssä käsiteltäisiin myös muita asioita.

Summaarisena riita-asiana voidaan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:n nojalla käsitellä myös hallinnan tai rikkoutuneen olosuhteen palauttamista ja häätöä koskeva asia, joka näin voidaan panna vireille tavallista kevyemmällä haastehakemuksella. Tuomioistuinharjoittelusta annetun lain 16 §:ssä puolestaan säädetään, että tuomioistuinharjoittelua suorittava käräjänotaari voidaan määrätä toimimaan puheenjohtajana myös asuinhuoneiston vuokrausta koskevassa asiassa, jollei sitä laatunsa tai laajuutensa vuoksi ole pidettävä vaikeana ratkaista. Lainsäätäjän voidaan siten katsoa pitäneen näitä asioita tyypillisesti muita riita-asioita yksinkertaisempina. Sen vuoksi olisi ajateltavissa, että niitä voitaisiin käsitellä pienriitamenettelyssä.

¹²⁸ Sarasoja – Carling 2020, s. 84.

Eduskunnassa pienriitamenettely on nostettu esiin asumista koskevien riita-asioiden käsittelyn kehittämisen yhteydessä.¹²⁹

Mahdollisesti myös osa naapuruussuhderiidoista voisi sopia menettelyn soveltamisalaan.

4.2.2 Suhde täysimittaiseen oikeudenkäyntiin

Pienriitamenettelyssä käsiteltävien asioiden joukon määrittelemisen lisäksi tulisi ratkaista, mikä olisi menettelyn suhde täysimittaiseen oikeudenkäyntiin.

Ensimmäinen vaihtoehto olisi malli, jossa kaikki riita-asiat, joiden kohteen arvo alittaa tietyn euromäärän, ja mahdolliset muut laissa erikseen menettelyn soveltamisalaan piiriin määritellyt asiat, käsiteltäisiin asianosaisten kannanotoista riippumatta pienriitamenettelyssä.

Tämä malli olisi selväpiirteinen ja ennakoitava. Se toisi muita vaihtoehtoja suuremman joukon asioita menettelyn soveltamisalan piiriin. Vaihtoehto ei antaisi kanteen nostamista suunnittelevalle mahdollisuutta valita menettelytapaa taktisesti. Pääjaksossa 3 tarkasteltavissa valtioissa tämä on yleisin tapa ratkaista pienriitamenettelyn suhde täysimittaiseen oikeudenkäyntiin.

Vaihtoehto ei kuitenkaan voisi olla poikkeukseton. Oikeusturvasyiden vuoksi tuomioistuimella tulisi olla oikeus päättää, olisiko asia poikkeuksellisesti laadultaan sellainen, että se tulisi ratkaista täysimittaisessa oikeudenkäynnissä. Näin voisi olla esimerkiksi silloin, kun pienriita olisi periaatteellisesti tärkeä, vaikea ratkaista tai asianosaiselle subjektiivisesti erityisen merkityksellinen. Niissä valtioissa, joita pääjakson 3 vertailu koskee, säädetään yleensä tämälähtöisesti.

Määräämisperiaate voisi lisäksi puoltaa sitä, että asianosaiset voisivat sopia siitä, että pienriitamenettelyn soveltamisalan piiriin kuuluva asia käsiteltäisiinkin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä, samoin kuin sitä, että soveltamisalaan sinänsä kuulumaton juttu käsiteltäisiinkin pienriitamenettelyssä.

Toinen vaihtoehto olisi edellyttää molempien asianosaisten suostumusta sille, että pienriitamenettelyn laissa säädetyn soveltamisalan piiriin kuuluva asia käsiteltäisiin pienriitamenettelyssä.

¹²⁹ YmVM 6/2022 vp s. 15.

Molempien asianosaisten suostumuksen edellyttäminen tarkoittaisi sitä, että asianosaisilla säilyisi oikeus saada pienikin asia käsiteltyksi täysimittaisessa oikeudenkäynnissä. Se korostaisi täysimittaisen oikeudenkäynnin ensisijaisuutta suhteessa pienriitamenettelyyn.

Oikeudenkäytön kehitystyöryhmän mukaan tuomioistuinten houkuttelevuutta riita-asioissa voisi lisätä se, että asianosainen saisi itse vaikuttaa siihen, minälaisessa menettelyssä hänen asiansa ratkaistaan.¹³⁰

Tämä vaihtoehto johtaisi siihen, että samanlaisia riita-asioita käsiteltäisiin käräjäoikeuksissa kahdessa eri menettelyssä. Perustuslakivaliokunta ei ole pitänyt perustuslain 21 §:n näkökulmasta asianmukaisena, että eräistä hallintopäätöksistä voisi valita valinnaisesti joko hallinto-oikeuteen tai korkeimpaan hallinto-oikeuteen.¹³¹ Näin merkittävästä valinnaisuudesta ei kuitenkaan tässä tapauksessa olisi kysymys.

Molempien asianosaisten suostumuksen edellyttäminen saattaisi johtaa siihen, että pienriitamenettelyssä käsiteltäisiin vähemmän asioita kuin ensimmäisessä vaihtoehdossa. Jos vastaajalla olisi oikeus estää asian käsittely pienriitamenettelyssä, kantaja ei oikeudenkäyntiä harkitessaan voisi olla varma siitä, että saa asiansa käsiteltyä tässä menettelyssä. Malli ei siksi olisi yhtä ennakoitava kuin ensimmäinen vaihtoehto, ja se mahdollistaisi taktikoinnin menettelytavan suhteen. Se ei myöskään samassa määrin madaltaisi oikeudenkäyntikynnystä ja edistäisi oikeuden saatavuutta. Toisaalta asianosaisia voitaisiin kannustaa suostumaan pienriitamenettelyyn esimerkiksi oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevilla säännöksillä.

Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 3 a §:ssä säädetään, että jos riita-asian voittanut asianosainen on saattanut asian täysimittaiseen oikeudenkäyntiin, vaikka se olisi voitu yhtä hyvin ratkaista myös maksamismääräysmenettelyssä, hänellä on oikeus saada korvauksena oikeudenkäyntikuluistaan enintään se, mitä hän olisi voinut saada maksamismääräysmenettelyssä. Tuossa menettelyssä asianosaisen oikeutta korvaukseen kuluistaan on voimakkaasti rajoitettu.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että asianosaisella on halutessaan oikeus luopua monista oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeista. Luopumisen on kuitenkin oltava vapaaehtoinen ja yksiselitteinen, ja siihen tulee liittyä luopumisen merkitystä vastaavat vähimmäistakeet. Lisäksi edellytetään, ettei luopuminen ole painerajan julkisen edun vastainen (esim. täysistunnon ratkaisu *Hermi v. Italia* 18.10.2006).

¹³⁰ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:39, s. 99.

¹³¹ PeVL 61/2002 vp s. 9.

kohta 73). Suostumus asian käsittelemiseen pienriitamenettelyssä voitaisiin tulkita luopumiseksi joistakin asianosaiselle ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdassa kuuluvista oikeuksista, jolloin ihmisoikeussopimuksen määräykset rajoittaisivat mahdollisia sääntelyvaihtoehtoja vähemmän kuin muuten.

Perustuslakivaliokunta on katsonut perusoikeusrajoituksen kohteeksi joutuvan henkilön suostumuksella voivan sinänsä olla merkitystä valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa. Valiokunta on kuitenkin käytännössään pitänyt tällaista sääntelytapaa ongelmallisena ja korostanut suurta pidättyväisyyttä suostumuksen käyttämisessä perusoikeuksiin puuttumisen oikeutusperusteena.¹³²

Kolmas vaihtoehto olisi antaa käräjäoikeuden päättää siitä, käsitelläänkö asia pienriitamenettelyssä vai täysimittaisessa oikeudenkäynnissä. *Englannissa ja Walesissa* säädetään niin. Tässä vaihtoehdossa käräjäoikeus voisi joustavasti valita asian laadun ja laajuuden näkökulmasta sopivimman menettelytavan jutulle. Tämä ei kuitenkaan olisi asianosaisten näkökulmasta täysin ennakoitava järjestelmä. Se myös luultavasti johtaisi etenkin alkuun epäyhtenäiseen soveltamiskäytäntöön.

4.3 Menettelyn keventäminen ja yksinkertaistaminen

Muiden valtioiden pienriitamenettelyissä oikeudenkäyntiä on yksinkertaistettu niin, että ihmiset ja yhteisöt selviäisivät siitä ilman avustajaa, ja kevennetty niin, että toimenpiteitä olisi vähemmän kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä. Pyrkimyksenä on ollut jouduttaa menettelyä, helpottaa asian ajamista ilman avustajaa ja vähentää oikeudenkäynnistä aiheutuvia kustannuksia niin asianosaisille kuin valtiollekin.

Seuraavassa tarkastellaan kansainvälisen vertailun pohjalta eräitä vaihtoehtoja, joilla näihin päämääriin voitaisiin pyrkiä, jos pienriitamenettelyä katsottaisiin aiheelliseksi säätää. Kaikki niistä eivät edellyttäisi lainsäädännön muuttamista.

Haastehakemuksen ja vastauksen muoto ja sisältö. Haastehakemuksessa on ilmoitettava muun ohella kantajan yksilöity vaatimus ja seikat, joihin se perustuu sekä mahdollisuuksien mukaan ne todisteet, jotka kantaja aikoo kanteensa tueksi esittää, sekä mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen (oikeudenkäymiskaaren 5 luvun

¹³² PeVL 1/2018 vp s. 8 ja siinä viitattut aikaisemmat lausunnot.

2 §). Vastauksen sisällöstä säädetään samalla tavalla (oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 10 §).

Summaarisessa riita-asiassa riittävää on kuitenkin ilmoittaa vaatimuksen perusteena ainoastaan ne seikat, joihin vaatimus välittömästi perustuu. Todistelua ei tarvitse ilmoittaa muutoin kuin yksilöimällä täsmällisesti se sopimus, sitoumus tai muu kirjallinen todiste, johon kantaja vetoaa. Kuluttajaluottosopimukseen perustuvien saamisten kohdalla ilmoittamisvelvollisuus on kuitenkin laajempi (oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §).

Mitä matalampia vaatimuksia haastehakemukselle asetetaan, sitä helpompaa asian laittaminen vireille olisi. Haastehakemuksen pienriitamenettelyssä laatisi todennäköisesti usein asianosainen itse. Toisaalta hyvin laaditut kanne ja vastaus ovat eduksi asian käsittelylle.

Esimerkiksi *Sveitsissä* haastehakemuksen muotovaatimuksia on pienriitamenettelyssä kevennetty.

Euroopan neuvoston ministerikomitea on suositellut, että kanteen nostamista helpotettaisiin pienten vaatimusten käsittelyssä (*Recommendation No. R (84) 5 of the Committee of Ministers to Member States on the Principles of Civil Procedure Designed to Improve the Functioning of Justice*).

Haastehakemuksen ja vastauksen laatimista voisi helpottaa, jos niitä varten olisi tarjolla lomakkeita. Lomake voisi myös edistää vaatimusten ja niiden perusteiden ilmoittamista asian käsittelyä helpottavalla tavalla. Tarvetta tälle korostaisi suuresti se, että asianosaiset todennäköisesti ajaisivat asiaansa usein ilman avustajaa.

Euroopan neuvoston ministerikomitea on suositellut lomakkeiden käyttämistä pienempien vaatimusten käsittelyssä (*Recommendation No. R (81) 7 of the Committee of Ministers to Member States on Measures Facilitating Access to Justice, kohta 15*). Samoin Venetsian komission mukaan pääsyä oikeuteen edistäisi, jos menettelyä yksinkertaistettaisiin yleisön saatavilla olevilla yksinkertaisilla standardilomakkeilla.¹³³

Euroopan unionin perusoikeusviraston tutkimuksen mukaan selvästi pienempi osuus suomalaisista (32 prosenttia) kuin kaikista unionimaiden kansalaisista (44 prosenttia) pitää valituksen tekemistä viranomaiselle helppona. Tutkimus

¹³³ Venice Commission, Rule of Law Checklist, kohta 100.

ei koske tuomioistuimia, mutta voi viitata siihen, kuinka helpoksi viranomaisasiointi yleisemminkin koetaan.¹³⁴

Lomakkeen ei tarvitsisi olla yksin paperinen, vaan kysymys voisi olla myös kentistä sähköisessä asiointiportalissa.

Maailmanpankin suosituksen mukaan pienriitamenettelyssä tulisi hyödyntää sähköisiä toimintatapoja mahdollisimman paljon.¹³⁵

OECD:n luottamusta instituutioihin koskevassa raportissa suositellaan informaatioteknologian käytön lisäämistä tuomioistuimissa. Raportin mukaan sähköisen asioinnin laajentaminen lisäisi luottamusta oikeudellisiin palveluihin, koska se tekisi niistä saavutettavampia.¹³⁶

Oikeudenhoidon selonteon mukaan tulisi kehittää yksityishenkilöille ja yhteisöille tarjottavia sähköisiä asiointipalveluita asioinnin ja oikeudenkäyntimenettelyn sujuvoittamiseksi.¹³⁷

Summaarisessa riita-asiassa haastehakemus voidaan toimittaa käräjäoikeuteen sähköisesti tietojärjestelmäyhteyden tai asiointiliittymän välityksellä; eräissä tilanteissa siihen on jopa velvollisuus (oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 a §).

Esimerkiksi *kuluttajariitalautakunnassa* asian saa vireille sähköisesti. Samoin *Irlannissa* on sähköinen portaali, jossa pienriita-asian voi saattaa vireille. *Eu-rooppalaisessa vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä* asia saatetaan vireille vakiolomakkeiden avulla.

Kirjallisten lausumien määrän rajoittaminen. Riita-asian oikeudenkäynti käynnistyy haastehakemuksella, johon pyydetään vastaajalta vastaus. Tuomioistuin voi lisäksi kehottaa asianosaista toimittamaan tuomioistuimeen kirjallisen lausuman, jos se katsoo sen aiheelliseksi. Käytännössä lausumien pyytäminen on yleistä. Asianosaista ei kuitenkaan saa kehottaa toimittamaan kirjallista lausumaa useammin kuin kerran, ellei siihen ole erityistä syytä (oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 15 a §).

¹³⁴ Fundamental Rights Survey 2020.

¹³⁵ Fast-Tracking the Resolution of Minor Disputes: Experience from EU Member States (World Bank Group 2017), s. 21.

¹³⁶ Trust and Public Policy: How Better Governance Can Help Rebuild Public Trust, OECD 2017, s. 148–149.

¹³⁷ Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta, VNS 13/2022, s. 60.

Pienriitamenettelyssä olisi tuskin perusteltua, että asianosaisilta edellytettäisiin muutoin kuin aivan poikkeuksellisesti muiden kirjelmien kuin haastehakemuksen ja vastauksen laatimista. Asian selvittäminen on tehokkaampaa suullisesti, ja kirjelmien laatiminen voi olla maallikoille hankalaa. Pääjaksossa 3 tarkastelluissa valtioissa pienriitamenettelyssä pyritään nopeasti suulliseen istuntoon.

Ei erillistä valmisteluistuntoa. Riita-asiassa toimitetaan yleensä suullinen valmisteluistunto ennen pääkäsittelyä. Siinä asian käsittelyä jatketaan suullisesti siitä, mihin kirjallisessa valmistelussa on päädytty. Valmisteluistunto voidaan toimittaa erikseen tai pääkäsittelyn yhteydessä.

Erillisen valmisteluistunnon toimittamatta jättäminen voisi nopeuttaa ja keventää menettelyä. Toisaalta valmistelusta tinkiminen saattaisi vaikeuttaa pääkäsittelyn toimittamista tehokkaasti ja yhtäjaksoisesti.

Pääjaksossa 3 tarkastelluissa valtioissa pienriitamenettelyssä ei yleensä toimiteta erillistä valmisteluistuntoa.

Pääkäsittelyn keston rajoittaminen. Laissa ei säädetä mahdollisuudesta etukäteen määrätä pääkäsittelyn kestoista.

Pääkäsittelyn keston rajoittaminen voisi lyhentää pääkäsittelyä ja tehostaa asian käsittelyä. Se voisi kuitenkin vaikeuttaa asian selvittämistä ja puuttua asianosaisen oikeuteen ajaa asiaansa ja esittää todistelua.

Norjassa käräjäoikeus voi pienriitamenettelyssä päättää istunnon kestoista etukäteen, ja se voi olla yhtä istuntopäivää pidempi vain erityisen painavista syistä. *Tanskassa* katsotaan, että pääkäsittely pienriita-asiassa tulisi lähtökohteisesti kyetä toimittamaan kolmessa tunnissa.

Todistelun rajoittaminen. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan asianosaisella on oikeus esittää haluamansa näyttö asian tutkivalle tuomioistuimelle, jollei laissa toisin säädetä. Luvun 8 §:n mukaan tuomioistuimen on kuitenkin evättävä näyttö, joka koskee asiaan vaikuttamatonta seikkaa tai on muuten tarpeeton. Evätä tulee myös näyttö, joka voidaan korvata olennaisesti luotettavammalla taikka vähemmällä kustannuksella tai vaivalla saatavissa olevalla todisteella. Lisäksi tuomioistuimen on evättävä näyttö, joka on asianmukaisista toimenpiteistä huolimatta jäänyt tavoittamattomiin, eikä asian ratkaisemista tule enää viivyttää.

Todistelunrajoitukset voisivat tehostaa ja nopeuttaa asian käsittelyä. Ne voisivat kuitenkin vaikeuttaa aineellisesti oikeaan lopputulokseen pääsemistä. Myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin reunaehdot asettavat rajoja todistelun rajoittamiselle.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei ole pitänyt asianosaisen vetoaman todistelun epäämistä riita-asiassa hyväksyttävänä silloin, kun se johtaa asianosaisten menettelyllisen tasa-arvon periaatteen rikkomiseen tai siihen, ettei oikeudenkäynti ole enää kokonaisuutena arvioiden oikeudenmukainen. Näin voi olla esimerkiksi silloin, jos päätös todistelun epäämisestä kohdistuu suhteettomasti toiseen asianosaiseen (ks. esim. *Dombo Beheer B.V. v. Alankomaat* 27.10.1993 kohta 31, *Ankerl v. Sveitsi* 23.10.1996 kohta 38 ja *Wierzbicki v. Puola* 18.6.2002 kohta 45).

Tanskassa todistelun esittäminen pienriitamenettelyssä edellyttää tuomioistui-
men lupaa, joka tulee myöntää, jos voidaan pitää todennäköisenä, että todis-
telulla on asiassa merkitystä. *Itävallassa* tuomioistuin voi kieltää todistelun
esittämisen vahingon määrästä ja arvioida sen itse. *Englannissa ja Walesissa*
ja *Skotlannissa* tuomioistuin voi asettaa aikarajoja todistajankuulemisen kes-
tolle.

Materiaalinen prosessinjohto. Toisten valtioiden pienriitamenettelyissä on yleistä, että tuomarilla on enemmän vastuuta asian käsittelyn eteenpäin viemisestä, asian selvittä-
misestä ja asianosaisten informoinnista kuin riita-asian oikeudenkäynnissä tavallisesti. Se on sekä edellytys sille, että asianosaiset voivat ajaa asiaansa ilman avustajaa, että sen seuraus.

Euroopan neuvoston ministerikomitea ja Maailmanpankki ovat suositelleet, että pienten vaatimusten käsittelyssä tuomarin roolin tulisi olla pienriitamenet-
telyssä aktiivinen.¹³⁸

Tämä tarkoittaisi sitä, että tuomarin rooli olisi pienriitamenettelyssä jossain määrin toi-
senlainen kuin riita-asioissa yleensä. Periaatteellisella tasolla kysymys olisi siirtymi-
sestä kohti tutkintamenetelmää. Indispositiivisissa asioissa noudatettavassa tutkinta-
menetelmässä painotetaan tuomioistuimen vastuuta asian selvittämisestä. Sen sijaan
riita-asioissa, joissa sovinto on sallittu, oikeudenkäynnin eteenpäin vieminen kuuluu
asianosaisille tuomioistuimen keskittyessä enemmänkin muodolliseen prosessinjohtoon (käsittelymenetelmä ja yhteistoimintaperiaate).

¹³⁸ (Fast-Tracking the Resolution of Minor Disputes: Experience from EU Member States (World Bank Group 2017), s. 21 ja Recommendation No. R (84) 5 of the Committee of Ministers to Member States on the Principles of Civil Procedure Designed to Improve the Functioning of Justice.

Asianosaisten kokemukseen menettelyn oikeudenmukaisuudesta voisi vaikuttaa se, jos toinen asianosainen saisi enemmän tukea asiansa ajamisessa. Näin voisi olla esimerkiksi silloin, kun vain toisella asianosaisista olisi avustaja. Tämä voisi myös herättää epäilyjä tuomarin esteellisyydestä huolimatta siitä, että aktiivinen ja tiukkakaan prosessinjohto ei sinänsä voi tehdä tuomarista esteellistä.¹³⁹

Ratkaisun antaminen määräajassa. Laissa ei tällä hetkellä ole, eräitä nyt epärelevantteja poikkeuksia lukuun ottamatta, säännöksiä siitä, että käräjäoikeuden tulisi ratkaista asia säädettyssä määräajassa asian vireilletulosta.

Norjassa käräjäoikeuden tulee antaa tuomio pienriita-asiassa viikossa istunnon jälkeen ja joka tapauksessa kolmessa kuukaudessa haastehakemuksen saapumisesta käräjäoikeuteen. Myös *Alankomaissa* on säädetty asian käsittelyn määräajasta. Ajatuksena on näin jouduttaa pienriita-asioiden käsittelyä.

Perustuslakivaliokunta on toisaalta katsonut, ettei tuomioistuimille lähtökohtaisesti tule asettaa määräaikaa valitusasian ratkaisemiselle.¹⁴⁰ Tuomioistuimella on lisäksi jo tällä hetkellä velvollisuus käsitellä asiat joutuisasti. Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomarin on käsiteltävä ja ratkaistava asia joutuisasti. Ratkaisun antamisen määräajasta säättäminen ei nopeuttaisi menettelyä, jos sen noudattamiseen ei olisi tosiasiallisia edellytyksiä.

Olisi myös epäjohdonmukaista säätää pienriita-asioiden ratkaisemiselle määräaika, kun sellaista ei ole muissa riita-asioissa, vaikka niissä riidan intressi on suurempi, ja ne ovat siksi asianosaisille lähtökohtaisesti merkityksellisempiä.

Kirjalliset todistajanlausunnot. Todistajia kuulustellaan tuomioistuimessa suullisesti sen sijaan, että he antaisivat lausuntonsa kirjallisesti. Eräissä poikkeustilanteissa näyttönä voidaan käyttää kirjallista kertomusta tai tallennettua lausumaa (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §). Kirjallisten kertomusten nykyistä laajempi käyttäminen, esimerkiksi asianosaisten suostumuksesta riippumatta, voisi tehdä asian käsittelystä helpompaa, joutuisampaa ja halvempaa.

¹³⁹ HE 78/2000 vp s. 47.

¹⁴⁰ PeVL 15/2021 vp s. 7 ja siinä viitattut aikaisemmat lausunnot.

Toisaalta tämä voisi heikentää todistelun laatua. Vakiintuneesti katsotaan, että todistajan kuuleminen suullisesti tuomioistuimessa on lähtökohtaisesti parempaa näyttöä kuin hänen esitutkintapöytäkirjaan otettu lausumansa.¹⁴¹

Saksassa ja eurooppalaisessa vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä voidaan käyttää todisteena kirjallisia todistajanlausuntoja.

Euroopan neuvoston ministerikomitea on suositellut, että pienten vaatimusten käsittelyssä todistelua koskevat säännökset olisivat tavallista joustavampia (*Recommendation No. R (84) 5 of the Committee of Ministers to Member States on the Principles of Civil Procedure Designed to Improve the Functioning of Justice*).

Todistajankuulustelu. Riita-asiassa asianosaiset kuulustelevat todistajat. Tuomioistuin kuulustelee kuitenkin kuultavan, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta tai jonka henkinen toiminta on häiriintynyt, jollei tuomioistuin katso olevan erityistä aihetta uskoa kuulustelemista asianosaisen tehtäväksi. Lisäksi tuomioistuimella on oikeus tehdä kuultavalle kysymyksiä.

Pienriitamenettelyssä asianosaiset ajaisivat todennäköisesti usein itse omaa asiaansa. Tässä tilanteessa he voisivat tarvita tuomioistuimen apua todistajien ja muiden kuultavien kuulusteluun. Se voisi myös tehostaa asian käsittelyä. Toisaalta todistajien ja muiden kuultavien kuulustelu ei sopisi hyvin tuomioistuimen rooliin riita-asiassa.

Euroopan neuvoston ministerikomitea on suositellut, että pienten vaatimusten käsittelyssä tuomioistuimella olisi aktiivinen rooli todistelun vastaanottamisessa (*Recommendation No. R (84) 5 of the Committee of Ministers to Member States on the Principles of Civil Procedure Designed to Improve the Functioning of Justice*).

Avustajakelpoisuus. Oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa eräin poikkeuksin toimia asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa (715/2011) tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja.

Summaarisessa riita-asiassa, maa-oikeusasiassa ja hakemusasiassa, joka ei ole riitainen, oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana voi toimia kuitenkin myös muu rehellinen ja muutoin kyseiseen tehtävään sopiva ja kykenevä täysi-ikäinen henkilö, joka ei

¹⁴¹ HE 46/2014 vp s. 56.

ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu (oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §).

Pienriitamenettely olisi täysimittaiseen oikeudenkäyntiin verrattuna yksinkertaisempi. Sen vuoksi oikeudenkäyntiasiamiehelle ja -avustajalle asetettavien kelpoisuusvaatimusten ei olisi välttämätöntä olla yhtä korkeat kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä. Kelpoisuusvaatimusten alentaminen voisi myös alentaa oikeudenkäyntikynnystä.

Englannissa ja Walesissa sekä Skotlannissa säädetään, että asianosaisella voi pienriita-asiassa olla avustajanaan maallikkoavustaja. Samoin *Virossa, Alankomaissa, Saksassa, Itävallassa ja Sveitsissä* avustajaa koskeva sääntely on pienehkössä riita-asiassa sallivampaa kuin muutoin.

4.4 Pääkäsittely

4.4.1 Pääkäsittelyn tarve

Riita-asia ratkaistaan kärjäoikeudessa joko kirjallisesti tai pääkäsittelyssä suullisesti. Jos asia on riitainen, se ratkaistaan lähtökohtaisesti pääkäsittelyssä.

Riitainen asia voidaan kuitenkin ratkaista yksin kirjallisen valmistelun perusteella, jos asia on laadultaan sellainen, ettei sen ratkaiseminen edellytä pääkäsittelyn toimittamista eikä kukaan asianosaisista vastusta asian ratkaisemista kirjallisessa menettelyssä. Siitä säädetään oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:ssä. Käytännössä riitaisen riita-asian ratkaiseminen kirjallisesti on harvinaista.

Lain esitöiden mukaan pääkäsittelyn järjestäminen asian laadun vuoksi voi olla tarkoituksetonta silloin, kun asiassa ei lainkaan esitetä suullista todistelua eikä pääkäsittelyyn muustakaan syystä ole tarvetta. Tällainen tilanne saattaa olla käsillä erityisesti silloin, kun jutun tosiseikasto on riidaton ja epäselvyys koskee vain asian oikeudellista arviointia. Tilanne voi olla sama silloin, kun asiassa esitetään ainoastaan kirjallisia todisteita ja epäselvyys koskee vain asian oikeudellista arviointia.

Pelkästään tosiseikkojen riidattomuus ja siitä johtuva suullisen todistelun tarpeettomuus ei kuitenkaan voi yksistään merkitä sitä, että pääkäsittelyä olisi

pidettävä asiassa tarpeettomana. Asian ratkaisemisen kannalta eduksi useimmiten on, että asianosaisilla ja heidän avustajillaan on tilaisuus pääkäsittelyssä suulliseen argumentointiin. Samoin lisäkysymysten esittämisen helpommin mahdollistava suullinen pääkäsittely voi olla tehokkaan prosessinjohtoon kannalta tai asian selvittämiseksi tarpeen. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa asian ratkaiseminen kirjallisen valmistelun perusteella vain silloin, kun pääkäsittelyn järjestäminen on asian ratkaisemisen kannalta selvästikin tarpeetonta.¹⁴²

Mahdollisuuksia säätää riita-asian ratkaisemisesta pääkäsittelyä toimittamatta rajoittaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen suullisen käsittelyn toimittamista koskeva ratkaisukäytäntö.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että oikeus suulliseen käsittelyyn on keskeinen osa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua oikeutta julkiseen oikeudenkäyntiin. Oikeus suulliseen käsittelyyn ei kuitenkaan ole ehdoton, vaan se riippuu asiassa esillä olevista kysymyksistä (esim. suuren jaoston ratkaisut *De Tommaso v. Italia* 23.2.2017 kohta 163, *Jussila v. Suomi* 23.11.2006 kohta 40 ja *Malhous v. Tšekin tasavalta* 12.7.2001 kohta 55).

Ensimmäisessä ja ainoassa oikeusasteessa oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin tarkoittaa oikeutta suulliseen käsittelyyn, ellei käsillä ole poikkeuksellisia olosuhteita, jotka puoltavat asian käsittelyä kirjallisesti. Poikkeukselliset olosuhteet voivat olla käsillä kolmentyyppisissä tilanteissa (suuren jaoston ratkaisu *Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugali* 6.11.2018 kohdat 187–192 ja siinä viitatus ratkaisut):

- asia koskee vain oikeuskysymyksiä, jotka eivät ole monimutkaisia tai laajoja,
- asia koskee vain hyvin teknisiä kysymyksiä, kuten sosiaaliturvien määrää, tai
- asiassa ei ole kysymys kenenkään uskottavuudesta eikä tosiseikkoja ole kiistetty tavalla, joka edellyttäisi suullisen käsittelyn toimittamista, ja asia voidaan oikeudenmukaisesti ja kohtuullisesti ratkaista asiakirjojen perusteella.

Toisaalta suullisen käsittelyn toimittaminen on välttämätöntä esimerkiksi seuraaventyypisissä tilanteissa:

¹⁴² HE 32/2001 vp s. 54–55.

- kun tulee arvioida, onko tosiseikat arvioitu oikein aikaisemmassa viranomaismenettelyssä,
- kun olosuhteet edellyttävät tuomioistuimen muodostavan oman käsityksensä asianosaisista antamalla näiden kertoa henkilökohtaisista oloistaan joko itse tai avustajan välityksellä tai
- kun asioita on tarve selventää suullisesti.

Lisäksi muutoin kuin aivan poikkeuksellisissa olosuhteissa asianosaisen tulee voida pyytää suullisen käsittelyn toimittamista.

Oikeus suulliseen käsittelyyn ei perustu vain mahdollisuuteen kuulustella todistajia. Tärkeää on myös tilaisuus ajaa asiaansa suullisesti.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisu Pönkä v. Viro 8.11.2016 koskee suullisen käsittelyn toimittamista ja sitä koskevan pyynnön hylkäämistä koskevan ratkaisun perustelemista Viron lain mukaisessa yksinkertaisessa menettelyssä (ks. Viron oikeudesta jakso 3.5). Ratkaisussa ihmisoikeustuomioistuin lausui hyväksyvänsä sen, että tällainen menettely voi olla kirjallinen, ellei suullista käsittelyä pidetä välttämättömänä tai asianosainen pyydä sitä. Tuomioistuin voi myös hylätä pyynnön suullisen käsittelyn toimittamisesta. Toisaalta oli ihmisoikeustuomioistuimen mukaan selvää, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin on toteuduttava myös tällaisessa menettelyssä, etenkin mitä tulee suullisen käsittelyn välttämättömyyteen (kohta 30).

Näin ollen Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet vaikuttaisivat muodostavan esteen sille, että pienriitamenettelyssä käsiteltävät asiat ratkaistaisiin asianosaisten kannanotoista riippumatta pääkäsittelyä toimittamatta. Asianosaisella on riita-asioissa vahva oikeus suulliseen käsittelyyn ensimmäisessä ja ainoassa oikeusasteessa, jos hän sitä vaatii.

Riita-asian asianosainen voi kuitenkin luopua oikeudestaan suulliseen käsittelyyn. Luopumisen on oltava vapaaehtoinen ja yksiselitteinen, ja siihen tulee liittyä luopumisen merkitystä vastaavat vähimmäistakeet. Lisäksi edellytetään, ettei luopuminen ole painavan julkisen edun vastainen (ks. esim. täysistunnon ratkaisut *Le Compte, Van Leuven ja de Meyere v. Belgia* 23.6.1981 kohta 59 ja *Hermi v. Italia* 18.10.2006 kohta 73 sekä *Håkansson ja Stureson v. Ruotsi* 21.2.1990 kohta 66).

Periaatteessa voitaisiin siten ajatella, että asianosaisen tulisi luopua oikeudestaan suulliseen käsittelyyn saadakseen asiansa käsitellyksi pienriitamenettelyssä, kunhan täysimittainen oikeudenkäynti olisi myös hänen valittavissaan. Se voisi kuitenkin olla

epätarkoituksenmukaista. Asian käsittely suullisesti voisi olla pienriitamenettelyn asianosaisille, jotka usein olisivat maallikkoja ja ajaisivat itse omaa asiaansa, kirjelmöintiä helpompaa. Tuomari kykenisi suullisessa menettelyssä selvittämään asiaa ja asianosaisten näkemyksiä sekä sovinnon edellytyksiä tehokkaammin kuin käsiteltäessä asiaa kirjallisesti. Suullinen menettely on myös kirjallista vuorovaikutteisempaa, mikä on eduksi menettelyn koetulle oikeudenmukaisuudelle.¹⁴³ Kaikkien pääjaksossa 3 tarkasteltujen valtioiden pienriitamenettelyihin sisältyykin suullinen vaihe.

Myös perustuslakivaliokunta on katsonut, että oikeudenkäynnille on luonteenomaista tuomioistuimen istunnossa tapahtuva asian vastavuoroinen ja puolueeton käsittely.¹⁴⁴

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä ei kuitenkaan johdu, että riita-asiassa olisi toimitettava juuri sellainen pääkäsittely kuin oikeudenkäymiskaaren 6 luvussa säädetään. Tärkeää on mahdollisuus todistajien kuulemiseen ja asian ajamiseen suullisesti. Esimerkiksi *Norjassa* säädetään ”suullisesta loppukäsittelystä”.

4.4.2 Pääkäsittely videoyhteydellä

Pääkäsittelyssä tuomari, asianosaiset ja todistajat ovat lähtökohtaisesti fyysisesti läsnä istuntosalissa. Asianosainen voi kuitenkin osallistua oikeudenkäyntiin videoyhteydellä. Samoin suullista todistelua voidaan vastaanottaa videoyhteydellä. Koronaviruspandemian seurauksena videoyhteyksien käyttäminen on yleistynyt.

Asianosaisen osallistuminen pääkäsittelyyn videoyhteydellä edellyttää tällä hetkellä hänen suostumustaan. Lisäksi vaaditaan, että tuomioistuin tekee videoyhteyden käyttämisestä tapauskohtaisen soveltuvuusharkinnan (oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 8 §). Asianosaisella on siis halutessaan oikeus kieltäytyä videoyhteydestä. Jos asianosainen ei anna suostumustaan, pääkäsittely toimitetaan istuntosalissa.

Lakivaliokunta on pitänyt videoyhteyden käyttämistä koskevien säännösten ja videoyhteyden käytön hyväksyttävyyden kannalta erittäin keskeisenä sitä, että videoyhteyden käyttö myös riita-asiassa edellyttää asianosaisen suostumusta ja sitä, että tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi. Valiokunta on myös painotta-

¹⁴³ Ks. esim. KM 2003:3, s. 22 ja 188–192.

¹⁴⁴ PeVL 53/2014 vp s. 3 ja PeVL 5/2018 vp s. 3.

nut, että tuomioistuimen tulee tapauskohtaisesti arvioida videoyhteyden käytön soveltuvuus oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen kannalta.¹⁴⁵

Asianosaisesta poiketen tuomarin osallistumisesta pääkäsittelyyn videoyhteydellä ei ole säädetty. Siitä seuraa, että tuomarin tulee olla fyysisesti tuomioistuimen istuntosalissa pääkäsittely toimitettaessa (KKO 2021:91 ja KKO 2021:92).

Olisi kuitenkin ajateltavissa, että pääkäsittely pienriitamenettelyssä toteutettaisiin kaikkien oikeudenkäyntiin osallistuvien – tuomarin, asianosaisten sekä todistajien ja muiden kuultavien – osalta ja suostumuksesta riippumatta ainakin lähtökohtaisesti videoyhteydellä. Tämä tarkoittaisi kokonaisuudessaan verkossa toteutettavaa oikeudenkäyntiä.

Etäyhteyksistä oikeudenkäynneissä laaditussa arviomuistiossa katsotaan, että ei olisi oikeudellista estettä säätää siitä, että riita-asian oikeudenkäynti toteutettaisiin lähtökohtaisesti videoyhteydellä niin, ettei edes käräjäoikeuden puheenjohtaja olisi istuntosalissa, kunhan oikeudenkäynnin julkisuudesta huolehdittaisiin. Olisi myös mahdollista luopua videoyhteyden käyttämisen edellytyksenä olevasta vaatimuksesta asianosaisten suostumuksesta.¹⁴⁶

Videoyhteyksien käyttö voisi helpottaa asianosaisten osallistumista oikeudenkäyntiin, kun tuomioistuimeen matkustamisesta ja istuntopaikkakunnalla oleskelusta ei aiheutuisi vaivaa, kustannuksia ja ajanhukkaa. Tällaisten tekijöiden painoarvon voidaan otaksua korostuvan silloin, kun riidan kohteen arvo on pienehkö.

Vuonna 2019 julkaistun tutkimuksen mukaan noin 16 prosentilla suomalaisista matka lähimpään käräjäoikeuteen oli yli 50 kilometriä. Noin 22 700 suomalaisen lähin käräjäoikeus oli yli 80 kilometrin päässä eli niin sanotun päivittäisen työssäkäyntialueen ulkopuolella.¹⁴⁷

Eurooppalaisessa vähäisiin vaatimuksiin sovellettavassa menettelyssä, jossa asianosaiset siis ovat aina eri valtioissa, suullinen käsittely järjestetään käyttäen mitä tahansa tuomioistuimen käytettävissä olevaa asianmukaista etä-

¹⁴⁵ LaVM 2/2018 vp s. 11.

¹⁴⁶ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2023:2.

¹⁴⁷ Lehtonen – Sutela 2019, s. 40 ja 48.

viestintätekniikkaa, kuten video- tai puhelinneuvottelua, paitsi jos tällaisen tekniikan käyttö on epäasianmukaista asiaan liittyvien erityisten olosuhteiden vuoksi ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta.

Perustuslakivaliokunta on nähnyt yhteyden tuomioistuimeen kuljettavan matkan ja oikeuden saatavuuden välillä. Valiokunta on lausunut, että sähköinen asiointi ja etäyhteydet voivat vähentää haittaa, jota voi aiheutua, kun matka tuomioistuimeen pidentyy.¹⁴⁸

Vuonna 2013 julkaistun tutkimuksen mukaan kolmasosa suomalaisista oli sitä mieltä, että heidän halukkuuttaan viedä riitansa tuomioistuimen käsiteltäväksi lisäisi mahdollisuus käydä oikeudenkäynti verkossa.¹⁴⁹ Sittenmin on havaittu, että asianosaiset toivovat huomattavasti aiempaa useammin mahdollisuutta osallistua oikeudenkäyntiin ilman fyysistä läsnäoloa.¹⁵⁰

Pääkäsittelyn toimittaminen videoyhteydellä voisi tehdä oikeudenkäynnistä nopeamman, kun istuntosalikapasiteetin rajoitukset eivät vaikeuttaisi pääkäsittelyn ajankohdan löytymistä. Tällä olisi merkitystä etenkin siinä tapauksessa, että pienriitamenettelyn säätäminen johtaisi riitaisten riita-asioiden määrän kasvuun, kuten voidaan ennakoita tapahtuvan (ks. jakso 5.2). Perustuslakivaliokunta on monessa yhteydessä todennut, että tuomioistuinmenettelyjen kehittäminen voi ajan oloon vaikuttaa asioiden käsittelyaikoihin ja siten edistää perustuslain 21 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattua oikeutta saada asiansa ilman aiheetonta viivytystä tuomioistuimessa käsitellyksi.¹⁵¹

Jos tuomari, asianosaiset sekä todistajat ja muut kuultavat osallistuisivat oikeudenkäyntiin lähtökohtaisesti videoyhteydellä, tarvetta järjestää istuntosaleja pienriita-asioille olisi olennaisesti vähemmän kuin muutoin. Siten tällainen pääkäsittelyn lähtökohtainen toteuttamistapa voisi vähentää pienriitamenettelystä valtiolle aiheutuvia kustannuksia (ks. tarkemmin jakso 5.6.5).

Tällainen pääkäsittelyn toimittamistapa vastaisi kannanottoja, joita on esitetty viimeaikaisissa selvityksissä oikeudenkäytön kehityssuunnista.

Oikeudenkäytön kehitystyöryhmä on ehdottanut, että tulevaisuudessa oikeudenkäyttö tulisi nähdä palveluna, jota on mahdollisimman vaivaton käyttää ja

¹⁴⁸ PeVL 55/2006 vp s. 3 ja PeVL 12/2017 vp s. 2.

¹⁴⁹ Special Eurobarometer 395, s. 55.

¹⁵⁰ Oikeusministeriön ja tuomioistuinlaitoksen tulossopimus 2023, s. 7.

¹⁵¹ PeVL 35/2002 vp, s. 3, PeVL 31/2005 vp, s. 3, PeVL 30/2006 vp, s. 4–5 ja PeVL 4/2010 vp s. 5.

joka on saavutettavissa yhdenvertaisesti ja tasapuolisesti koko maassa. Työryhmän mukaan oikeudenkäyntien joutuisuutta tulisi edistää muun muassa teknologisia ratkaisuja hyödyntämällä. Se voisi tarkoittaa muun muassa sähköisen oikeudenkäynnin ja etäyhteyksien nykyistä laajempaa hyödyntämistä. Työryhmä on viitannut siihen, että nykyteknologialla olisi mahdollista järjestää täysin virtuaalisia verkko-oikeudenkäyntejä.¹⁵²

Valtioneuvoston selonteossa oikeudenhoidosta katsotaan, että rikos- ja riita-asioiden käsittelyyn liittyvät menettelysäännökset tulisi ajantasaistaa nykyistä virtaviivaisemmiksi. Lainsäädännön kehittämisessä olisi huomioitava sähköisen asioinnin ja sähköisten työtapojen edistäminen. Lisäksi tulisi kehittää yksityishenkilöille ja yhteisöille tarjottavia sähköisiä asiointipalveluita asioinnin ja oikeudenkäyntimenettelyn sujuvoittamiseksi.¹⁵³

Euroopan sähköisen oikeuden strategian mukaan Euroopassa tulisi tukea ”oletusarvona digitaalisuus” -periaatetta etenkin antamalla kansalaisille ja yrityksille mahdollisuus asioida viranomaisten kanssa digitaalisesti ja sisällyttämällä tämä periaate kansalliseen ja unionin lainsäädäntöön, jotta voidaan varmistaa asianmukaiset oikeudelliset säännökset ja taata siten oikeusvarmuus ja saumaton asiointi kansallisissa ja valtioiden rajat ylittävissä yhteyksissä (kohta 11). Lisäksi tulisi helpottaa sähköistä asiointia ja viestintää oikeusviranomaisten välillä sekä kansalaisten ja toimijoiden kanssa oikeudenkäyntimenettelyissä (esim. videokonferenssien tai suojatun sähköisen tietojenvaihdon avulla) voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti (kohta 20).

Pääkäsittelyn toimittaminen kokonaan videoyhteydellä voisi toisaalta aiheuttaa käytännön hankaluuksia esimerkiksi todistelun esittämisessä. Ne saattaisivat korostua pienriita-asioissa, koska niiden asianosaiset ajaisivat usein omaa asiaansa ja asioisivat ensimmäistä kertaa tuomioistuimen kanssa. Pääkäsittelyn toimittaminen videoyhteydellä edellyttäisikin hyvin toimivia ja helppokäyttöisiä teknisiä järjestelmiä.

Sovinnon aikaansaaminen saattaisi olla vaikeampaa, jos asianosaiset osallistuisivat oikeudenkäyntiin videoyhteydellä. Tähän viittaavat tuomioistuinten Tuomas- ja AIPA-järjestelmistä saadut tiedot riita-asioiden päättymisvaiheesta viime vuosina. Vuosina 2020–2021, kun valmisteluistuntoja toimitettiin yleisesti videoyhteydellä, noin 11 prosenttia laajoista riita-asioista päättyi suullisessa valmistelussa. Vuosina 2010–2019,

¹⁵² Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:39, s. 138 ja 144.

¹⁵³ Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta, VNS 13/2022, s. 58.

kun videoyhteydellä toimitetut valmisteluistunnot olivat olennaisesti harvinaisempia, suullisessa valmistelussa päättäneiden juttujen osuus oli 16 prosenttia.

Pääkäsittelyn toimittaminen tuomioistuimen tiloissa korostaa tuomioistuimen arvovaltaa. Samoin vaikuttaa oikeussalissa toimimisen seremoniallisuus. Jos oikeudenkäynti järjestettäisiin kokonaan videoyhteydellä, tuomioistuimen tiloissa tapahtuvaan tuomiovallan käyttöön perustuva arvokkuuden ja vakavuuden vaikutelma voitaisiin menettää.¹⁵⁴ Tarve symboliikalle on kuitenkin suurempi rikos- kuin riita-asioissa.¹⁵⁵

Myös oikeudenkäytön kehitystyöryhmä on katsonut tuomioistuintyön edellyttävän sopivan arvokkaita puitteita.¹⁵⁶

Huomioon on otettava sekin, että vaikka varsin suuri osa väestöstä kykenee käyttämään yleisimpiä ohjelmistoja vaivatta, kaikilla ei ole videoyhteyden käytön edellyttämiä teknisiä valmiuksia. Noin 400 000 suomalaisen on arvioitu olevan niin sanotussa ”digisyrjäytymisvaarassa”. Tästä syystä pääkäsittelyä ei voitaisi toimittaa poikkeuksetta videoyhteydellä.

4.5 Oikeudenkäyntikulujen korvaaminen

Keskeinen lainsäädännöllinen ero pienriitamenettelyn ja täysimittaisen oikeudenkäynnin välillä muissa valtioissa liittyy oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuteen. Tavallisesti pienriita-asian hävinnyttä asianosaista ei voida velvoittaa korvaamaan voittaneen asianosaisten oikeudenkäyntikuluja samassa määrin kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä.

Perus ja ihmisoikeuksien oikeudenkäyntikulusääntelylle asettamia vaatimuksia on tarkasteltu hallituksen esityksessä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 ja 8 b §:n muuttamisesta (HE 201/2022 vp). Ne eivät aseta tiukkoja rajoja sille, miten oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta voidaan säätää.

Harkittaessa sitä, miten oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta pienriitamenettelyssä säädettäisiin, voidaan nähdä kolme perusvaihtoehtoa.

¹⁵⁴ Rowden 2018, s. 263–281, Autio – Ervo 2022, s. 722–725, Korhonen – Jämsä 2021, s. 705 ja oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2023:2.

¹⁵⁵ Tältä osin myös CEPEJ, Guidelines on the Organisation and Accessibility of Court Premises, jakso 3.2.

¹⁵⁶ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:39, s. 109 ja 137.

Ensimmäinen vaihtoehto olisi säätää, että kumpikin asianosainen pitäisi omat oikeudenkäyntikulunsa jutun lopputuloksesta riippumatta vahinkonaan. Asianosainen voisi silloin ajaa asiaansa niin kalliisti kuin haluaisi, mutta tekisi sen omalla kustannuksellaan. Olisi omiaan vähentämään kustannuksia, jos asianosainen tietäisi joutuvansa maksamaan omat oikeudenkäyntikulunsa joka tapauksessa itse.

Tämä vastaisi nykyistä oikeustilaa ratkaisusuosituksia antavissa lautakunnissa ja myös yleisissä tuomioistuimissa asioissa, joissa sovinto ei ole sallittu. Aikoinaan asunto-oikeuksissa (ks. jakso 1.2) asianosaiset vastasivat itse oikeudenkäyntikuluistaan, paitsi jos asianosaisen velvoittamiseen korvaamaan vastapuolensa kohtuulliset oikeudenkäyntikulut osaksi tai kokonaan oli painavia syitä.

Tämä vaihtoehto kuitenkin tarkoittaisi, että jutun voittanut asianosainen joutuisi maksamaan perustellun oikeussuojan saamisesta. Lakivaliokunta on katsonut, ettei ole oikein, että saadakseen oikeutta asianosaisen on pääsääntöisesti maksettava siitä oikeudenkäyntikuluja.¹⁵⁷ Vaihtoehto mahdollistaisi perusteettomien kanteiden nostamisen ilman oikeudenkäyntimaksua suurempaa kuluriskiä.

Toinen vaihtoehto olisi säätää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta samalla tavalla kuin muissakin riita-asioissa. Niissä lähtökohta on, että hävinnyt asianosainen veloitetaan korvaamaan kaikki voittaneen asianosaisen tarpeellisista toimenpiteistä johtuvat kohtuulliset oikeudenkäyntikulut.

Voittaneen asianosaisen mahdollisuus säilyttää lähtökohtaisesti kaikki oikeudenkäyntikulunsa hävinneen asianosaisen maksettavaksi voisi kuitenkin kasvattaa oikeudenkäyntikulujen määrää. Asianosaisten kannattaisi hankkia juristin apua, koska jutun häviäminen saattaisi merkitä myös suurta oikeudenkäyntikuluvastuuta. Täyden korvauksen periaatteen soveltaminen pienriitamenettelyssä voisi johtaa siihen, että asianosaiset ajaisivat asiaansa itse vain harvoin.

Kolmas vaihtoehto olisi pysyä siinä lähtökohdassa, että hävinnyt asianosainen veloitetaan korvaamaan voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikuluja, mutta rajoittaa korvattavien kulujen määrää. Kysymys voisi olla esimerkiksi siitä, että laissa säädettäisiin oikeudenkäyntikulukorvauksen enimmäismääristä eri tilanteissa. Voittanut asianosainen joutuisi pitämään vahinkonaan tämän säädetyin määrän ylittävän osan oikeudenkäyntikuluistaan.

Tämän vaihtoehdon etuna olisi se, että oikeudenkäynnin häviämisen merkitsemän kulukorvausvelvollisuuden määrä ei olisi suuri ja se olisi etukäteen tiedossa. Voittanut

¹⁵⁷ LaVM 26/1998 vp s. 3.

asianosainen saisi osan kustannuksistaan korvattua. Asianosainen voisi turvautua pienriita-asiassa juristin apuun, mutta hän tekisi sen omalla kustannuksellaan. Se ohjaisi asianosaisia ajamaan asiaansa itse.

Tämä on Euroopassa yleinen vaihtoehto, kuten ilmenee pääjaksosta 3. Lähivaltioissa enimmäiskorvaus oikeudellisesta avusta on tyypillisesti joitain satoja euroa pienriita-asian kohteen arvosta riippuen.

Myös tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea esitti tällaista vaihtoehtoa. Komitea ei tosin kannattanut pienriitamenettelyä säättämistä, mutta katsoi, että vähäisten vaatimusten kohdalla voitaisiin ajatella sellaista lainsäädännöllistä ratkaisua, että voittajalle tuomittaville oikeudenkäyntikuluille määrättäisiin laissa katto. Kysymys voisi olla yksinkertaisesti laissa määrättävästä euro-määräisestä vastapuolen tuomittavaksi määrättävien kulojen katosta tai sitten taksoihin perustuvasta kulutaulukosta.¹⁵⁸

Toisaalta myös tässä vaihtoehdossa jutun voittanut asianosainen voisi joutua maksamaan omia oikeudenkäyntikulujaan, joita oikeudenkäynnissä joka tapauksessa aiheutuu. Ruotsissa on havaittu, että kantajat pienriita-asioissa ovat usein yhtiöitä, joiden asiaa ajaa yhtiön juristi. Vastaajana oleva yksityishenkilö voi tällöin perustellusti kokea tarvetta hankkia itselleen avustajan, jonka palkkiosta hänellä ei voittaessaankaan olisi oikeutta saada täysimääräistä korvausta.¹⁵⁹

4.6 Ratkaisun perusteleminen

Käräjäoikeuden ratkaisun perustelemisesta säädetään oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 4 §:ssä. Pykälän mukaan tuomio on perusteltava. Perusteluissa on ilmoitettava, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näytämättä. Luvun 7 §:ssä säädetään tarkemmin siitä, mitä käräjäoikeuden tuomiossa tulee olla. Jos tuomio julistetaan, perustelut voidaan luvun 8 §:n 1 momentin nojalla ilmoittaa ainoastaan pääpiirteittäin, jos asianosaiset siihen suostuvat.

Pienriitamenettelyn tulisi olla täysimittaista oikeudenkäyntiä yksinkertaisempi ja kevyempi. Voisi siten olla johdonmukaista, että pienriitamenettelyssä annetun ratkaisun

¹⁵⁸ KM 2003:3, s. 208–209.

¹⁵⁹ Almkvist – Elofsson 2013, s. 163.

perusteleemiselle asetettuja vaatimuksia kevennettäisiin siitä, mitä ne ovat täysimittaisessa oikeudenkäynnissä. Se voisi vähentää käräjäoikeuksien työtä.

Norjassa, Virossa, Saksassa sekä Englannissa ja Walesissa tuomion perusteleemiselle asetettuja vaatimuksia on pienriitamenettelyssä kevennetty.

Oikeudenkäytön kehitystyöryhmä on katsonut, että tuomion perusteluvelvollisuuden keventäminen tehostaisi tuomarin työtä. Edellytyksenä voisi olla, että perustelut voitaisiin asianosaisten suostumuksella antaa vain suullisesti tai muutoin rajoitetusti.¹⁶⁰

Toisaalta oikeus saada perusteltu päätös kuuluu perustuslain 21 §:n 2 momentissa nimienomaisesti turvattuihin oikeusturvatakeisiin. Se tarkoittaa muun ohella sitä, että ratkaisun perustelemisen tulee pysyä pääsääntönä.

Ratkaisun perusteleminen on monesta syystä tärkeää. Perusteleminen edesauttaa tuomarin harkintaa ja toteuttaa oikeudenkäynnin julkisuutta. Se osoittaa, että asianosaisia on kuultu. Perustelut helpottavat muutoksenhakua ja ratkaisun oikeellisuuden arvioimista muutoksenhakutuomioistuimessa. Perustelujen kautta yleisö voi saada tietoa tuomioistuinten ratkaisuksista ja kykenee näin valvomaan tuomiovallan käyttöä.

Perustuslakivaliokunta on korostanut tuomioistuinratkaisujen perusteluiden merkitystä säädettäessä valitusten seulonnasta hovioikeudessa.¹⁶¹ Hallintopäätöksiin liittyen perustuslakivaliokunta on pitänyt mahdollisena, että päätöksen perustelut annetaan kirjallisina vain pyynnöstä, jos kysymys on ollut etuuden tarkistamisesta yksinomaan indeksitarkistuksen johdosta tai muusta vastaavasta lain tai asetuksen perusteella suoraan määräytyvästä perusteesta.¹⁶² Voidaan arvioida, että riippumattoman tuomioistuimen antaman täytäntöönpanokelpoisen tuomion perusteleminen olisi perusoikeusnäkökulmasta tällaisen hallintopäätöksen perustelemista tärkeämpää.

Oikeutta saada perusteltu ratkaisu turvaa myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan perusteluvelvollisuuden laajuus riippuu muun muassa kansallisista säännöksistä, asian ja ratkaisun laadusta sekä jutussa esitetyistä väitteistä. Joka tapauksessa tuomioistuimen on ratkaisunsa perusteluissa vastattava keskeisiin väitteisiin ja mahdollistettava tehokas muutoksenhaku. Toisaalta kaikkeen asiassa esitettyyn ei tarvitse ottaa yksityiskohtaisesti kantaa (ks. esim. suuren jaoston ratkaisut *García Ruiz v. Espanja* 21.1.1999 kohta 26

¹⁶⁰ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:39, s. 139.

¹⁶¹ PeVL 35/2002 vp s. 4.

¹⁶² PeVL 46/2002 vp s. 8 ja PeVL 48/2006 vp s. 5.

ja *Taxquet v. Belgia* 16.11.2010 kohdat 91–92 sekä *Ruiz Torija v. Espanja* 9.12.1994 kohta 29 ja *Hirvisaari v. Suomi* 27.9.2001 kohta 30).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on pienriitamenettelyä koskevassa ratkaisussa *Pönkä v. Viro* 8.11.2016 toistanut oikeusohjeensa siitä, että tuomioistuimen tulee perustella sekä pääasiasratkaisunsa että tärkeimmät menettelylliset ratkaisunsa (kohta 30).

Ajatusta tuomioiden perustelemisesta vain suullisesti tai muuten nykyistä kevyemmin on arvioitu oikeusministeriössä aikaisemmin rikosasioiden näkökulmasta. Tällaista uudistusta ei ole pidetty perusteltuna.

Oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa vuosille 2013–2025 asetettiin lyhyen aikavälin tavoitteeksi ottaa rajoitetusti käyttöön tuomioiden suullinen perustelevminen ja harkita myös muita keinoja keventää kirjallisten tuomioiden laatimista.¹⁶³

Kirjauksen perusteella oikeusministeriössä laadittiin arviomuistio rikostuomioiden suullisesta perustelemisesta. Ehdotuksen mukaan näin voitaisiin menettellä yksinkertaisissa rikosasioissa, joissa ei ole epäselviä oikeus- tai näyttökysymyksiä, jos tuomio on julistettu suullisesti pääkäsittelyn päätyttyä eikä asianosaisten oikeusturva edellytä kirjallisten perustelujen antamista. Asianosaisten tulisi olla läsnä tuomiota julistettaessa, minkä lisäksi julistaminen olisi tallennettava. Perustelut ja muut tiedot olisi kuitenkin kirjattava tuomioon, jos käräjäoikeuden ratkaisuun ilmoitetaan tyytymättömyyttä tai asianosainen taikka muu henkilö sitä pyytää.

Ehdotus sai lausuntokierroksella ristiriitaisen vastaanoton. Enemmistö lausunnonantajista näki ehdotuksen voivan vähentää käräjäoikeuksien työtä, joskin myös vastakkaisia näkemyksiä esitettiin. Ehdotuksen arvioitiin toisaalta voivan heikentää oikeuskäytännön yhdenmukaisuutta, lainkäytön julkisuutta, oikeusjärjestelmän legitimitettiä sekä asianosaisten ja tuomareiden oikeusturvaa. Lisäksi sen arvioitiin vaikeuttavan laillisuusvalvontaa.¹⁶⁴

¹⁶³ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 16/2013.

¹⁶⁴ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 38/2014.

Lausuntopalautteen perusteella oikeusministeriössä päädyttiin lopettamaan ehdotetun perustelumallin valmistelu. Sen sijaan päätettiin selvittää mahdollisuuksia keventää perusteluille asetettuja yleisiä vaatimuksia yksinkertaisissa rikosasioissa.

Aiheesta laaditussa arviomuistiossa päädyttiin siihen, että kirjallisen tuomion perusteluja olisi mahdollista keventää ja yksinkertaistaa nykyisestä siten, että pääpiirteittäin julistettaessa ilmoitetut perustelut myös kirjattaisiin pääpiirteittäin julistamisen jälkeen laadittuun kirjalliseen tuomioon. Näin voitaisiin menettellä silloin, kun asianosaiset ovat tyytyneet käräjäoikeuden ratkaisuun.

Ehdotus sai lausuntokierroksella kriittisen vastaanoton. Sillä ei nähty saavutettavan olennaista hyötyä tai merkittävää työajansäästöä, koska esitettyä menettelyä noudatettiin jo ennestään laajalti yksinkertaisissa rikosasioissa. Lausunnonantajat toivat esiin myös huolia siitä, että ehdotuksella heikennettäisiin ratkaisuiden perusteluiden kautta toteutuvia oikeusturvatekijöitä, kuten lainkäytön julkisuutta, legitimitettiä, ratkaisujen kontrolloitavuutta ja laillisuusvalvontaa.¹⁶⁵

Lausuntopalautteen perusteella oikeusministeriössä päädyttiin lopettamaan hankkeen valmistelu.

Asiaa on sittemmin arvioitu samalla tavalla rikosprosessin tehostamista koskevan hankkeen yhteydessä.¹⁶⁶

Näin ollen perus- ja ihmisoikeusnäkökohdat eivät vaikuttaisi jättävän juuri sijaa sille, että tuomioistuin voisi perustella pienriita-asiassa antamansa ratkaisun olennaisesti kevyemmin kuin muissa riita-asioissa. Perusteluvollisuuden pienimuotoinen keventäminen esimerkiksi sillä tavalla kuin on arvioitu aikaisemmin lainvalmistelussa ei puolestaan vaikuttaisi olevan tarkoituksenmukaista.

Syytä on huomata sekin, että pienriita-asioissa luultavasti esitettäisiin yleensä vähemmän todistelua kuin muissa riita-asioissa, ja niissä olisi vähemmän oikeus- ja tosiasiakysymyksiä ratkaistavaksi. Se vaikuttaisi perustelujen laajuuteen. Tuomion perustelemista koskevat säännökset mahdollistavat jo nykyisellään tuomion perustelemisen ytimekkäästi ja esimerkiksi selostamatta laajasti asiassa esitetyn todistelun sisältöä.

¹⁶⁵ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 24/2016.

¹⁶⁶ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:14, s. 70.

4.7 Muutoksenhakuoikeus

Aluksi. Käräjäoikeuden ratkaisuun riita-asiassa saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen. Muutoksenhakuoikeutta ei ole rajoitettu, mutta valituksen saaminen hovioikeuden täystutkintaan edellyttää hovioikeuden myöntämää jatkokäsittelylupaa. Se tulee myöntää muun muassa silloin, kun ilmenee aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun lopputuloksen oikeellisuutta. Hovioikeuden ratkaisusta voi puolestaan valittaa korkeimpaan oikeuteen, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan. Niin tapahtuu varsin harvoin.

Tämän niin sanotun *varsinaisen muutoksenhaun* lisäksi säädetään *ylimääräisestä muutoksenhausta*, jolla tarkoitetaan lainvoiman saaneen ratkaisun purkamista tai poistamista korkeimmassa oikeudessa. Se on korkean kynnyksen takana.

Pääjaksossa 3 tarkastelluissa valtioissa on omaksuttu erilaisia ratkaisuja muutoksenhakuoikeuteen intressiltään pienemmissä riita-asioissa. Eräissä valtioissa muutoksenhaku on sallittua samalla tavalla kuin muissakin riita-asioissa, toisissa taas sitä on rajoitettu silloin, kun riidan kohteen arvo on pienehkö.

Jos pienriita-asioita koskevasta muutoksenhausta ei säädettäisi erikseen, muutosta saisi hakea edellä kuvatulla tavalla kaikissa pienriita-asioissa. Toinen vaihtoehto olisi rajoittaa muutoksenhakuoikeutta jollain tavalla. Sitä arvioidaan seuraavassa.

Varsinaisen muutoksenhaun kieltäminen. Olisi ensinnäkin ajateltavissa, että pienriita-asiat käsiteltäisiin vain käräjäoikeudessa ja varsinainen muutoksenhaku olisi kokonaan kiellettyä. Silloin käräjäoikeuden ratkaisuihin pienriita-asioissa voisi hakea muutosta vain ylimääräisin muutoksenhakukeinoin.

Tässä tapauksessa pienriita-asiat tulisivat nopeasti ratkaistuiksi lainvoimaisesti. Muutoksenhakukielto korostaisi sitä, että lainkäytön painopiste on käräjäoikeudessa, mitä esimerkiksi lakivaliokunta on pitänyt tavoiteltavana.¹⁶⁷ Varsinaisen muutoksenhaun kieltäminen vähentäisi pienriitamenettelystä valtiolle aiheutuvia kustannuksia. On myös mahdollista, ettei muutoksenhaku olisi asianosaisille yhtä tärkeää pienehköjä rahamääriä koskevissa asioissa kuin muissa riita-asioissa.

¹⁶⁷ LaVM 19/1997 vp s. 5, LaVM 27/2002 vp s. 4, LaVM 4/2010 vp s. 3 ja LaVM 24/2014 vp s. 2 ja LaVM 16/2021 vp s. 4.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että olisi aiheellista arvioida ennakkoluulottomasti mahdollisuuksia kehittää – perusoikeussäännökset ja ihmisoikeusvelvoitteet asianmukaisesti huomioon ottaen – oikeudenkäymiskaaren säännöksiä valitusasian käsitte-lystä hovioikeudessa. Perustuslakivaliokunta on tältä osin viitannut Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräykseen, jossa on tehty muutoksenhakuoikeuden turvaamisen osalta ero vähäisten ja vakavampien rikosten välille.¹⁶⁸

Oikeudenkäytön kehitystyöryhmän mukaan muutoksenhaku tulisi järjestää tehokkaasti siten, että ylempiin tuomioistuimiin on pääsy vain asioissa, jotka vaativat niiden kannanottoa. Lainkäytön painopisteen tulee siis olla vahvasti ensimmäisessä oikeusasteessa.¹⁶⁹ Samoin oikeudenhoidon selonteon mukaan tulisi vahvistaa tuomioistuin käsittelyn painopisteen säilymistä ensiasteen tuomioistuin käsittelyssä.¹⁷⁰

Euroopan neuvoston ministerikomitean muutoksenhakua riita-asioissa koskevassa suosituksessa kehoitetaan harkitsemaan muutoksenhaun kieltämistä pienehköissä riita-asioissa, jotta muutoksenhakutuomioistuimet voisivat keskittyä asioihin, joissa muutoksenhaku on tärkeämpää (*Recommendation No. R (95) 5 of the Committee of Ministers to Member States Concerning the Introduction and Improvement of the Functioning of Appeal System and Procedures in Civil and Commercial Cases*).

Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet eivät estäisi varsinaisen muutoksenhaun kieltämistä pienriita-asioissa. Euroopan ihmisoikeussopimus, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus ja Euroopan unionin perusoikeuskirja eivät takaa oikeutta muutoksenhakuun riita-asiassa.

Hovioikeuteen valittamisen kieltäminen pienriita-asioissa voisi kuitenkin olla perustuslain näkökulmasta ongelmallista. Syynä on se, että oikeus hakea muutosta kuuluu perustuslain 21 §:n 2 momentissa mainittuihin oikeusturvan takeisiin. Niihin voidaan perustuslain 21 §:n esitöiden mukaan säätää lailla vähäisiä poikkeuksia, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäisessä tapauksessa vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Lainsäädäntö ei myöskään saa vaarantaa kenenkään oikeusturvaa.¹⁷¹ Perustuslain 99 §:n esitöissä on lisäksi todettu, että valituskielloista ylimpiin tuomioistuimiin tulisi

¹⁶⁸ PeVL 30/2006 vp s. 5. Lausunto on tosin annettu vuonna 2006, minkä jälkeen hovioikeusmenettelyä on suuresti kehitetty.

¹⁶⁹ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:39, s. 95.

¹⁷⁰ Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta, VNS 13/2022, s. 59.

¹⁷¹ HE 309/1993 vp s. 74.

säättää lailla, ja ne olisivat mahdollisia vain perustuslain 21 §:n ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten asettamissa rajoissa.¹⁷²

Perustuslakivaliokunta on usein suhtautunut torjuvasti ehdotuksiin kieltää muutoksenhaku hallintopäätöksistä. Muutoksenhakukielto on kuitenkin katsottu mahdolliseksi esimerkiksi silloin, kun asianosainen saattoi aina tehdä uuden hakemuksen asian käsittelemiseksi kiireellisenä, kun päätöksenteko asiassa perustui tieteellisluonteisiin arvioihin, jotka eivät luontevasti sopineet tuomioistuinten oikeudelliseen harkintaan osoitettaviksi tai kun päätöksellä ei ollut välittömiä itsenäisiä oikeusvaikutuksia ja asianosaisella oli mahdollisuus valittaa päätöksestä pääasialliseksi koskevan muutoksenhaun yhteydessä.¹⁷³

Perustuslakivaliokunta ei ole lausunut siitä, voitaisiinko muutoksenhaku kärjäoikeuden ratkaisuun kieltää. Valiokunta on sen sijaan arvioinut kysymystä siitä, voitaisiinko tuomioistuimen ratkaisuun hakea muutosta vain korkeimmalta oikeudelta valituslupaa pyytämällä. Perustuslakivaliokunnan mukaan valituslupavaatimuksen kohdistaminen ensimmäisen tuomioistuinasteen antamaan päätökseen on poikkeuksellinen muutoksenhakuoikeuden rajoitus, jolle tulee olla oikeusturvan ja muutoksenhaun kannalta painavat, yleisesti hyväksyttävät ja erityiset perusteet.¹⁷⁴ Tällaista rajoitusta on tois-
taiseksi pidetty mahdollisena kahdessa tapauksessa.

Näin oli ensinnäkin markkinaoikeuden ratkaisemissa teollis- ja tekijänoikeudellisissa riita- ja hakemusasioissa. Tällainen muutoksenhakurajoitus ei ollut perustuslain vastainen ratkaisutoiminnan keskittämisen, alan erityistuntemuksen takaamisen, tuomioistuimen ratkaisukokoonpanoja ja jäsenten kelpoisuusehtoja koskevan sääntelyn, oikeudenkäynnin joutuisuuden ja valituslupan myöntämisperusteena olevan muun painavan syyn vuoksi.¹⁷⁵

Perustuslakivaliokunta päätyi samaan johtopäätökseen rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja lapsen palauttamista koskevissa asioissa. Kysymys oli tarkoin rajatuista ja oikeudellisesti erityislaatuisista asiaryhmistä. Tällaisten asioiden käsittelyssä oikeusturvan takaaminen edellytti erityistä oikeudellista asiantuntemusta kansainvälisen rikos- ja yksityisoikeuden alalla. Merkityksellistä oli myös se, että molemmissa asiaryhmissä Suomea sitovat kansainväli-

¹⁷² HE 1/1998 vp s. 156.

¹⁷³ PeVL 61/2002 vp s. 8–9, PeVL 2/2009 vp s. 3, PeVL 15/2009 vp s. 2 ja PeVL 39/2013 vp s. 3.

¹⁷⁴ PeVL 68/2014 vp s. 3 ja PeVL 33/2012 vp s. 3–4. Ks. myös PeVL 21/2011 vp s. 2 ja PeVL 35/2009 vp s. 3.

¹⁷⁵ PeVL 33/2012 vp s. 4.

set velvoitteet edellyttävät asioiden käsittelyssä noudatettavan erityistä joutuisuutta. Muutoksenhakuoikeuteen kohdistuvien rajoitusten osalta oli merkitystä myös sillä, että myös muu painava syy voisi olla valitusluvan myöntämisen perusteena, mikä mahdollisti myös päätöksenteon oikeellisuuteen liittyvien seikkojen erityisen huomioon ottamisen. Huomionarvoista oli myös se, että rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva päätös on menettelyllinen ja merkitsee ainoastaan sen kysymyksen ratkaisemista, luovutetaanko henkilö pidätysmääräyksen antaneeseen jäsenvaltioon syytetoimia tai rangaistuksen täytäntöönpanoa varten.¹⁷⁶

Varsinaisen muutoksenhaun täydellinen kieltäminen pienriita-asioissa olisi vielä jyrkempi muutoksenhakuoikeuden rajoitus kuin se, mitä nämä perustuslakivaliokunnan lausunnot koskevat. Sen vuoksi pelkästään se, että riidan intressi olisi pienehkö, tuskin olisi riittävän painava peruste muutoksenhakukiellolle.

Pienriitamenettelystä säättäminen tulisi todennäköisesti johtamaan pienehköjen riita-asioiden määrän kasvamiseen tuomioistuimissa. Olisi mahdollista, että pienriita-asioiden määrä ylittäisi muiden riitaisten riita-asioiden määrän (ks. jakso 5.2). Siihen nähden pienriitamenettelyä koskevaa muutoksenhakukieltoa tuskin voitaisiin pitää perustuslain esitöissä tarkoitetulla tavalla vähäisenä poikkeuksena oikeuteen hakea muutosta. Jos valittaminen hovioikeuteen olisi kielletty enemmistössä riitaisista riita-asioista, muutoksenhakuoikeuden pääsääntöisyys olisi kyseenalaista, vaikka kiello valittaa hovioikeuteen koskisi vain intressiltään pienehköjä asioita.

Tätä arviota ei muuta se, että käräjäoikeuksiin saapuu vuodessa yli 400 000 summaarista riita-asiaa. Ne ovat lähtökohtaisesti riidattomia, ja niissä muutoksenhakekeinona on takaisinsaanti.

Hovioikeudet muuttavat tätä nykyä käräjäoikeuden ratkaisun lopputulosta tai palauttavat asian käräjäoikeuteen noin joka viidennessä hovioikeuteen saatetussa riita-asia.¹⁷⁷ Jos hovioikeuteen ei saisi valittaa, nämä ratkaisut jäisivät lainvoimaisiksi, ja ainoa keino niiden korjaamiseksi olisi ylimääräinen muutoksenhaku, joka taas on korkean kynnyksen takana. Näin muutoksenhakukielto saattaisi johtaa perustuslain esitöissä tarkoitetulla tavalla oikeusturvan vaarantumiseen yksittäisissä tapauksissa.

Perustuslain 99 §:n mukaan korkein oikeus käyttää ylintä tuomiovaltaa riita-asioissa ja valvoo lainkäyttöä omalla toimialallaan. Jos pienriita-asiat tulisivat korkeimman oikeuden käsiteltäviksi vain ylimääräisen muutoksenhaun kautta, korkeimman oikeuden

¹⁷⁶ PeVL 68/2014 vp s. 3–4.

¹⁷⁷ Siro – Aaltonen 2019, s. 778.

edellytykset suoriutua sille perustuslain 99 §:ssä säädettyistä tehtävistä voisivat vaarantua.

Säännöksen esitöiden mukaan tosin ylimmän tuomiovallan uskomisen eräissä asioissa erityistuomioistuimille, kuten työtuomioistuimelle ja markkinatuomioistuimelle, ei ole ristiriidassa perustuslain 99 §:n kanssa.¹⁷⁸ Käräjäoikeudet eivät kuitenkaan ole erityistuomioistuuksia, ja ne tulisivat tässä tilanteessa käyttämään ylintä tuomiovaltaa isossa osassa tavallisia riita-asioita.

Varsinaisen muutoksenhaun kieltäminen voisi olla myös epätarkoituksenmukaista.

Lakivaliokunta on vakiintuneesti pitänyt hovioikeuden päätehtävänä käräjäoikeuden ratkaisujen oikeellisuuden tarkistamista ja niiden mahdollisesti sisältyvien virheiden ja puutteiden korjaamista.¹⁷⁹ Tätä mahdollisuutta hovioikeudella ei olisi, jos pienriita-asioita ei voitaisi saattaa hovioikeuden tutkittaviksi.

Perustuslakivaliokunnan mukaan mahdollisuutta valittaa hallintopäätöksistä puoltaa tarve valvoa viranomaistoiminnan asianmukaisuutta ja muuta tasapuolisuutta sekä varmistua soveltamiskäytännön yhdenmukaisuudesta.¹⁸⁰ Samat näkökohdat puoltaisivat muutoksenhakuoikeutta myös pienriita-asioissa.

Korkein oikeus ei muutoksenhakukiellosta säädettyä voisi antaa oikeustilaa kehittäviä ja selventäviä ennakkoratkaisuja pienriitamenettelyssä käsiteltävissä asioissa esille nousevista kysymyksistä tai menettelystä itsestään. Luultavasti olisi oikeudenaloja, joita koskevia kysymyksiä käsiteltäisiin lähinnä pienriitamenettelyssä.

Näyttömuutoksenhaun kieltäminen. Hovioikeuteen valittamisen täydellisen kieltämisen sijaan voitaisiin ajatella ainoastaan näyttöön kohdistuvan varsinaisen muutoksenhaun kieltämistä. Silloin hovioikeuteen voisi valittaa vain pienriita-asian oikeuskysymyksestä.

¹⁷⁸ HE 1/1998 vp s. 156. Markkinatuomioistuimen korvanneen markkinaoikeuden ratkaisuihin voi nykyään hakea muutosta.

¹⁷⁹ LaVM 19/1997 vp s. 5, LaVM 27/2002 vp s. 4, LaVM 4/2010 vp s. 3, LaVM 24/2014 vp s. 2 ja LaVM 16/2021 vp s. 4.

¹⁸⁰ PeVL 50/2018 vp s. 3, PeVL 14/2016 vp s. 7, PeVL 10/2009 vp s. 4, PeVL 13/2005 vp s. 3 ja PeVL 46/2002 vp s. 9.

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea piti mahdollisena harkita näyttömuutoksenhaun kieltämistä vähäisemmissä asioissa, joskin kiellon suhde perustuslakiin ja ihmisoikeussopimukseen tuli komitean mukaan vielä tarkemmin selvittää.¹⁸¹

Näyttömuutoksenhaun kieltämistä arvioitiin, kun jatkokäsittelyluvasta säädettiin. Silloin sitä ei pidetty todellisenä vaihtoehtona.¹⁸² Sama johtopäätös tehtiin säädettäessä suullisen todistelun vastaanottamisesta muutoksenhaussa kuva- ja äänitallenteelta.¹⁸³

Edellä kerrotut seikat, joiden vuoksi varsinaisen muutoksenhaun yleinen kieltäminen pienriita-asioissa voisi olla ongelmallista perustuslain näkökulmasta, puhuvat myös pienriita-asioita koskevaa näyttömuutoksenhakukieltoa vastaan. Se ei olisi muutoksenhakurajoituksena lievempi kuin valituslupavaatimuksen kohdistaminen ensimmäisen tuomioistuinasteen antamaan ratkaisuun, mihin perustuslakivaliokunta on suhtautunut hyvin varauksellisesti. Näyttömuutoksenhakukielto voisi myös johtaa oikeusturvan vaarantumiseen yksittäisissä tapauksissa, kun käräjäoikeuden näytöstä tekemiä johtopäätöksiä ei voitaisi saattaa ylempien tuomioistuinten arvioitaviksi. Näyttömuutoksenhaun yleisyyden vuoksi sen kieltäminen voisi niin ikään tehdä muutoksenhaku-oikeudesta pääsäännön sijaan poikkeuksen.

Näyttömuutoksenhaun kieltäminen edellyttäisi lisäksi jutun näyttö- ja oikeuskysymysten erottamista toisistaan. Ne ovat kuitenkin usein yhteenkietoutuneita (ks. esim. KKO 2018:13 kohta 21). Tulkinnanvaraisuus voisi johtaa siihen, että muutoksenhakijoiden ja muutoksenhakutuomioistuimen voimavaroja käytettäisiin yhä enemmän sen ennakokysymyksen pohtimiseen, onko väitetty kysymys oikeus- vai näyttökysymys.¹⁸⁴ Perustuslakivaliokunta on suhtautunut kriittisesti sellaiseen menettelysääntelyyn, joka voisi aiheuttaa uusia ja tarpeettomia prosessiriitoja ja siten pitkittää asioiden käsitteilyä. Se ei ole valiokunnan mukaan toivottavaa tuomioistuinten voimavarojen kohdentamisenkaan näkökulmasta.¹⁸⁵ Myös asianosaisten oikeusturvan ja muutoksenhakumenettelyn yksiselitteisyyden vuoksi tulisi olla aina selvää, milloin käräjäoikeuden ratkaisuun saa hakea muutosta.¹⁸⁶

Näyttömuutoksenhaun kieltäminen pienriitamenettelyssä heikentäisi hovioikeuden edellytyksiä korjata käräjäoikeuden näyttöratkaisujen virheitä ja puutteita eli suoriutua

¹⁸¹ KM 2003:3, s. 412.

¹⁸² HE 105/2009 vp s. 24.

¹⁸³ HE 133/2021 vp s. 41–42.

¹⁸⁴ KM 2003:3, s. 412.

¹⁸⁵ PeVL 30/2006 vp s. 5.

¹⁸⁶ Tästä myös LaVM 4/2010 vp s. 4.

tehtävistä, joiden vakiintuneesti katsotaan kuuluvan hovioikeudelle. Se vaikuttaisi myös korkeimman oikeuden kykyyn antaa ennakkoratkaisuja ja todennäköisesti lisäksi suuresti korkeimmalle oikeudelle tehtävien ylimääräisten muutoksenhakemusten määrää.

Arvioitaessa näyttömuutoksenhakukiellon merkitystä voidaan vielä huomata, että hovioikeudessa tarvittavan jatkokäsittelyluvan myöntäminen muutospirusteella yksinomaan näytön uudelleen arviointia varten on jo tällä hetkellä korotetun kynnyksen takana.

Suostuminen muutoksenhakukielloon. Edellä sanottu lähtee siitä, että pienriitamenettely olisi soveltamisalaansa kuuluvissa asioissa ainoa vaihtoehto. Voitaisiin kuitenkin ajatella, että asian käsittelemiseksi pienriitamenettelyssä edellytettäisiin asianosaisten suostumusta, jolloin täysimittainen oikeudenkäynti olisi aina asianosaisten valittavissa (ks. jakso 4.2.2). Tässä tilanteessa voisi olla mahdollista tulkita, että asianosainen olisi luopunut muutoksenhakuoikeudestaan suostumalla asian käsittelyyn pienriitamenettelyssä.

Asianosaisilla on jo nykyään oikeus sopia siitä, että he eivät hae kärjäoikeuden ratkaisuun muutosta valittamalla. Sopimuksen tulee koskea tiettyä riitaa tai tietystä oikeussuhteesta vastaisuudessa syntyviä riitoja (oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 2 §). Asianosaisten oikeus määrätä oman riita-asiansa käsittelystä yksittäisessä tapauksessa on kuitenkin eri asia kuin säätäminen yleisesti siitä, että asianosaisten tulisi aina suostua luopumaan muutoksenhakuoikeudestaan saadakseen asiansa käsiteltyksi pienriitamenettelyssä.

Perustuslakivaliokunta on katsonut perusoikeusrajoituksen kohteeksi joutuvan henkilön suostumuksella voivan sinänsä olla merkitystä valtiosääntöoikeudellisissa arvioinnissa. Valiokunta on kuitenkin käytännössään pitänyt tällaista sääntelytapaa ongelmallisena ja korostanut suurta pidättyväisyyttä suostumuksen käyttämisessä perusoikeuksiin puuttumisen oikeutusperusteena. Valiokunnan mukaan tällainen sääntelytapa ei ole helposti sovitettavissa yhteen sen perustuslain 2 §:n 3 momentissa vahvistettuun oikeusvaltioperiaatteeseen sisältyvän vaatimuksen kanssa, jonka mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Toimivallasta puuttua yksilön perusoikeuksiin on lisäksi aina säädettävä riittävän tarkkarajaisella ja soveltamisalaltaan täsmällisellä lailla. Valiokunta onkin pitänyt selvänä, että perusoikeussuoja ei voi oikeudellisenä kysymyksenä menettää aina merkitystään pelkästään siksi, että laissa säädetään jonkin toimenpiteen vaativan kohdehenkilön suostumusta. Perusoikeussuojaa ei voida millaisessa asiassa tahansa jättää riippumaan asianomaisten suostumuksesta. Valiokunta on pitänyt tässä suhteessa oleellisena sitä, mitä voidaan pitää oikeudellisesti relevanttina suostumuksena tietyssä tilanteessa, ja edellyttänyt suostumuksen-

varaisesti perusoikeussuojaan puuttuvalta lailta muun muassa tarkkuutta ja täsmällisyyttä, säännöksiä suostumuksen antamisen ja sen peruuttamisen tavasta, suostumuksen aitouden ja vapaaseen tahtoon perustuvuuden varmistamista sekä sääntelyn välttämättömyyttä.¹⁸⁷

Pienriitamenettely olisi asianosaisille yleensä täysimittaista oikeudenkäyntiä edullisempi ja helpompi, arvatenkin myös nopeampi, tapa saada pienehkö riitansa ratkaisuksi tuomioistuimessa. Ei voitaisi pitää asianmukaisena, että näiden etujen saamiseksi asianosaiselta edellytettäisiin, että hän luopuisi perustuslaissa nimenomaisesti mainitusta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvatakeesta.

Voidaan olettaa, että pienriitamenettelystä tulisi suosittu, vaikka sen edellytyksenä olisi molempien asianosaisten suostumus. Siten ei olisi varmaa, säilyisikö oikeus hakea muutosta tässäkin vaihtoehdossa enää pääsääntönä. Myös korkeimman oikeuden edellytykset suoriutua tehtävistään voisivat heikentyä, kun iso osa riita-asioista jäisi kärjäoikeuden tuomion varaan.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaisista oikeuksista on mahdollista luopua tietyin edellytyksin. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöllä ei kuitenkaan ole nyt merkitystä, koska asianosaisen oikeus muutoksenhakuun riita-asiassa ei perustu Euroopan ihmisoikeussopimukseen.

Jatkokäsittelyluvan kynnyksen korottaminen. Edellä on katsottu, että muutoksenhakuikiellot voisivat olla perustuslain näkökulmasta ongelmallisia. Vastaavia perustuslaillisia esteitä ei sen sijaan olisi säätää jatkokäsittelyluvan myöntämisperusteet pienriita-asioissa jossain määrin tiukemmiksi kuin muissa riita-asioissa. Tämä johtuu siitä, että jatkokäsittelylupajärjestelmä ei itsessään rajoita muutoksenhakuoikeutta, kun kaikista kärjäoikeuden ratkaisusta saa valittaa hovioikeuteen, ja kaikki valitukset tutkitaan hovioikeudessa ja kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus selvitetään. Lisäksi lupamenettely itsessään täyttää oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetetut vaatimukset.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Näin esim. PeVL 1/2018 vp s. 8 ja siinä viitattut aikaisemmat lausunnot.

¹⁸⁸ PeVL 59/2014 vp s. 5 ja PeVL 4/2010 vp s. 3.

5 Pienriitamenettelyn vaikutuksia

5.1 Johdanto

Tässä pääjaksossa pyritään arvioimaan pienriitamenettelystä säätämisen vaikutuksia.

Aluksi on syytä korostaa vaikutusarvioihin liittyvää epävarmuutta. Kysymys on vasta alustavasta selvityksestä. Tällä hetkellä ei tiedetä, millaisena pienriitamenettely sisällytettäisiin Suomen oikeuteen, jos siihen katsottaisiin olevan aihetta. Arvioitavat vaikutukset ilmenisivät aikaisimmillaankin useiden vuosien päästä.

Pienriitamenettelyn säätämistä koskevaa harkintaa varten vaikutuksia on tästä huolimatta välttämätöntä arvioida edes suuntaa antavasti. Jotta se taas olisi mahdollista, on tehtävä oletuksia pienriitamenettelyn keskeisestä sisällöstä. Oletukset, joille tämän pääjakson arvioinnit perustuvat, ovat seuraavat:

Pienriitamenettelyssä käsiteltäisiin lähtökohtaisesti kaikki riita-asiat, joissa riidan kohteen arvo olisi enintään 5 000 euroa, mukaan lukien lapsen elatusta koskevat riita-asiat (ks. menettelyn soveltamisalasta jakso 4.2).

Pienriita-asioissa toimitettaisiin pääkäsittely samoissa tilanteissa kuin riita-asioissa nykyään (ks. pääkäsittelystä jakso 4.4).

Määrää, jolla hävinnyt asianosainen voitaisiin velvoittaa korvaamaan pienriita-asian voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikuluja, olisi rajoitettu voimakkaasti (ks. oikeudenkäyntikuluista jakso 4.5).

Muutosta pienriita-asiassa annettuun ratkaisuun saisi hakea samalla tavalla kuin riita-asioissa nykyään (ks. muutoksenhausta jakso 4.6).

Oletukset eivät ole kannanotto siihen, millaisena pienriitamenettely tulisi säätää, vaan työkalu vaikutustenarvioinnin mahdollistamiseksi. Jos mahdollisessa lainvalmistelussa päädyttäisiin näissä kysymyksissä toisiin sääntelyratkaisuihin, pienriitamenettelyn vaikutukset luonnollisesti poikkeaisivat tässä pääjaksossa arvioiduista.

Vaikutustenarviointi perustuu pääsääntöisesti vuotta 2020 edeltäviin tietoihin asiamääristä. Tämä johtuu siitä, että koronaviruspandemian tuomioistuimissakin aiheuttamien häiriöiden takia tietoja tältä vuosikymmeneltä voidaan pitää epävarmana pohjana arvioille tulevien vuosien kehityksestä.'

5.2 Pienriitojen lukumäärä

Aluksi. Vaikutusarvioinnin pohjaksi pyritään ensin arvioimaan, kuinka paljon pienriitoja tuomioistuihin saatettaisiin, jos pienriitamenettelystä säädettäisiin. Arvio perustuu edellisessä jaksossa kerrottuihin oletuksiin.

Arvioihin liittyy paljon epävarmuutta. Menettelysääntely ei ensinnäkään ole ainoa tekijä, joka vaikuttaa yksityishenkilön tai yhteisön päätökseen saattaa riita tuomioistuihin käsiteltäväksi. Arviointia vaikeuttaa edelleen se, että suuri osa pienriitamenettelyssä käsiteltävistä asioista olisi todennäköisesti sellaisia, joita ei tällä hetkellä lainkaan käsitellä tuomioistuimissa. Kysymys ei siis ole yksin sen arvioimisesta, kuinka suuri osa asioista, jotka joka tapauksessa käsiteltäisiin tuomioistuimissa, saatettaisiinkin käräjäoikeuksiin pienriita-asioina, vaan myös ”piilevien” riitojen lukumäärän haaroimisesta.

Käräjäoikeudet. Aluksi on selvitettävä, kuinka moni käräjäoikeuksissa nykyään käsiteltävistä asioista voisi kuulua pienriitamenettelyn soveltamisalaan.

Vuosina 2017–2019 käräjäoikeuksiin saapui keskimäärin 8 882 laajaa riita-asiaa vuodessa. Laajan riita-asian käsite kattaa tässä yhteydessä myös suppealla haastehakemuksella vireille tulleet riita-asiat, jotka on ratkaistu istunnossa.¹⁸⁹

Tältä osin tarkastellaan erikseen lapsen elatusapua koskevia riita-asioita ja muita riita-asioita.

Lapsen elatusapua koskeva vaatimus voidaan käsitellä lapsen huoltoa ja tapaamisoi-keutta koskevan hakemusasian yhteydessä tai erikseen omana asianaan. Jälkimmäisessä tapauksessa se voisi jatkossa tulla käsiteltäväksi pienriita-asiana.

Lapsen elatusavun vahvistamista tai muuttamista koskevia riita-asioita tuli viime vuosikymmenen lopulla vireille noin 1 500 kappaletta vuodessa; esimerkiksi vuonna 2019

¹⁸⁹ Oikeusministeriön toiminta ja hallinto 2020:4, s. 38.

käräjäoikeuksissa ratkaistiin 1 202 lapsen elatusavun vahvistamista ja 339 lapsen elatusavun muutosta koskevaa asiaa.¹⁹⁰ Nämä asiat käsiteltäisiin lähtökohtaisesti pienriitamenettelyssä.

On mahdollista, että osa näistä laajoiksi riita-asioiksi tilastoiduista elatusapuasioista käsitellään tosiasiassa lapsen huoltoa koskevan hakemusasian yhteydessä. Silloin ne eivät kuuluisi pienriitamenettelyn soveltamisalan piiriin. Täysimittaisessa riita-asian oikeudenkäynnissä jatkossa käsiteltävien riita-asioiden määrään tämä ei kuitenkaan vaikuttaisi.

Toiseksi tarkastellaan muita riita-asioita. Jos vireille tulevien riita-asioiden kokonaismäärästä vähennetään noin 1 500 lapsen elatusta koskevaa riita-asiaa, jäljelle jää noin 7 500 muuta riita-asiaa.

Vuonna 2019 käräjäoikeudessa pääkäsitellyssä ratkaistuissa riita-asioissa, elatusapuasiat pois lukien, riidan kohteen arvo oli 18,5 prosentissa jutuista enintään 4 000 euroa ja 16,3 prosentissa jutuista 4 000–10 000 euroa.¹⁹¹

Jos nämä tiedot olisivat yleistettävissä myös pääkäsitellyä toimittamatta ratkaistaviin riita-asioihin, suunnilleen joka viidennessä riita-asiassa, joka koskee muuta kuin lapsen elatusapua, riidan kohteen arvo olisi enintään 5 000 euroa. Se tarkoittaisi vuodessa noin 1 500 riita-asiaa.

Näin ollen käräjäoikeuksissa nykyään käsiteltävistä lähes 9 000 laajasta riita-asiasta noin 3 000 juttua (noin 1 500 lapsen elatusta koskevaa riita-asiaa ja noin 1 500 muuta riita-asiaa) voisi kuulua pienriitamenettelyn soveltamisalaan. Tämä tarkoittaisi samalla sitä, että jatkossa käräjäoikeuksiin saapuisi noin 6 000 täysimittaisessa oikeudenkäynnissä käsiteltävää riita-asiaa vuodessa.

Nämä noin 3 000 asiaa muodostaisivat kuitenkin todennäköisesti vain osan pienriitamenettelyssä käsiteltävistä asioista. Jos pienriitamenettelystä säädettäisiin, käräjäoikeuksiin arvatenkin saatettaisiin paljon asioita, joita niissä ei muutoin käsiteltäisi.

Pienriita-asioiden kokonaismäärän suuruusluokkaa voidaan pyrkiä haarukoimaan seuraavalla tavalla.

¹⁹⁰ Siro – Aaltonen 2019, s. 768 ja Oikeusministeriön toiminta ja hallinto 2020:4, taulukko 1, s. 78.

¹⁹¹ Sarasoja – Carling 2020, s. 84.

Edellä olevasta laskelmasta voidaan ensiksikin havaita, että käräjäoikeuksissa nykyään käsiteltävistä riita-asioista pienriitamenettelyn soveltamisalaan voisi kuulua jopa 3 000 asiaa.

Toiseksi voidaan viitata jaksossa 2.1.3 mainittuihin tutkimuksiin, joissa on kartoitettu ihmisten ja yhteisöjen halukkuutta saattaa asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tutkimusten tulokset viittaavat siihen, että olisi runsaasti ihmisiä ja yhteisöjä, jotka eivät tällä hetkellä vie riitojaan tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos heidän käytettävissään olisi täysimittaista oikeudenkäyntiä yksinkertaisempi ja vähemmän kustannuksia aiheuttava tuomioistuinmenettely, todennäköisesti nykyistä harvempi epäroisi oikeudenkäyntiin ryhtymistä.

Tähän liittyen voidaan tarkastella lähemmin pienriitamenettelystä loppuvuonna 2022 tehdyn tutkimuksen tuloksia.¹⁹²

Tutkimuksen mukaan kuudella prosentilla yksityishenkilöistä ja 16 prosentilla yrityksistä oli edellisen vuoden aikana ollut yksi tai useampi enintään 5 000 euroa koskeva riita. Yksityishenkilöillä riitoja oli ollut keskimäärin yksi, yrityksillä keskimäärin 4,1. Jos pienriitamenettelystä säädettäisiin, 70 prosenttia yksityishenkilöistä ja 79 prosenttia yrityksistä ilmoitti vevänsä tällaisen riidan käräjäoikeuteen. Väkiluku ja yritysten määrä (vuoden 2020 lopussa noin 370 000) huomioon ottaen tämä voisi viitata jopa kymmeniintuhansiin pienriitamenteltyssä käsiteltäviin asioihin.

On kuitenkin epätodennäköistä, että kyselyssä etukäteen ilmoitettu abstrakti kanteennostohalukkuus realisoituisi täysimääräisesti. Asia voi näyttää toiselta, kun käsillä on todellinen riita ja kun tiedetään, millainen pienriitamenettely tar-kalleen ottaen on.

Saman tutkimuksen mukaan pienriitamenettely lisäisi kanteennostohalukkuutta alle 5 000 euron riidoissa yksityishenkilöiden osalta 22 prosentista 70 prosenttiin ja yritysten osalta 32 prosentista 79 prosenttiin. Karkeasti laskien kanteennostohalukkuus saattaisi siten keskimäärin kolminkertaistua. Koska käräjäoikeuksiin saapuu nyt noin 1 500 alle 5 000 euroa koskevaa riita-asiaa, tällaisten juttujen määrä käräjäoikeuksissa voisi nousta noin 4 500 asiaan.

¹⁹² Taloustutkimus Oy, Pienriitamenettely, 9.12.2022.

Näin laskien pienriitamenettelyssä käsiteltäisiin vuodessa noin 6 000 asiaa (3 000 uutta asiaa ja 3 000 asiaa, jotka saatettaisiin käräjäoikeuteen joka tapauksessa).

Toisaalta *Ruotsista* on viitteitä siitä, että olisi lukumäärällisesti pienehkö joukko suuria yrityksiä, joilla olisi runsaasti pienriita-asioita. Myös pienriitamenettelyä koskevan tutkimuksen mukaan juuri suurilla yrityksillä on paljon riitoja. Tämä viittaa siihen, että tämä juttuja voisi saapua tätä enemmän.

Seuraavaksi voidaan tehdä päätelmiä pienriitamenettelyn suosiosta pääjaksossa 3 tarkastelluissa valtioissa. Vertailua hankaloittaa järjestelmien erilaisuus, mikä voi esimerkiksi tarkoittaa sitä, että lukemiin sisältyy asioita, jotka Suomessa käsiteltäisiin esimerkiksi summaarisina riita-asioina tai kuluttajariitalautakunnassa.

Ruotsissa pienriitamenettelyn intressiraja on noin 2 210 euroa, ja menettelyssä käsitellään lähes yhtä paljon riita-asioita kuin täysimittaisessa menettelyssä. Vuokrariidoille on *Ruotsissa* lisäksi oma lautakuntansa, johon vuodessa saapuvien asioiden lukumäärä ylittää selvästi käräjäoikeudessa käsiteltävien riita-asioiden määrän.

Tanskassa pienriitamenettelyn intressiraja on noin 6 720 euroa, ja menettelyssä käsitellään lähes kaksi kertaa enemmän riita-asioita kuin täysimittaisessa menettelyssä. Tanskassa menettelyn soveltamisala on muutoinkin kuin intressirajan osalta jonkin verran laajempi kuin *Ruotsissa*; toisaalta Tanskassa vain melko harva juttu ratkaistaan tuomiolla tai sovitaan, joten kyse saattaa olla osin asioista, jotka Suomessa käsiteltäisiin summaarisina riita-asioina.

Englannissa ja Walesissa (raja yleensä noin 11 600 euroa), *Skotlannissa* (raja noin 5 780 euroa) sekä *Alankomaissa* (raja 25 000 euroa) pienriitamenettely on selvästi suositumpi kuin täysimittainen oikeudenkäynti. Toisin on *Saksassa* (raja 600 euroa) ja *Irlannissa* (raja 2 000 euroa), kuten myös *Norjassa* (raja 24 200 euroa), missä käräjäoikeus on tosiasialla vasta toinen oikeusaste.

Tiedot viittaavat siihen, että pienriitamenettelyssä saatettaisiin käsitellä enemmän riita-asioita kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä, jossa edellä arvioidusti käsiteltäisiin jatkossa noin 6 000 riita-asiaa vuodessa.

Mahdollista on vertailla riitaisten riita-asioden väkilukuun suhteutettua määrää eri valtioissa.

Euroopan neuvoston pysyvän CEPEJ-komitean (European Commission for the Efficiency of Justice) raportin mukaan Suomessa saatetaan ensimmäisen asteen tuomioistuimessa vireille vähemmän riitaisia siviili- ja kauppaoikeudellisia asioita kuin muualla Euroopassa ja lähialueilla. Riita-asioden määrä saataa asukasta kohti oli Suomessa ainoastaan 0,2, kun 43:n tältä osin tutkitun valtion keskiarvo oli 2,2.

Riitaisia siviili- ja kauppaoikeudellisia asioita tuli vireille vähän myös Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. Ruotsissa niitä oli 0,6 ja Tanskassa 0,7 sataa asukasta kohti. Norjassa lukema oli vain 0,3, mutta Norjassa riita-asian käsittelyä käräjäoikeudessa edeltää yleensä pakollinen sovittelu.¹⁹³

Suomen ja muiden valtioiden välillä olisi huomattava ero siinäkin tapauksessa, että ratkaisusuosituksia antavissa lautakunnissa käsiteltävät jutut otettaisiin huomioon.

Riita-asioden suhteellinen vähäisyys Suomessa voi johtua muistakin tekijöistä kuin siitä, että Suomessa ei ole säädetty pienriitamenettelystä. Silti vertailutiedot viittaavat siihen, että Suomessa olisi runsaasti piileviä riitoja, joita voitaisiin saattaa tuomioistuimiin, jos pienriitamenettelystä säädettäisiin.

Merkille voidaan myös panna asioiden määrä ratkaisusuosituksia antavissa lautakunnissa.

Kuluttajariitalautakunta käsittelee kuluttajien ja elinkeinonharjoittajien välisiä kuluttajariitoja. Käsittely kuluttajariitalautakunnassa on kirjallista ja maksutonta, mutta ratkaisut eivät ole täytäntöönpanokelpoisia. Kuluttajariitalautakuntaan saapuu vuodessa runsaat 6 000 juttua.

Pienriitamenettely vastaisi samankaltaisiin oikeussuojatarpeisiin kuin asian käsittely kuluttajariitalautakunnassa, mutta siinä annettava ratkaisu olisi täytäntöönpanokelpoinen. Siksi on oletettavaa, että iso osa tällä hetkellä kuluttajariitalautakunnassa käsiteltävistä kuluttajariidoista siirtyisi pienriitamenette-

¹⁹³ European Judicial Systems, CEPEJ Evaluation Report 2022, s. 131.

lyssä käsiteltäväksi. Toisaalta kuluttajariitalautakuntaan saatettaisiin todennäköisesti jatkossakin asioita johtuen lautakuntamenettelyn maksuttomuudesta, kirjallisuudesta ja siitä, ettei riidan kohteen arvoa olisi rajoitettu.

Pienriitamenettelyä koskevan kyselytutkimuksen mukaan silloin, jos pienriitamenettely olisi vaihtoehto, 56 prosenttia ihmisistä veisi enintään 5 000 euroa koskevan kuluttajariidan pienriitamenettelyyn, 20 prosenttia kuluttajariitalautakuntaan.¹⁹⁴

Kuluttajariitalautakunnassa vuoden 2021 alussa ratkaistuja asunto-, ajoneuvo- ja eläinasioita, joissa riidan kohteen arvo oli vähintään 500 euroa, koskevan opinnäytetutkimuksen mukaan lautakunnassa asioineista yksityishenkilöistä ja asunto-osakeyhtiöistä 71 prosenttia ei ollut edes harkinnut asian viemistä käräjäoikeuteen. Tärkein kuluttajariitalautakunnan puolesta puhunut syy oli käsittelyn maksuttomuus. Elinkeinonharjoittajista 80 prosenttia oli tyytyväisiä siihen, että asiaa käsiteltiin tuomioistuimen sijaan kuluttajariitalautakunnassa.¹⁹⁵

Tutkimuksesta selviää myös, että riidan intressi tutkimuksen kattamissa asioissa oli 500–3 999 euroa 60,7 prosentissa ja 500–9 999 euroa 82,2 prosentissa jutuista.¹⁹⁶ Suuri osa näistä asioista voisi siten kuulua pienriitamenettelyn soveltamisalaan.

Vuonna 2004 tehdyn ja varsin pieneen otokseen perustuvan selvityksen perusteella *Ruotsissa* noin kaksi viidestä pienriita-asiasta liittyi kuluttajasuhteisiin.

Näillä perusteilla voidaan arvioida, että pienriitamenettelyn säätämisen seurauksena käräjäoikeuksiin voisi saapua vuodessa joitakin tuhansia sellaisia kuluttajariita-asioita, jotka muuten käsiteltäisiin kuluttajariitalautakunnassa.

Samoista syistä myös muissa ratkaisusuosituksia antavissa lautakunnissa nyt käsiteltäviä asioita voisi siirtyä pienriitamenettelyyn. Liikenne- ja potilasvahinkolautakuntaan saapuu noin 3 000 juttua ja FINEen alle 1 000 juttua vuodessa.

¹⁹⁴ Taloustutkimus Oy, Pienriitamenettely, 9.12.2022. Loput eivät osanneet sanoa (22 prosenttia) tai eivät veisi kumpaankaan (2 prosenttia).

¹⁹⁵ Bergman 2022, s. 81–83.

¹⁹⁶ Bergman 2022, s. 25.

Nämä tiedot viittaavat siihen, että kaikkiaan vireille voisi tulla jopa 10 000 pienriita-asiaa vuodessa.

Lopuksi voidaan kiinnittää huomiota summaarisiin riita-asioihin.

Suurin osa kärjäoikeuksissa tällä hetkellä ratkaistavista riita-asioista on niin sanottuja summaarisia riita-asioita. Yleensä vastaaja ei vastusta kantajan vaatimusta, jolloin asia ratkaistaan valmistelua jatkamatta yksipuolisella tuomiolla. Jos vastaaja vastustaa kantajan vaatimusta, asian käsittely jatkuu täysimittaisessa riita-asian käsittelyjärjestyksessä (summaarisista riita-asioista tarkemmin ks. jakso 2.1.1).

Vuosina 2017–2019 kärjäoikeuksiin saapui keskimäärin noin 417 000 summaarista riita-asiaa vuodessa.¹⁹⁷ Suurin osa niistä ratkaistiin yksipuolisella tuomiolla. Viime vuosikymmenen loppupuolella alle 800 summaarista riita-asiaa vuodessa sekä riitautui että ratkaistiin kärjäoikeudessa pääkäsitellyssä, mikä on noin kaksi promillea niiden kokonaismäärästä.¹⁹⁸

Oikeusrekisterikeskuksesta saatujen tietojen mukaan kantajan vaatimusten kokonaismäärä on viime vuosina ollut enintään 10 000 euroa 97 prosentissa, enintään 5 000 euroa 91 prosentissa ja enintään 1 000 euroa 59 prosentissa summaarisista riita-asioista. Vaatimusten kokonaismäärän mediaani vuosina 2019–2021 oli 712 euroa. Intressin puolesta valtaosa summaarisista riita-asioista kuuluisi siten riitautuessaan pienriitamenettelyn soveltamisalaan.

On mahdollista, että jokin osa yksipuolisella tuomiolla ratkaistavista summaarisista riita-asioista ei ole oikeasti riidattomia, vaan vastaaja jättää vastamatta kanteeseen vain siitä syystä, että hän ei halua ottaa täysimittaiseen oikeudenkäynnin merkitsemää riskiä. Pienriitamenettelystä säättäminen voisi lisätä vastaajien halukkuutta vastustaa kantajan riidattomiksi väittämiä vaatimuksia, koska riitautuksesta seuraava oikeudenkäynti olisi todennäköisesti nykyistä edullisempi ja vaivattomampi. *Alankomaissa* pienriitamenettelyn alan laajentaminen lisäsi kanteiden riitauttamista.

Toisaalta summaarisina riita-asioina käsitellään juttuja, joiden kantaja katsoo olevan riidattomia. Vastaajalle olisi jatkossakin helpointa ja edullisinta myöntää perusteltu kanne oikeaksi tai pysytellä passiivisena. Yksipuolisen tuomion

¹⁹⁷ Oikeusministeriön toiminta ja hallinto 2020:4, s. 38.

¹⁹⁸ Siro – Aaltonen 2019, s. 767.

antamista ei estä se, että vastaaja vetoaa perusteeseen, jolla selvästi ei ole vaikutusta asian ratkaisemiseen.

Summaarisia riita-asioita on joka tapauksessa niin paljon, että riitautusten määrän pienelläkin lisääntymisellä voisi olla huomattava vaikutus pienriita-asioiden määrään.

Näillä perusteilla voidaan karkeasti arvioida, että pienriitamenettelyn säätämisen seurauksena kärjäoikeuksiin voisi saapua noin 6 000 täysimittaisessa oikeudenkäynnissä käsiteltävää riita-asiaa (ns. laajaa riita-asiaa) ja 7 000–10 000 pienriita-asiaa vuodessa. Niistä noin 3 000 olisi asioita, jotka saatettaisiin kärjäoikeuteen joka tapauksessa eli kokonaan uusien asioiden määrä olisi 4 000–7 000. Ensimmäisinä vuosina pienriitamenettelystä säätämisen jälkeen, ennen menettelyn vakiintumista, pienriita-asioiden määrä saattaisi olla pienempi.

Hovioikeudet. Hovioikeuksiin valitettiin vuosina 2015–2017 keskimäärin 2 488 riita-asiaa vuodessa.¹⁹⁹ Toisin sanoen riita-asioita on hovioikeuksissa hieman yli neljännes siitä, mitä kärjäoikeuksissa.

Muutoksenhaku pienriita-asioissa olisi todennäköisesti harvinaisempaa kuin tuomioistuimissa nykyään käsiteltävissä riita-asioissa. Muutoksenhakualttiutta olisi omiaan vähentämään se, jos muutoksenhakumenettely olisi niissä samanlainen kuin muissakin riita-asioissa, kuten vaikutustenarvioinnissa oletetaan. Silloin muutoksenhakuun liittyvä oikeudenkäyntikuluriski olisi pienriitamenettelyssä suhteessa selvästi suurempi kuin tuomioistuimissa tällä hetkellä käsiteltävissä riita-asioissa.

Muutoksenhakualttiutta todennäköisesti vähentäisi sekin, että pienriita-asioissa riidan kohteen arvo olisi pienempi muissa riita-asioissa. Asianosaiset saattaisivat sen vuoksi tavallista useammin arvioida, ettei muutoksen hakeminen olisi siitä aiheutuvan ajanhukan ja kuluriskin arvoista.

Toisaalta pienriita-asiaassa saavutettaisiin asiaratkaisu todennäköisesti useammin kuin laajoissa riita-asioissa nykyään. Tuomioistuimissa nykyään käsiteltävistä riita-asioista noin kolme viidesosaa päättyy kirjallisessa valmistelussa, mutta pienriita-asioissa osuus olisi todennäköisesti selvästi pienempi. Kysymys on tällöin usein siitä, että asia sovitaan. Se voisi lisätä hovioikeuteen saatettavien juttujen määrää.

Näistä syistä voidaan karkeasti arvioida, että valittaminen hovioikeuteen olisi pienriita-asioissa jossain määrin harvinaisempaa kuin tuomioistuimissa nykyään käsiteltävissä

¹⁹⁹ Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2019:1, s. 14.

riita-asioissa. Jos muutosta siten haettaisiin suunnilleen joka neljännen jutun sijaan suunnilleen joka kuudennessa asiassa, hovioikeuksiin saapuisi vuodessa noin 1 150–1 650 asiaa, jotka olisi käsitelty kärjäoikeudessa pienriitamenettelyssä.

Edellä on toisaalta arvioitu, että noin 3 000 riita-asiaa, jotka nykyään käsitellään kärjäoikeudessa laajoina riita-asioina, kuuluisi jatkossa pienriitamenettelyn soveltamisalaan. Näiden asioiden osuus, noin 750 hovioikeuteen asti etenevää juttua, tulee vähentää edellisestä laskemasta.

Näin ollen hovioikeuteen saapuvien riita-asioiden määrä voisi kasvaa karkeasti arvioiden 400–900 jutulla vuodessa.

Korkein oikeus. Vuosina 2017–2019 korkeimpaan oikeuteen tehtiin siviiliasioissa keskimäärin 783 valituslupahakemusta vuodessa.²⁰⁰ Riita-asioiden määrä oli pienempi, sillä siviiliasioihin kuuluu korkeimman oikeuden luokittelussa myös asioita, jotka kärjäoikeudessa käsitellään hakemusasioina.

Jos riita-asioita olisi korkeimman oikeuden siviiliasioista kaksi kolmasosaa, riita-asioita saapuisi korkeimpaan oikeuteen vuodessa noin 500. Toisin sanoen valituslupaa haettaisiin noin joka viidennessä hovioikeuden ratkaisemassa riita-asiasa.

Vaikutusarvioinnissa oletetaan, että kärjäoikeudessa pienriitamenettelyssä ratkaistut asiat käsiteltäisiin hovioikeudessa samassa menettelyssä kuin muut riita-asiat. Tässä tilanteessa asianosaisten alttiuteen hakea muutosta hovioikeuden ratkaisuun tuskin vaikuttaisi se, olisiko asia ratkaistu kärjäoikeudessa pienriitamenettelyssä vai täysimittaisessa oikeudenkäynnissä.

Jos siis hovioikeuksiin saapuisi 400–900 uutta asiaa vuodessa ja myös niistä noin joka viidennessä haettaisiin myös valituslupaa korkeimmalta oikeudelta, riita-asioiden määrä korkeimmassa oikeudessa kasvaisi pienriitamenettelystä säättämisen myötä 80–180 jutulla vuodessa.

5.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Pääjaksossa 3 tarkastelluissa valtioissa pienriitamenettelyn säätämällä on yleensä pyritty parantamaan oikeuden saatavuutta. Siltä osin kuin tietoja on, pienriitamenette-

²⁰⁰ Korkeimman oikeuden vuosikertomus 2021, s. 68.

lyn on myös nähty vaikuttaneen tällä tavoin. Samoin eurooppalaisen vähäisiin vaatimuksiin sovellettavan menettelyn on havaittu tehostaneen, yksinkertaistaneen ja nopeuttaneen rajat ylittävien vähäisten vaatimusten käsittelyä Euroopan unionissa (ks. jakso 2.2). Eräät muita valtioita koskevat tutkimukset viittaavat niin ikään siihen, että pienriitamenettely voisi parantaa oikeuden saatavuutta.²⁰¹

Niin ikään Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on arvioinut, että pienille vaatimuksille tarkoitettu yksinkertaistettu riita-asian oikeudenkäyntimenettely edistää oikeuden saatavuutta (Pönkä v. Viro 8.11.2016 kohta 30).

Pienriitamenettelystä saatuihin myönteisiin kokemuksiin viittaa sekin, ettei pienriitamenettelystä ole Unkaria lukuun ottamatta tiettävästi missään Euroopan valtiossa kokonaan luovuttu. Menettelyn soveltamisalaa on päinvastoin useissa valtioissa laajennettu sen intressirajaa korottamalla.

Oikeuden saatavuuden parantuminen tarkoittaisi käytännössä sitä, että ihmiset ja yhteisöt saattaisivat nykyistä useammin pienehköjä riitojaan tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuore kyselytutkimus viittaakin siihen, että pienriitamenettelystä säättäminen voisi suuresti nostaa ihmisten ja yritysten halukkuutta nostaa kanne käräjäoikeudessa (ks. jakso 5.2).

Oikeuden saatavuuden parantuminen olisi monesta syystä hyväksi. Oikeuden saatavuus on ensinnäkin eräs oikeusvaltion peruselementeistä. Näin on katsonut esimerkiksi Euroopan neuvoston Demokratiaa oikeusteitse -komissio (niin sanottu Venetsian komissio), joka on lisännyt tuomioistuimeen pääsyn oikeusvaltion tarkastuslistalleen.²⁰² Samoin World Justice Project -järjestön laatimassa oikeusvaltioindeksissä, jossa maailman valtioita arvioidaan oikeusvaltion toteutumisen näkökulmasta, oikeuden saatavuus riita-asioissa on eräs arviointiperusteista. Myös valtioneuvoston demokraatiapoliittisessa periaatepäätöksessä nähdään yhteys oikeusprosessien toimivuuden ja oikeusvaltion välillä.²⁰³

²⁰¹ Silvestri 2019 ja Flejszar – Izarova – Vèbraité 2019 sekä Maailmanpankin vuonna 2020 julkaistut raportit Small Claims: Where Does Serbia Stand? A Comparative Analysis ja Two for One: How Leveraging Small Claims Procedures Can Improve Judicial Efficiency and Access to Justice.

²⁰² Venice Commission, Rule of Law Checklist, s. 42–43.

²⁰³ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:40, s. 12–13.

Jos tuomioistuinten riidanratkaisu olisi tosiasiallisesti aikaisempaa useamman ulottuvissa, luottamus tuomioistuimiin voisi lisääntyä. Esimerkiksi OECD:n luottamusta institutioihin koskevassa raportissa on nähty yhteys yhteiskunnallisen luottamuksen ja oikeuteen pääsyn välillä.²⁰⁴

Oikeuden kehitykselle ja oikeusvarmuudelle olisi eduksi, jos riita-asioita ratkaistaisiin tuomioistuimissa nykyistä enemmän. Korkein oikeus kykenisi silloin antamaan aikaisempaa enemmän oikeustilaa ohjaavia ja epäselvyyksiä hälventäviä ennakkoratkaisuja yksityisoikeuden alalla.

Oikeuden saatavuuden parantuminen voisi edistää lain ja sopimusten noudattamista, koska loukatun osapuolen tosiasialliset mahdollisuudet saattaa pienehkökin asia tuomioistuimen käsiteltäväksi parantuisivat.

OECD:n oikeuden saatavuutta koskevassa raportissa on nähty oikeuden saatavuuden parantumisen olevan laajasti eduksi niin ihmisille ja yrityksille kuin yhteiskunnalle laajemminkin. Raportin mukaan triviaalitkin oikeudelliset ongelmat, joita ei ratkaista, voivat aiheuttaa sosiaalisia, fyysisiä ja henkisiä ongelmia, tuottavuuden laskua, haitata pääsyä koulutukseen ja työelämään sekä johtaa taloudellisten mahdollisuuksien menettämiseen. Tämä koskettaa erityisesti naisia, lapsia ja nuoria, vanhuksia, vammaisia, yksinhuoltajia, maan sisäisiä pakolaisia, alkuperäiskansoja sekä pieniä ja keskisuuria yrityksiä.²⁰⁵

Oikeuksiin pääsyn varmistaminen on tavoitteena myös YK:n kestävän kehityksen globaalissa toimintaohjelmassa (Agenda 2030).

Oikeudenkäyntikynnyksen madaltuessa kanteita saatettaisiin nostaa huomattavasti enemmän kuin tällä hetkellä; samoin vastaaja saattaisi kiistää kantajan vaatimukset huonoillakin perusteilla. Siten pienriitamenettelystä säättäminen voisi johtaa tarpeettomiin oikeudenkäynteihin ja vaikuttaa asianosaisten sovintohalukkuuteen. Tähän voitaisiin kuitenkin vaikuttaa oikeudenkäyntimaksua ja oikeudenkäyntikuluja koskevalla sääntelyllä.

²⁰⁴ Trust and Public Policy: How Better Governance Can Help Rebuild Public Trust, OECD 2017, s. 12–13 ja 141–152.

²⁰⁵ Equal Access to Justice for Inclusive Growth: Putting People at the Centre, OECD 2019; vastaavasti Trust and Public Policy: How Better Governance Can Help Rebuild Public Trust, OECD 2017, s. 144.

Tuomioistuinmaksulakia säädettäessä pyrittiin siihen, että oikeudenkäyntimaksut asetettaisiin tasolle, joka vähentäisi tuomioistuinten palvelujen ilmeisen perusteetonta käyttämistä ja saisi asianosaiset punnitsemaan asian tuomioistuimeen tai muutoksenhakuasteeseen viemistä silloin, kun se ei ole välttämätöntä.²⁰⁶ Olisi mahdollista, että pienriitamenettelyn säätämisen seurauksena tuomioistuihin saatettaisiin myös asioita, joiden käsittely tuomioistuinmessä ei olisi tuomioistuinmaksulain esitöissä tarkoitetulla tavalla välttämätöntä.

Asian käsittely pienriitamenettelyssä täysimittaisen oikeudenkäynnin sijaan voisi edistää asianosaisten kokemusta oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuudesta. Tämä johtuu siitä, että epämuodollinen menettely, johon osapuolet saavat itse osallistua, voi tuottaa enemmän koettua oikeudenmukaisuutta kuin muodollinen oikeudenkäynti, jossa juristit ovat pääosassa. Vastaavasti ihmisten arviot riitaprosessin oikeudenmukaisuudesta ovat korkeampia (usein epämuodollisen) suullisen valmistelun kuin (usein muodollisen) pääkäsittelyn jälkeen.²⁰⁷ Havainnot *Alankomaista* tukevat tätä käsitystä (ks. jakso 3.9). Kokemus menettelyn oikeudenmukaisuudesta olisi omiaan lisäämään tuomioistuihin ja lainkäyttöä kohtaan tunnettua luottamusta.

Pienriitamenettelyssä asianosaisia rohkaistaisiin ajamaan asiaansa ilman avustajaa. Avustajan käyttäminen oikeudenkäynnissä kuitenkin tasoittaa asianosaisten oikeudellisessa osaamisessa olevia eroja. Ne voisivatkin pienriitamenettelyssä näkyä nykyistä selvemmin. Asianosaisten tiedollinen epätasapaino voisi korostua silloin, kun vain toisella asianosaisista olisi avustaja.

Asianosaisten osaamiserojen aiheuttamaa epätasapainoa voitaisiin pyrkiä korjaamaan prosessinjohtollisilla toimilla. Jos tuomari kuitenkin joutuisi kiinnittämään erityistä huomiota toisen asianosaisten tukemiseen, tämän vastapuolella saattaisi heittää kysymyksiä tuomarin puolueellisuudesta ja menettelyn oikeudenmukaisuudesta.

Jos voittaneella asianosaisella ei olisi yhtä laajaa oikeutta korvaukseen oikeudenkäyntikuluistaan kuin riita-asioissa tavallisesti, jutun voittanut asianosainen, joka olisi turvautunut avustajaan, saattaisi joutua maksamaan perustellun oikeussuojan saamisesta. Lakivaliokunta on katsonut, ettei ole oikein, että saadakseen oikeutta asianosaisten on pääsääntöisesti maksettava siitä oikeudenkäyntikuluja.²⁰⁸

²⁰⁶ HE 29/2015 vp s. 19 ja LaVM 2/2015 vp s. 4.

²⁰⁷ Ervasti – de Godzinsky 2014, s. 189. Ks. myös KM 2003, s. 188–192 ja Trust and Public Policy: How Better Governance Can Help Rebuild Public Trust, OECD 2017, s. 143–144.

²⁰⁸ LaVM 26/1998 vp s. 3.

Tällaisen kulusääntelyn ongelmallisuus voisi korostua asioissa, joissa vastakkain olisivat yksityishenkilö ja yritys, jota edustaisi sen palveluksessa oleva juristi. Tämä on havaittu *Ruotsissa* ja *Tanskassa* yleiseksi asetelmaksi. Yksityishenkilö saattaisi tällaisessa tilanteessa kokea tarpeelliseksi hankkia oikeudellista apua, vaikka hän ei voittessaankaan saisi siitä täysimääräistä korvausta.

5.4 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Edellä on arvioitu, että pienriitamenettelystä säätäminen voisi parantaa oikeuden saatavuutta. Perustuslakivaliokunta on liittänyt oikeuden saatavuuden perustuslain 21 §:ään valituslupajärjestelmistä antamissaan lausunnoissa.²⁰⁹

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositusten mukaan pienille vaatimuksille tulisi luoda omat menettelysäännöt. Niitä varten tulisi olla menettely, jossa asia voidaan ratkaista ilman, että kulut kasvaisivat suhteettomiksi riidan kohteen arvoon nähden. Näin tehostettaisiin riita-asioiden käsittelyä ja edistettäisiin oikeuden saatavuutta.

Oikeuden saatavuuden parantuminen voisi olla erityisen merkityksellistä niille, joilla on muita heikommät edellytykset ottaa oikeudenkäyntiin liittyvä taloudellinen riski. Kysymys olisi etenkin vähävaraisista ja keskituloisista, jotka eivät ole oikeutettuja maksuttomaan oikeusapuun. Näin pienriitamenettely voisi parantaa perustuslain 6 §:ssä turvattua ihmisten yhdenvertaisuutta.

Oikeuden saatavuuden parantuminen voisi edistää ihmisten mahdollisuuksia hakea ja saada tuomioistuimista suojaa perusoikeuksilleen. Koska pienriitamenettelyssä käsiteltäisiin lähinnä saamista koskevia asioita, pienriitamenettely voisi parantaa etenkin perustuslain 15 §:ssä turvattua omaisuuden suojan toteutumista.

Oikeusturva, oikeuden saatavuus, ihmisten yhdenvertaisuus ja omaisuuden suoja on turvattu myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjassa. Näissä kansainvälisissä instrumenteissa on myös nimenomaisesti turvattu oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon. Pienriitamenettelystä säätämisen seurauksena myös tämä oikeus voisi toteutua nykyistä paremmin.

²⁰⁹ PeVL 16/2019 vp s. 3–4, PeVL 50/2018 vp s. 5, PeVL 55/2014 vp s. 3–4 ja PeVL 32/2012 vp s. 3.

5.5 Viranomaisvaikutukset

5.5.1 Tuomioistuimet

Pienriitamenettely vaikuttaisi tuomioistuihin ensi sijassa niin, että tuomioistuihin, etenkin kärjäoikeuksiin, saapuisi todennäköisesti nykyistä enemmän riita-asioita. Sen seurauksena tuomioistuimet ratkaisisivat nykyistä useampia oikeusriitoja. Se voisi lisätä tuomioistuinten vaikuttavuutta yhteiskunnassa.

Asiamäärien lisääntyminen olisi erityisen merkityksellistä korkeimmalle oikeudelle, koska sen tehtävä on antaa ennakkopäätöksiä sellaisista kysymyksistä, joihin laki ei anna selvää vastausta. Korkeimman oikeuden edellytykset suoriutua tästä tehtävästä voisivat parantua.

Pienriitamenettelyn etuna pidetään yleisesti sitä, että se lyhentää käsittelyaikoja sen piiriin kuuluvissa asioissa. Käsittelyaika täysimittaista oikeudenkäyntiä kevyemmässä prosessissa voisikin olla nykyistä lyhyempi. Pienriitamenettelyn vaikutus käsittelyaikoihin yhtäältä sen piiriin kuuluvissa ja toisaalta muissa asioissa ei kuitenkaan riippuisi vain menettelyn suhteen tehtävistä sääntelyratkaisuksista, vaan myös ainakin siitä, miten työ tuomioistuimissa järjestettäisiin ja siitä, kyettäisiinkö pienriita-asioden määrä eri tuomioistuimissa arvioimaan oikein ja tuomioistuimet resursoimaan juttumäärän kasvua vastaavasti.

Alustavasti menettelyn vaikutuksia käsittelyaikoihin voidaan arvioida seuraavasti.

Kärjäoikeuksissa pienriita-asian käsittelyaika voisi olla melko lyhyt, koska jutut olisivat usein yksinkertaisia ja pieniä, ja noudatettava menettely olisi kevyempi kuin muissa riita-asioissa. Yksittäisen riita-asian käsittelyaika saattaisi siksi selvästikin lyhentyä, jos se käsiteltäisiin täysimittaisen oikeudenkäynnin sijaan pienriitamenettelyssä. Lisäksi se, että osa muutoin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä käsiteltävistä riita-asioista siirtyisi pienriitamenettelyyn, voisi yleisesti lyhentää käsittelyaikoja. Toisaalta riitaisten riita-asioden kokonaismäärän lisääntyminen voisi vaikuttaa päinvastaisella tavalla.

Hovioikeuksissa asiamäärät eivät todennäköisesti kasvaisi yhtä paljon kuin kärjäoikeuksissa. Kun riita-asian täystutkinta hovioikeudessa lisäksi edellyttää jatkokäsittelylupaa, pienriitamenettelyn vaikutus käsittelyaikoihin olisi hovioikeuksissa arvatunkin pienempi kuin kärjäoikeudessa. Toisaalta jos menettely näissä jutuissa olisi sama kuin muissa riita-asioissa, asiamäärien kasvun merkitys olisi hovioikeuksissa suhteellisesti suurempi.

Korkeimmassa oikeudessa asiamäärien kasvu olisi pienempää kuin hovioikeuksissa. Lisäksi valittaminen korkeimpaan oikeuteen edellyttää valituslupaa. Näistä syistä pienriitamenettely ei todennäköisesti juuri vaikuttaisi käsittelyaikoihin korkeimmassa oikeudessa.

Tuomioistuimen näkökulmasta pienriita-asian käsittely poikkeaisi muiden riita-asioiden käsittelystä. Tämä johtuisi ennen muuta siitä, että asianosaiset luultavasti ajaisivat nykyistä useammin itse omaa asiaansa. Oikeudenkäynnin johtaminen voisi olla vaikeampaa tai ainakin erilaista verrattuna nykytilanteeseen. Asian selvittäminen olisi nykyistä enemmän tuomioistuimen vastuulla, mikä asettaisi tuomioistuimelle uusia prosessinjohtollisia vaatimuksia. Tuomarin tulisi todennäköisesti kiinnittää tavanomaista enemmän huomiota asian selvittämiseen ja asianosaisten informoimiseen.

Näistä syistä se, että pienriita-asiat eivät todennäköisesti useinkaan olisi laajoja tai oikeudellisesti monimutkaisia, ei tarkoittaisi sitä, että niiden käsittely olisi aina helppoa. Vaikka pääkäsittely luultavasti olisi yleensä lyhyehkö, se voisi olla intensiivinen ja vaativa. Jos pienriita-asia käsiteltäisiin videoyhteydellä, pääkäsittelyn työläys tuomarin näkökulmasta voisi korostua.

Periaatteellisella tasolla kysymys olisi siirtymisestä kohti tutkintamenetelmää. Indispositiivisissa asioissa noudatettavassa tutkintamenetelmässä painotetaan tuomioistuimen vastuuta asian selvittämisestä. Sen sijaan riita-asioissa, joissa sovinto on sallittu, oikeudenkäynnin eteenpäin vieminen kuuluu asianosaisille tuomioistuimen keskittyessä enemmänkin muodolliseen prosessinjohtoon (käsittelymenetelmä ja yhteistointaperiaate).

Pienriitamenettely lisäisi tuomioistuinten, etupäässä kärjäoikeuksien, työtä, kun riitaisten riita-asioiden määrä otaksuttavasti kasvaisi. Se johtaisi tuomioistuinten ruuhkautumiseen entisestään ja muiden asioiden käsittelyn viivästymiseen, jos tuomioistuinten henkilöstömäärää ei pienriitamenettelystä säättämisen yhteydessä lisättäisi.

Seuraavassa pyritään arvioimaan pienriita-asioiden edellyttämää lisähenkilökunnan määrää.

Kärjäoikeudet. Edellä on arvioitu, että pienriitamenettelyn säättämisen seurauksena kärjäoikeuksiin voisi saapua vuodessa 7 000–10 000 pienriita-asiaa, joista noin 3 000 olisi asioita, jotka muuten käsiteltäisiin laajoina riita-asioina.

Kärjäoikeuksissa tarvittavan lisähenkilökunnan määrän suuruusluokkaa pyritään seuraavassa hahmottamaan arvioimalla, kuinka paljon yksi kärjätuomari, jolla ei olisi samaan aikaan muita lainkäyttötehtäviä, kykenisi ratkaisemaan pienriita-asioita.

Tässä oteta kantaa siihen, olisiko kärjäoikeuksissa todellisuudessa tällaisia kärjätuomareita. Tuomioistuinten sisäisistä työjärjestelyistä päättävät tuomioistuimet itse.

Pienriita-asian käsittelyn työläyteen vaikuttaisi olennaisesti se, ratkaistaisiinko se kärjäoikeudessa kirjallisessa valmistelussa vai pääkäsittelyssä.

Vaikutustenarviointi perustuu oletukselle siitä, että kysymys pääkäsittelyn toimittamisesta pienriita-asiassa ratkaistaisiin samalla tavalla kuin riita-asioissa tällä hetkellä. Riitainen pienriita-asia voitaisiin siis ratkaista kirjallisen valmistelun perusteella, jos se olisi laadultaan sellainen, ettei sen ratkaiseminen edellyttäisi pääkäsittelyn toimittamista eikä kukaan asianosaisista vastustaisi asian ratkaisemista kirjallisessa menettelyssä.

Vuosina 2010–2018 noin 58 prosentissa laajoista riita-asioista asian käsittely päättyi kirjallisessa valmistelussa.²¹⁰ Näissä jutuissa kärjäoikeus on voinut ratkaista asian oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:n nojalla kirjallisen valmistelun perusteella, mutta yleisemmin kysymys lienee ollut siitä, että kanteeseen ei ole vastattu, asia on sovittu tai kantaja on peruuttanut kanteensa esimerkiksi asiassa saavutetun sovinnon takia tai muusta syystä.

Kirjallisessa valmistelussa ratkaistavien pienriita-asioiden osuus olisi otaksuttavasti selvästi tätä matalampi, koska oikeudenkäyntikuluriski olisi niissä pienempi ja asiat etenisivät nopeammin pääkäsittelyyn. Asianosaisten ajaessa itse asiaansa olisi lisäksi todennäköistä, että asian ratkaiseminen edellyttäisi usein sen selvittämistä suullisesti. Toisaalta moni asia koskisi lapsen elatusapua, jotka usein voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta. *Ruotsissa* arvioidaan, että pienriita-asiat kyetään muita riita-asioita useammin ratkaisemaan kirjallisesti.

Muissa valtioissa pienriita-asioissa edistetään vahvasti sovintoa. Sovinnon todennäköisyyttä täysimittaiseen oikeudenkäyntiin nähden vähentävät kuitenkin tekijät, joiden on edellä katsottu vähentävän valmistelussa ratkaistavien asioiden määrää. *Alankomaissa* on lisäksi arveltu sen, että pienriita-asioissa asianosaiset ajavat usein itse asiaansa, vähentäneen sovintohalukkuutta. Arvioitaessa pienriita-asian käsittelyn työläyttä kärjätuomarin kannalta ei kuitenkaan liene suurta eroa sillä, saavuttavatko asianosaiset tuomarin johdolla pääkäsittelyssä sovinnon vai ratkaiseeko tuomari sen asiallisesti, vaikka istunto voisi ensin mainitussa tapauksessa olla jonkin verran lyhyempi.

²¹⁰ Siro – Aaltonen 2019, s. 774.

Vuonna 2018 laajan riita-asian pääkäsittelyn mediaanikesto oli 5,8 tuntia.²¹¹ Pienriita-asioissa pääkäsittelyt olisivat todennäköisesti tätä lyhyempiä, koska asiat olisivat keskimäärin pienempiä kuin tuomioistuimissa nykyään käsiteltävät riita-asiat. Sen vuoksi oletetaan, että pääkäsittely pienriita-asiassa kestäisi keskimäärin enintään puoli istuntopäivää. Pääkäsittely voisi kuitenkin olla työläs ja intensiivinen asianosaisten ajaessa usein asiaansa ilman avustajaa.

Tanskassa on lainvalmistelussa katsottu, että pienriita-asian pääkäsittely tulisi lähtökohtaisesti kyetä toimittamaan kolmessa tunnissa. *Norjassa* kärjäoikeus voi päättää etukäteen istunnon kestosta. Se voi olla yhtä istuntopäivää pidempi vain erityisen painavista syistä. *Norjassa* pienriitamenettelyssä voidaan käsitellä jopa noin 25 000 euroa koskevia asioita.

Lisäksi oletetaan, että tavanomaisesti kanne ja vastaus olisivat lyhyitä ja esitetty sähköisellä lomakkeella; enempää kirjelmointia ei olisi; yhteenvetoa ei laadittaisi eikä erillistä valmisteluistuntoa toimitettaisi; ratkaisu julistettaisiin ja perusteltaisiin kirjallisesti vain pääpiirteittäisesti. Pienriita-asia käsiteltäisiin aina yhden tuomarin kokoonpanossa.

Näillä oletuksilla arvioidaan, että yksinomaan pienriita-asioihin keskittyvä kärjätuomari kykenisi laskennallisesti käsittelemään keskimäärin 4–5 pienriita-asiaa viikossa. Näistä ainakin yksi ratkaistaisiin kirjallisesti, loput suullisesti istunnossa, jossa osa sovitaisiin.

Tanskassa on laskettu, että yhden pienriita-asian käsittely vaatii kaikkine vaiheineen tuomarilta keskimäärin 217 minuuttia ja sihteeriltä 136 minuuttia työtä.²¹²

Tuomioistuinviraston arvion mukaan kärjätuomarilla on vuodessa 200–220 tehollista työpäivää, kun kaikista työpäivistä vähennetään vuosi- ja sairauslomat, koulutuspäivät ja aika, jonka kärjätuomari käyttää lainkäyttöön suoraan liittymättömiin työtehtäviin. Tällä perusteella seuraavassa käytetään 210 työpäivän – eli 42 täyden työviikon – oletamaa.

Tuomioistuinviraston arvio perustuu oletukseen siitä, että kärjätuomarilla olisi vuodessa keskimäärin 6–8 viikkoa vuosilomaa ja 5–10 koulutuspäivää sekä tietoon siitä, että tuomioistuinlaitoksen koko henkilökunnalla oli vuosina 2019–

²¹¹ Siro – Aaltonen 2019, s. 772–773.

²¹² Analyse af civile sager, Deloitte 2013, s. 9.

2021 sairauspoissaoloja keskimäärin 6,9 päivää vuodessa. Lisäksi osa käräjätuomarin työstä kuuluu hallinnollisiin ja muihin lainkäyttöön suoraan liitty-mättömiin asioihin.

Näin siinä tapauksessa, että käräjäoikeuksiin saapuisi 7 000 pienriita-asiaa vuodessa, juttujen ratkaisemiseen tarvittaisiin 33–42 käräjätuomaria. Jos pienriita-asioiden vuotuinen määrä olisi 10 000, niiden ratkaisemiseksi tarvittavien käräjätuomarien määrä olisi 48–60.

Juttumääräarviossa kuitenkin oletetaan, että pienriitamenettelyssä käsiteltävistä 7 000–10 000 jutusta noin 3 000 asiaa käsiteltäisiin joka tapauksessa käräjäoikeuksissa laajoina riita-asioina. Tältä osin tuomioistuimilla ei siten olisi tarvetta lisäresursseille, koska kysymys ei olisi uusista asioista, vaan jutuista, joissa noudatettava menettely ainoastaan muuttuisi kevyemmäksi. Sen vuoksi edellä olevista luvuista on vähennettävä näiden asioiden käsittelyn vaatima työpanos.

Tuomioistuinviraston arvion mukaan yksi käräjätuomari kykenee ratkaisemaan keskimäärin 60–70 laajaa riita-asiaa vuodessa ottaen huomioon, että yli puolet niistä päättyy kirjallisessa valmistelussa ja vain joka viides pääkäsittelyssä. Nyt puheena olevat asiat, jotka siis koskevat lapsen elatusapua tai enintään 5 000 euroa, ovat todennäköisesti täysimittaisessakin oikeudenkäynnissä käsiteltyinä keskimääräistä laajaa riita-asiaa selvästi pienempiä ja helpompia ratkaista. Monet niistä ratkaistaneen pääkäsittelyä toimittamatta. Olettaen, että yksi vain näihin asioihin keskittyvä käräjätuomari kykenisi nykyään ratkaisemaan keskimäärin neljä tällaista juttua viikossa, noin 3 000 puheena olevan pienehkön riita-asian ratkaiseminen edellyttäisi vuodessa noin 18 käräjätuomarin työpanosta. Tämä työpanos siis vapautuisi pienriita-asioiden käsittelyyn.

Näin ollen voidaan karkeasti arvioida, että edellä mainittujen oletusten toteutuessa pienriita-asioiden ratkaiseminen edellyttäisi 15–24 käräjätuomarin lisäystä, jos juttujen määrä olisi 7 000. Jos pienriitoja tulisi vuodessa vireille 10 000, niitä varten tarvittaisiin 30–42 uutta käräjätuomaria.

Käräjätuomarien lisäksi tuomioistuinharjoittelua suorittavat käräjänotaarit voisivat ratkaista pienriita-asioita. Käräjänotaari kykenisi kuitenkin ratkaisemaan selvästi vähemmän pienriita-asioita kuin käräjätuomari johtuen siitä, että kysymys on harjoitteluvirasta. Jos yksi käräjänotaari ratkaisisi vuoden pituisella harjoittelujaksollaan viisi pienriita-asiaa, kaikki noin 140 käräjänotaaria ratkaisisivat yhteensä 700 pienriita-asiaa vuodessa. Jos käräjänotaarien lukumäärää ei lisättäisi, pienriita-asioiden käsittely olisi kuitenkin pois heidän muusta lainkäyttötoiminnastaan.

Tuomioistuinharjoittelun kehittämistä on ehdotettu pienriitamenettelystä riippumatta. Oikeudenkäytön kehitystyöryhmän mukaan tuomioistuinharjoittelun aloituspaikkoja tulisi lisätä ja harjoittelun sisältöä kehittää siten, että se olisi yhtenäisempi eri tuomioistuimissa ja että siinä olisi enemmän koulutuksellisia elementtejä.²¹³ Oikeudenhoidon selonteon mukaan tuomioistuinharjoittelusta tulisi pyrkiä kehittämään koko oikeushallintoa palveleva ja rekrytointeja edistävä lakimiesuran vaihe.²¹⁴

Ruotsissa kärjänotaarit käsittelevät pienriita-asioita. Ruotsissa kärjänotareita on noin 600. Toisaalta *Alankomaissa* pienriita-asioden katsotaan kuuluvan ennen muuta kokeneimmille alioikeustuomareille.

Juttumäärän kasvu edellyttäisi myös kansliahenkilökunnan palkkaamista. Vaikka kärjäsihteeriä luultavasti tarvittaisiin avustamaan kärjätuomaria pienriita-asian pääkäsittelyssä vain poikkeuksellisesti, pienriita-asioihin liittyvä kirjelmointi ja muu lainkäyttöön liittyvä tukityö vaatisi sihteerityövoimaa. Pienriita-asioden suuren lukumäärän vuoksi tarve ei olisi merkityksetön siinäkään tapauksessa, että menettelystä kyettäisiin säättämään pitkälti sähköinen ja sellainen, että kirjelmiä ei juuri kirjoitettaisi. Voidaan arvioida, että kärjäsihteereitä tulisi olla jokaisessa Suomen 20 kärjäoikeudessa ainakin yksi, laajimmissa useampia. Näin ollen voidaan pienriitamenettelyn edellyttämän uusien kärjäsihteerien määräksi arvioida 25–30.

Arviota kärjäsihteerien tarpeesta pienriita-asioden käsittelyssä tukee edellä selostettu laskelma siitä, kuinka monta minuuttia yhden pienriita-asian käsittely *Tanskassa* vaatii tuomarilta ja sihteeriltä.

Pienriitamenettely tuskin vaikuttaisi mainittavasti haastemiesten työn määrään huolimatta siitä, että tiedoksiannettavien asiakirjojen määrä luultavasti lisääntyisi. Tämä johtuu siitä, että lisäys olisi suhteessa varsin pieni, kun otetaan huomioon kaikkien tiedoksiannettavien asiakirjojen suuri määrä.

Toinen tapa arvioida pienriita-asioden käsittelyn edellyttämää työmäärää on verrata pienriita-asioita kärjäoikeudessa nykyään käsiteltäviin asioihin. Tätä kuitenkin vaikeuttaa huomattavasti eri asioiden vaatimaa työmäärää koskevan täsmällisen tiedon puute ja se, etteivät pienriita-asiat rinnastuisi kovin tarkasti mihinkään kärjäoikeudessa nyt käsiteltävään asiaan. Karkeasti arvioiden keskimääräinen pienriita-asia saattaisi kuitenkin työmäärältään vastata pienehköä rikosasiaa.

²¹³ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:39, s. 124.

²¹⁴ Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta, VNS 13/2022, s. 60.

Tuomioistuinten työmäärää ja määrärahatarpeita laskettaessa käytetään tavallisesti painotetun työmäärän laskentamallia, jossa keskeisenä mittarina on ratkaistujen asioiden työmäärä painotettuna asiaryhmä- ja vaativuusluokka-kohtaisilla painokertoimilla. Se perustuu osin vuonna 2010 tehdylle arviolle siitä, että vaativuudeltaan tavanomaisen perusrikosasian, jossa toimitetaan enintään kahdeksan tuntia kestävä pääkäsittely, edellyttämä kokonaistyömäärä kärjäoikeudessa olisi noin 11 tuntia. Mittaristoa uudistettaessa on kuitenkin todettu, että suullisessa menettelyssä alle kahdeksan tuntia käsiteltävien rikosasioiden kesken on suuria eroja.²¹⁵

Lainvalmistelussa on hiljattain arvioitu lähestymiskiellon määräämistä ja sen rikkomista koskevien asioiden käsittelyn vaatimaa työmäärää.²¹⁶

Lähestymiskiellon tehostamista koskevan uudistuksen seurauksena kärjäoikeuksiin on arvioitu saapuvan noin tuhat uutta lähestymiskieltohakemusta. Niiden käsittelyn on katsottu edellyttävän 3,5 tuomarin henkilötyövuotta lisää. Toisin sanoen yhden kärjätuomarin on arvioitu kykenevän käsittelemään laskennallisesti noin 285 lähestymiskiellon määräämistä koskevaa asiaa vuodessa eli noin seitsemän juttua viikossa.

Saman uudistuksen on arvioitu lisäävän lähestymiskiellon rikkomista koskevien rikosasioiden määrää kärjäoikeuksissa noin 400 asialla vuodessa. Sen on arvioitu tarkoittavan arviolta yhden tuomarin henkilötyövuoden lisätarvetta. Toisin sanoen yhden kärjätuomarin on katsottu kykenevän käsittelemään laskennallisesti noin 400 lähestymiskiellon rikkomista koskevaa rikosasiaa vuodessa eli noin 9,5 juttua viikossa.

Pienriita-asiat olisivat kuitenkin todennäköisesti kärjätuomarin näkökulmasta keskimäärin työlämpiä ja vaatisivat enemmän työaikaa kuin lähestymiskiellon määräämistä ja sen rikkomista koskevat asiat.

Kärjätuomarien lisäksi lähestymiskieltoa koskevan uudistuksen on arvioitu edellyttävän 4,5 uutta sihteerin henkilötyövuotta ja yhtä haastemiehen henkilötyövuotta. Pienriita-asioiden kärjäsihteereiltä ja haastemiehiltä vaatima työmäärä olisi kuitenkin pienempi kuin kärjätuomareiden kohdalla, kuten edellä on perusteltu.

²¹⁵ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 29/2010, s. 83 ja 85 ja Tuomioistuinten taloudellisten mittareiden kehittämistä käsittelevän työryhmän väliraportti: painokertoimet (2022), s. 14–15.

²¹⁶ HE 143/2022 vp s. 39–40.

Hovioikeudet. Edellä on arvioitu, että pienriitamenettelyn säätämisen seurauksena hovioikeuksiin voisi saapua 400–900 uutta riita-asiaa vuodessa. Vaikutustesarvioinnissa käytetyn oletuksen mukaan ne käsiteltäisiin hovioikeudessa samassa menettelyssä kuin muutkin riita-asiat.

Hovioikeuksiin on viime vuosina saapunut runsaat 8 000 asiaa vuodessa.²¹⁷ Hovioikeudet ovat viime vuosina ratkaisseet noin neljänneksen kaikista saapuneista asioista pääkäsittelyssä ja muut kirjallisesti esittelystä.²¹⁸

Riita-asian käsittely hovioikeudessa edellyttää jatkokäsittelylupaa. Tietoa ei ole siitä, kuinka suuressa osassa riita-asioita jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, mutta kaikissa asioissa osuus on noin puolet.²¹⁹

Pienriita-asiat olisivat keskimäärin pienempiä kuin muut hovioikeudessa käsiteltävät riita-asiat. Niissä luultavasti jätettäisiin jatkokäsittelylupa myöntämättä useammin kuin muissa riita-asioissa. Sen vuoksi pienriita-asiat olisivat todennäköisesti keskimääräistä vähemmän työläitä ratkaista siinäkin tapauksessa, että niitä koskevat menettelysäännökset eivät poikkeaisi siitä, mitä muiden riita-asioiden käsittelystä hovioikeudessa säädetään. Näistä syistä oletetaan, että pienriitamenettely lisäisi työn määrää hovioikeuksissa viisi prosenttia.

Hovioikeuksissa on tällä hetkellä 189 hovioikeudenneuvoksen, 33 asessorin, 89 hovioikeuden esittelijän ja 165 kansliahenkilökuntaan kuuluvan määräraikaista tai vakituista henkilötyövuotta.²²⁰ Pienriitamenettely merkitsi siten sitä, että hovioikeuksissa tulisi laskennallisesti olla noin yhdeksän hovioikeudenneuvosta, noin kaksi asessoria, noin neljä hovioikeuden esittelijää ja noin kahdeksan kansliahenkilökuntaan kuuluvaa henkilöä enemmän kuin tällä hetkellä.

Korkein oikeus. Edellä on arvioitu, että pienriitamenettelyn säätämisen seurauksena korkeimpaan oikeuteen voisi saapua 80–180 uutta riita-asiaa vuodessa. Se olisi varsin pieni osa korkeimman oikeuden juttukantaa: korkeimpaan oikeuteen on viime aikoina saapunut noin 2 000 asiaa vuodessa.²²¹

²¹⁷ Oikeusministeriön toiminta ja hallinto 2020:4, s. 4.

²¹⁸ Tuomioistuinlaitoksen tilinpäätös 2021, s. 36 ja Tuomioistuinlaitoksen tilinpäätös 2020, s. 66.

²¹⁹ Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2019:1, s. 18 ja Tuomioistuinlaitoksen tilinpäätös 2021, s. 36.

²²⁰ Tuomioistuinlaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelma vuodelle 2022, liite 8.

²²¹ Korkeimman oikeuden vuosikertomus 2021, s. 68.

Valittaminen korkeimpaan oikeuteen edellyttää valituslupaa. Vuosina 2012–2021 valituslupia on myönnetty noin 5–10 prosentissa siviiliasioita, joihin siis, kuten edellä on selostettu, kuuluu riita-asioden lisäksi hakemusasioita.²²² Hyvin monen korkeimpaan oikeuteen saatettavan pienriita-asian käsittely päättyisi siis valituslupavaiheessa.

Puolet siviiliasioissa tehtävistä valituslupahakemuksista koskee hovioikeuden päätöstä jättää jatkokäsittelylupa myöntämättä. Jos sellaisessa asiassa myönnetään valituslupa, korkein oikeus voi ratkaista asian tavanomaisen viiden jäsenen sijaan kolmen jäsenen kokoonpanossa, jos kokoonpano on ratkaisusta yksimielinen.

Näistä syistä pienriita-asioden määrän kasvaminen korkeimmassa oikeudessa ei olisi resurssinäkökulmasta merkityksellistä.

Lisähenkilökunnan rekrytointi. Tällä hetkellä vakituisten kärjätuomarien henkilötöyvuosimäärä on 537 ja määräaikaisten 22.²²³ Pienriitamenettelystä johtuva tarve uusille kärjätuomareille olisi siten suhteellisesti melko suuri.

Ammattitaitoisten kärjätuomarien rekrytoiminen tarvittavassa laajuudessa ei välttämättä olisi helppoa. Hakijoita tuomarin virkoihin on viime vuosina sinänsä ollut paljon, mutta haasteena on pidetty suuria alueellisia eroja hakijoiden kokemuksen määrässä.²²⁴

Kärjätuomarien lisäksi kärjäsihteerien rekrytoiminen voisi olla vaikeaa.

Tuomioistuinvirasto ja tuomioistuimet ovat pitäneet henkilöstön rekrytoinnin vaikeutta keskeisenä riskinä tuomioistuinlaitoksen tavoitteiden toteutumisen ja toiminnan häiriöttömyyden kannalta. Tämän on katsottu koskevan erityisesti kanslia- ja tukihenkilöstöä.²²⁵ Pienriitamenettelystä säättäminen voisi pahentaa näitä ongelmia.

²²² Korkeimman oikeuden vuosikertomus 2021, s. 68.

²²³ Tuomioistuinlaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelma vuodelle 2022, liite 8.

²²⁴ Tuomarinvalintalautakunnan vuosikertomus 2020, s. 24 ja Tuomarinvalintalautakunnan vuosikertomus 2019, s. 4. Ks. myös Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta, VNS 13/2022, s. 15 ja 25.

²²⁵ Tuomioistuinlaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelma vuodelle 2022, s. 25.

5.5.2 Kuluttajariitalautakunta ja muut ratkaisusuosituksia antavat lautakunnat

Pienriitamenettely todennäköisesti lisäisi yleisten tuomioistuinten houkuttelevuutta riidanratkaisijoina suhteessa kuluttajariitalautakuntaan. Taloustutkimus Oy:n loppuvuonna 2022 tekemän tutkimuksen mukaan silloin, jos pienriitamenettely olisi vaihtoehto enintään 5 000 euroa koskeville riidoille, 56 prosenttia ihmisistä veisi tällaisen jutun pienriitamenettelyyn, 20 prosenttia kuluttajariitalautakuntaan.²²⁶

Muissa lautakunnissa, jotka antavat ratkaisusuosituksia riita-asioissa, pienriitamenettelyn vaikutus olisi oletettavasti samansuuntainen.

Pienriitamenettely vastaisi samankaltaisiin oikeussuojatarpeisiin kuin kuluttajariitalautakunta ja muut ratkaisusuosituksia riita-asioissa antavat lautakunnat sekä johtaisi niissä todennäköisesti asiamäärien selvään laskuun. Näistä syistä pienriitamenettelystä säättäminen voisi antaa aiheen arvioida yleisemmin tällaisten lautakuntien asemaa oikeudenhoidon kokonaisuudessa.

Tällaisen selvityksen laatimista on, pienriitamenettelystä riippumatta, ehdotettu tehtäväksi myös valtioneuvoston selonteossa oikeudenhoidosta ja oikeudenhoidon kehitystyöryhmän arviomuistiossa.²²⁷

5.5.3 Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit

Pienriitamenettelyn vaikutukset oikeusapu- ja edunvalvontapiireihin riippuisivat siitä, olisiko ja millä edellytyksillä pienriita-asian asianosaisella oikeus saada oikeusapua.

Oikeusapulain 1 §:n mukaan oikeusapua annetaan valtion varoin henkilölle, joka tarvitsee asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa ja joka taloudellisen asemansa vuoksi ei kykene itse suorittamaan sen hoitamisen vaatimia menoja. Lain 7 §:n mukaan oikeusapua ei toisaalta anneta, jos asialla on hakijalle vähäinen merkitys.

Oikeusavun myöntäminen pienriita-asioden asianosaisille tulisi arvioida erikseen lainvalmistelussa. Lähtökohtaisesti oikeusavun tarve voisi kuitenkin olla niissä pienempi kuin muissa riita-asioissa, lukuun ottamatta tilannetta, jossa oikeusavun hakija on

²²⁶ Taloustutkimus Oy, Pienriitamenettely, 9.12.2022. Loput eivät osanneet sanoa (22 prosenttia) tai eivät veisi kumpaankaan (2 prosenttia).

²²⁷ Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta, VNS 13/2022, s. 59 ja Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:39, s. 135.

lapsi hänen omaa elatustaan koskevassa pienriita-asiassa. Toisaalta oikeusapulain 3 a §:ssä tarkoitettu vähäinen oikeudellinen neuvonta saattaisi lisääntyä.

Oikeusapuun ei tälläkään hetkellä kuulu avustaminen yksinkertaisessa rikosasiassa, jossa yleisen rangaistuskäytännön mukaan ei ole odotettavissa sakoja ankarampaa rangaistusta tai jossa muutoin odotettavissa olevaan rangaistukseen ja asian selvitettyyn tilaan nähden syytetyn oikeusturva ei edellytä avustajan käyttämistä. Oikeusapua ei anneta myöskään yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä hakemusasiassa, ellei siihen ole erityisen painavia syitä.

Ruotsissa oikeusapua myönnetään pienriita-asiassa vain erityisestä syystä.

Pienriita-asioiden todennäköisen lukumäärän perusteella voidaan arvioida, että siihen liittyviä oikeusapuhakemuksia tehtäisiin joka tapauksessa olennaisesti vähemmän kuin rikosasioissa. Sen vuoksi pienriitamenettelyn vaikutus oikeusapu- ja edunvalvontapiirien työn määrään olisi todennäköisesti vähäinen.

5.5.4 Ulosottolaitos

Tuomioistuinten ratkaisut voidaan panna ulosottoteitse täytäntöön. Asiamäärien kasvaminen voisi sen vuoksi lisätä Ulosottolaitoksen työtä, kun nykyistä useampia velvoitteita voitaisiin periä ulosoton kautta.

Pienriita-asioissa annettaviin tuomioihin perustuva ulosotto muodostuisi kuitenkin todennäköisesti varsin pieneksi osaksi Ulosottolaitoksen toimintaa. Vuonna 2021 Ulosottolaitokseen tuli vireille kaikkiaan noin 2,8 miljoonaa asiaa. Ulosottovelallisia oli noin 560 000.²²⁸

Kaikissa pienriitamenettelyssä käsitellyissä asioissa tuskin turvauduttaisiin ulosottoon. Velkoja hakee ulosottoa silloin, kun velallinen ei kykene maksamaan saatavaa tai halua maksaa sitä vapaaehtoisesti. Pienriitamenettelyssä käsiteltäisiin kuitenkin vain pienehköjä saatavia; vaikutusarvioinnit perustuvat oletukselle siitä, että menettelyn intressiraja olisi 5 000 euroa. Voidaan siten olettaa, ettei velalliselta useinkaan puuttuisi kykyä suorittaa pienriita-asiassa hänen maksettavakseen tuomittu määrä.

²²⁸ Ulosotto Suomessa. Ulosottolaitoksen tilastoja vuodelta 2021, s. 4 ja 19.

Näistä syistä pienriitamenettelyn vaikutus Ulosottolaitokseen olisi todennäköisesti vähäinen.

5.6 Taloudelliset vaikutukset

5.6.1 Ihmiset ja yhteisöt

Pienriitamenettely voisi olla ihmisten sekä yritysten ja muiden yhteisöjen taloudellisen edun mukainen siinä mielessä, että voisi parantaa ihmisten ja yhteisöjen tosiasiallisia mahdollisuuksia puolustaa taloudellisia etujaan tuomioistuimessa.

Taloustutkimus Oy:n vuonna 2022 tekemän tutkimuksen mukaan alle 5 000 euroa koskevia riitoja oli edeltävän vuoden aikana ollut kuudella prosentilla suomalaisista yksityishenkilöistä ja 16 prosentilla yrityksistä.²²⁹ Ruotsissa ja Tanskassa on viitteitä siitä, että pienriitamenettelyä hyödyntävät erityisesti yritykset, joilla on paljon yksityisasiakkaita. Toisaalta pienriitamenettelyn on nähty hyödyttävän erityisesti pieniä ja keskisuuria yrityksiä, koska niillä ei yleensä ole omaa juristia, joka voisi ajaa niiden asiaa tuomioistuimessa.²³⁰

Jos oikeudenkäyntikynnys laskisi, perusteettomia kanteita saatettaisiin toisaalta nostaa nykyistä enemmän. Se nostaisi ihmisten ja yhteisöjen riskiä joutua aiheetta vastaajaksi riita-asian oikeudenkäyntiin. Se voisi aiheuttaa taloudellisia menetyksiä, jos voittaneella asianosaisella ei olisi oikeutta saada korvausta oikeudenkäyntikuluistaan samassa määrin kuin riita-asioissa muuten.

5.6.2 Markkinoiden toiminta

Pienriitamenettely voisi edistää omistusoikeuksien turvaamista oikeusteitse. Se voisi olla eduksi markkinoiden tehokkaalle toiminnalle ja kilpailulle.

²²⁹ Taloustutkimus Oy, Pienriitamenettely, 9.12.2022.

²³⁰ Two for One: How Leveraging Small Claims Procedures Can Improve Judicial Efficiency and Access to Justice (World Bank Group 2020), s. 3.

Oikeudenkäyntikynnyksen alentumisen seurauksena ihmisten ja yhteisöjen mahdollisuudet saada perusteetonta taloudellista etua lakia tai sopimuksia noudattamatta jättämällä voisivat heikentyä. Se olisi paitsi kuluttajien, myös rehellisesti toimivien yritysten ja yleisemminkin markkinoiden etu.

OECD:n oikeuden saatavuutta koskevassa raportissa arvioidaan, että ratkaisemattomat oikeudelliset ongelmat voivat, niiden intressin suuruudesta riippumatta, estää yrityksiä kasvamasta.²³¹

On myös katsottu, että pienehköjen riitojen tehokkaan ratkaisemisen mahdollistava oikeusjärjestys tekee valtiosta houkuttelevamman investointikohteen ja edistää taloudellista toimeliaisuutta.²³² Maailmanpankin Doing Business -raporteissa pidetäänkin pienriitamenettelyn olemassaoloa sopimusvelvoitteiden täytäntöönpanon ja siten valtion yleisen liiketoimintaympäristön laatutekijänä.²³³

5.6.3 Oikeudenkäynnin asianosaiset

Vuonna 2019 pääkäsitellyssä ratkaistuissa riita-asioissa asianosaisten yhteenlaskettujen oikeudenkäyntikuluvaatimusten mediaani oli 6 238 euroa, jos intressi oli alle 4 000 euroa, ja 10 396 euroa, jos intressi oli 4 000–10 000 euroa.²³⁴ Lähtökohta on, että riita-asian hävinnyt asianosainen velvoitetaan korvaamaan kaikki asiassa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

Pienriitamenettelyssä aiheutuisi todennäköisesti vähemmän oikeudenkäyntikuluja kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä. Lisäksi hävinneen asianosaisten velvollisuutta korvata voittaneen asianosaisten oikeudenkäyntikuluja olisi rajoitettu. Pienehkön riita-asian oikeudenkäynnin häviäminen ei siten aiheuttaisi yhtä paljon kustannuksia kuin nyt.

Asian käsittely pienriitamenettelyssä täysimittaisen oikeudenkäynnin sijaan voisi olla myös voittaneen asianosaisten taloudellisen edun mukaista. Vaikka voittanut asianosainen saa hävinneeltä asianosaiselta lähtökohtaisesti täyden korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan, korvausta ei aina saada perityksi vastapuolen varattomuuden

²³¹ Equal Access to Justice for Inclusive Growth: Putting People at the Centre, OECD 2019.

²³² Two for One: How Leveraging Small Claims Procedures Can Improve Judicial Efficiency and Access to Justice (World Bank Group 2020), s. 3.

²³³ Näin myös Fast-Tracking the Resolution of Minor Disputes: Experience from EU Member States (World Bank Group 2017), s. 9.

²³⁴ Sarasoja – Carling 2020, s. 41.

vuoksi. Koska oikeudenkäyntikuluja todennäköisesti aiheutuisi pienriitamenettelyssä vähemmän kuin täysimittaisessa oikeudenkäynnissä, näitä menetyksiä saattaisi aiheutua nykyistä vähemmän.

5.6.4 Asianajotoiminnan harjoittajat

Tällä hetkellä riita-asian asianosaisilla on lähes aina oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja. Pienriitamenettelyssä asianosaiset todennäköisesti ajaisivat nykyistä useammin itse asiaansa.

Pienriitamenettelyn säättäminen johtaisi todennäköisesti siihen, että osa tuomioistuimissa tällä hetkellä käsiteltävistä laajoista riita-asioista siirtyisi käsiteltäviksi pienriitamenettelyssä. Edellä on arvioitu tämän joukon suuruudeksi noin 3 000 juttua vuodessa. Se voisi jossain määrin heikentää asianajopalveluiden kysyntää, kun osa näiden asioiden asianosaisista ei hankkisikaan avustajaa.

Toisaalta riita-asioiden määrän ennakoitu kasvu tuomioistuimissa voisi vaikuttaa päinvastaiseen suuntaan, koska oikeudenkäyntiasiamieheen tai -avustajaan turvautuminen tuskin olisi pienriitamenettelyssäkään aivan tavatonta. Vaikka riidanratkaisumenettely olisi kuinka yksinkertainen, moni pienikin juttu voisi olla aineellisesti monimutkainen.

Vuonna 2013 julkaistun tutkimuksen mukaan vain noin joka viides suomalainen katsoi, että mahdollisuus ajaa asiaansa tuomioistuimessa ilman juristin apua tekisi riidan saattamisesta tuomioistuimen käsiteltäväksi aikaisempaa houkuttelevampaa.²³⁵

Kuluttajariitalautakunnassa vuoden 2021 alussa ratkaistuja asunto-, ajoneuvo- ja eläinasioita, joissa riidan kohteen arvo oli vähintään 500 euroa, koskevan opinnäytetutkimuksen mukaan vähintään 12 prosentissa jutuista ainakin yksi asianosaisista oli turvautunut ulkopuoliseen oikeudelliseen apuun jossain prosessin vaiheessa. Asuntokauppa-asioissa osuus oli noin kolmannes.²³⁶

²³⁵ Special Eurobarometer 395, s. 55.

²³⁶ Bergman 2022, s. 47 ja 49.

Ruotsissa, Tanskassa ja Alankomaissa on havaittu, että etenkin kantajat turvautuvat pienriitamenettelyssä usein juristiin, joskin kysymys voi olla myös kantajan palveluksessa olevasta juristista.

Kaikkiaan pienriitamenettelyn vaikutukset asianajopalveluiden kysyntään eivät todennäköisesti olisi suuria.

5.6.5 Valtio

Valtion menojen lisääntyminen

Aluksi. Pienriitamenettelyn edellyttämiä määrärahatarpeita arvioidaan tässä arviomuistiossa menettelyn mahdollisen säätämisen valtiolle aiheuttamien menojen suuruusluokan hahmottamiseksi. Jos pienriitamenettelystä säädettäisiin, Tuomioistuinvirasto päättäisi tuomioistuimille osoitettujen määrärahojen jakamisesta siltä osin kuin määrärahaa ei ole myönnetty suoraan tuomioistuimelle.

Henkilöstökustannukset. Edellä on arvioitu, että pienriitamenettelystä säätäminen edellyttäisi 15–24 kärjätuomarin, 25 kärjäsihteerin, 9 hovioikeudenneuvoksen, 2 asessorin, 4 hovioikeuden esittelijän ja 8 hovioikeuden kansliahenkilökuntaan kuuluvan henkilötyövuotta lisää nykyiseen nähden, jos kärjäoikeuksiin saapuisi 7 000 pienriita-asiaa vuodessa.

Jos vuodessa tulisi vireille 10 000 pienriita-asiaa, niiden käsittely edellyttäisi 30–42 kärjätuomarin, 30 kärjäsihteerin, 9 hovioikeudenneuvoksen, 2 asessorin, 4 hovioikeuden esittelijän ja 8 hovioikeuden kansliahenkilökuntaan kuuluvan henkilötyövuotta lisää nykyiseen nähden.

Tuomioistuinlaitoksen vuoden 2022 tulossopimuksen mukaan tuomioistuinten määrärahatarpeiden arvioinnissa käytetään henkilötyövuosien laskennallisina hintoina tuomarin osalta 100 000 euroa ja kansliahenkilön osalta 49 000 euroa. Nämä määrät sisältävät myös yleiskustannukset esimerkiksi palvelukeskus- ja perustietotekniikkamaksuista. Henkilötyövuosien laskennallisiin hintoihin ei vaikuta se, missä tuomioistuimessa tuomari ja kansliahenkilö työskentelevät tai missä palkkaluokassa he ovat.

Tuomioistuinvirastosta saadun tiedon mukaan hovioikeuden esittelijän henkilötyövuoden laskennallinen hinta on 73 500 euroa, mikä niin ikään sisältää edellä mainitut yleiskustannukset.

Näin ollen pienriitamenettelystä seuraavan lisähenkilötyövuosien tarpeen valtiolle aiheuttamien vuotuisten kustannusten määrä olisi noin 4,5–5,4 miljoonaa euroa, jos pienriita-asioden määrä olisi 7 000, ja noin 6,3–7,5 miljoonaa euroa, jos juttujen määrä olisi 10 000.

Henkilöstökustannusten määrä olisi pienempi, jos käräjätuomareiden sijaan lisättäisiin tuomioistuinharjoittelua suorittavien käräjänotaarien määrää.

Koulutus. Pienriitamenettely olisi oikeudenkäyntinä jossain määrin toisenlainen kuin voimassa olevan lain mukainen riita-asian oikeudenkäynti. Sen vuoksi menettelystä säättäminen edellyttäisi käräjätuomareille suunnattua koulutusta. Sen tarve korostuisi, jos pienriita-asioita käsittelemään rekrytoitaisiin uusia käräjätuomareita tai jos niiden käsittely uskottaisiin laajassa mitassa käräjänotaareille.

Koulutuskustannusten suuruutta ei ole tässä vaiheessa mahdollista arvioida. Suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista koskevan uudistuksen yhteydessä Tuomioistuinvirasto arvioi, että tuon uudistuksen edellyttämä lainkäyttöhenkilökunnan prosessijohtokoulutus maksaisi noin 70 000 euroa.²³⁷

Koulutukseen osallistuminen aiheuttaisi kustannuksia myös siten, että koulutuspäivinä käräjätuomari ei olisi ratkaisemassa asioita. Tämä on otettu huomioon arvioitaessa yhden käräjätuomarin tehollisten työpäivien määrää (ks. jakso 5.5.1).

Työhuoneet. Tuomioistuinvirastosta saadun tiedon mukaan tuomioistuinten henkilöstömäärän lisääminen edellä kerrotulla tavalla olisi tuomioistuinten nykyisten työhuoneiden riittävyyden näkökulmasta mahdollista. Siten mainittavia työhuonekustannuksia ei aiheutuisi.

Istuntosalit. Tuomioistuinvirastosta saadun tiedon mukaan käräjäoikeuksissa on tällä hetkellä noin 350 istuntosalia. Salien käyttöaste vaihtelee suuresti käräjäoikeuksittain. Yleisesti ottaen istuntosalien käyttöaste on Tuomioistuinviraston arvion mukaan sillä tasolla, ettei pääkäsittelyjen toimittaminen tuhansissa uusissa asioissa olisi tämänhetkisen istuntosalimäärän puitteissa mahdollista ilman, että muiden asioiden käsittely viivästyisi.

Edellä on arvioitu, että suurin osa pienriita-asioista tulisi ratkaistavaksi pääkäsittelyssä. Pienriitamenettelystä säättämisen vaikutus uusien istuntosalien tarpeeseen riip-

²³⁷ HE 133/2021 vp s. 35.

puisi siten pitkälti siitä, millä tavalla pääkäsittely pienriita-asioissa yleensä toteutettaisiin. Mitä laajemmin videoyhteyksien käyttäminen olisi mahdollista, sitä vähemmän olisi tarvetta uusille istuntosaleille.

Jos pääkäsittelyt pienriita-asioissa toimitettaisiin ainakin lähtökohtaisesti videoyhteydellä niin asianosaisten, todistajien kuin puheenjohtajankin osalta, juttumäärän oletetavasta kasvusta johtuva tarve uusille istuntosaleille olisi vähäinen.

Jos videoyhteyksiä ei hyödynnettäisi täysimääräisesti, kärjäoikeuksiin olisi hankittava uusia istuntosaleja. Niiden määrä riippuisi siitä, kuinka paljon istuntosalissa toimitettavia pääkäsittelyjä pienriita-asioissa olisi.

Jos jokaista pääkäsittelyssä ratkaistavaa pienriita-asiaa varten tulisi järjestää uusi istuntosali, kustannukset voisivat olla huomattavat. Kustannusten määrää ei ole mahdollista tarkkaan arvioida, mutta niiden suurusluokkaa voidaan hahmottaa seuraavasti.

Jos yhdessä istuntosalissa voitaisiin käsitellä kaksi pienriita-asiaa päivässä, 5 000 uuden pääkäsittelyssä ratkaistavan jutun käsittelymiseen tarvittaisiin teoreettisesti noin 12 uutta istuntosalia, kun käytetään 210 vuotuisen työpäivän oletamaa. Todellisuudessa pääkäsittelyjä ei kyettäisi järjestämään näin tehokkaasti, vaan todellinen istuntosalitarve voidaan arvioida ainakin kaksinkertaiseksi.

Tuomioistuinvirastosta saadun karkean arvion mukaan yhden istuntosalin varustaminen maksaa vähintään 60 000 euroa, minkä lisäksi saleihin hankittavien laitteiden leasing-sopimuksista aiheutuu jatkuvia kustannuksia.

Lisäksi aiheutuisi jatkuvia tilavuokrakustannuksia. Tätä arviomuistiota varten ei ole ollut mahdollista selvittää, mikä on istuntosalikäyttöön soveltuvien toimittajien tarjonta ja vuokrataso nykyisten kärjäoikeuksien istuntopaikkojen lähellä. Tarvittavat uudet istuntosalit jakautuisivat joka tapauksessa epätasaisesti Suomen 20 kärjäoikeuden välillä niin, että todennäköisesti suurin tarve istuntosaleille olisi pääkaupunkiseudulla, missä vuokrataso on korkein.

Hovioikeuksissa asiamäärät kasvaisivat vähemmän kuin kärjäoikeuksissa. Lisäksi olisi todennäköistä, että jatkokäsittelylupa jätettäisiin myöntämässä useammassa kuin joka toisessa pienriita-asiaa ja lopuistakin jutuista osa voitaisiin ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta (ks. jakso 5.5.1). Näistä syistä tarve uusille istuntosaleille hovioikeuksissa olisi luultavasti selvästi pienempi kuin kärjäoikeuksissa. Korkeimmassa oikeudessa tarvetta uudelle istuntosalikapasiteetille ei olisi.

Tietojärjestelmät. Jos pienriita-asioita käsiteltäisiin laajasti sähköisesti ja pääkäsitteilyjä toimitettaisiin yleisesti videoyhteydellä, tuomioistuimilla tulisi olla siihen tekniset valmiudet. Tämä voisi edellyttää, ratkaisumallista riippuen, esimerkiksi asiakasportaalien ja videoyhteyksien kehittämistä. Tietoturvallisten järjestelmien kehittämisestä ja ylläpitämisestä saattaisi aiheutua valtiolle kustannuksia.

Valtiolle tältä osin mahdollisesti aiheutuvien kustannusten määrää ei voida tässä vaiheessa lainvalmistelua arvioida. Kysymys olisi aikaisimmillaankin useiden vuosien päästä käytettävien tietojärjestelmien ominaisuuksista.

Suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista koskevan uudistuksen yhteydessä Oikeusrekisterikeskus arvioi, että tuon uudistuksen edellyttämän räätälöidyn ohjelmiston kertaluontoiset hankintakustannukset olisivat 100 000–300 000 euroa ja että sen hallinnoinnista aiheutuisi 100 000–500 000 euron vuosittaiset kustannukset.²³⁸ Kysymys oli kuitenkin toisenlaiseen käyttöön suunnitellusta järjestelmästä.

Suullisen todistelun tallentaminen. Eduskunta on hyväksynyt lainsäädännön, joka koskee suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa. Jatkossa käräjäoikeudessa vastaanotettavasta suullisesta todistelusta tehdään kuva- ja äänitallenne. Uudistus tulee voimaan lailla erikseen säädettävänä ajankohtana.

Suullisen todistelun tallentamistavan uudistaminen tarkoittaa sitä, että pienriita-asioissa vastaanotettavasta suullisesta todistelusta tulisi tehdä kuva- ja äänitallenne. Pienriitamennettelystä säättäminen johtaisi tallennettavan suullisen todistelun määrän lisääntymiseen.

Oikeusrekisterikeskuksen arvion mukaan kaikesta käräjäoikeuksissa vastaanotettavasta suullisesta todistelusta jatkossa tehtävien kuva- ja äänitallenteiden säilyttäminen maksaa noin 1,1 miljoonaa euroa vuodessa.²³⁹

Pienriita-asiat olisivat keskimäärin pienempiä kuin tuomioistuimissa nyt käsiteltävät laajat riita-asiat. Niitä ei olisi paljon verrattuna pääkäsitteilyssä käsiteltävien rikosasioiden kokonaismäärään (noin 40 000 juttua vuodessa). Niissä myös todennäköisesti haettaisiin muita riita-asioita harvemmin muutosta, mikä lyhentäisi tallenteiden säilytysaikaa (ks. jakso 5.5.1). Näistä syistä voidaan arvioida pienriita-asioissa vastaanotettavan suullisen todistelun tallentamisesta aiheutuvien tallennuskapasiteettikustannusten olevan enintään 100 000 euroa vuodessa.

²³⁸ HE 133/2021 vp s. 31 ja 33.

²³⁹ HE 133/2021 vp s. 33.

Valtion tulojen lisääntyminen

Oikeudenkäyntimaksu. Riita-asian käsittelystä tuomioistuimessa peritään oikeudenkäyntimaksua. Tällä hetkellä laajan riita-asian oikeudenkäyntimaksu on jokaisessa oikeusasteessa 530 euroa. Summaarisissa riita-asioissa oikeudenkäyntimaksut ovat käräjäoikeudessa alemmat.

Jos tuomioistuihin saapuisi useita tuhansia riita-asioita enemmän kuin tällä hetkellä, valtion oikeudenkäyntimaksutulot kasvaisivat. Lisätulon suuruusluokkaa voidaan arvioida seuraavasti.

Laskelmaa varten oletetaan, että pienriita-asian oikeudenkäyntimaksu käräjäoikeudessa asetettaisiin yhtä korkeaksi kuin riitautuneen summaarisen riita-asian oikeudenkäyntimaksu, joka on tällä hetkellä 270 euroa. Toiseksi oletetaan, että oikeudenkäyntimaksu olisi hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa yhtä suuri kuin muilla riita-asioilla, 530 euroa. Kolmanneksi oletetaan, että oikeudenkäyntimaksusta vapauttaminen olisi harvinaista.

Edellä on arvioitu pienriitamenettelystä säättämisen voivan johtaa ensinnäkin siihen, että tuomioistuimissa tällä hetkellä käsiteltävistä laajoista riita-asioista noin 3 000 juttua vuodessa käsiteltäisiin jatkossa pienriitamenettelyssä. Näissä asioissa maksettava oikeudenkäyntimaksu laskisi 530 eurosta 270 euroon. Niistä puolet olisi kuitenkin lapsen elatusta koskevia asioita, joissa kantajana tyypillisesti oleva lapsi on yleensä vapautettu oikeudenkäyntimaksusta. Näin ollen voidaan arvioida, että juttujen siirtymisen täysimittaisesta oikeudenkäynnistä pienriitamenettelyyn voisi vähentää valtion oikeudenkäyntimaksutuloja käräjäoikeudessa noin 390 000 eurolla vuodessa.

Toiseksi on arvioitu, että käräjäoikeuksiin voisi saapua vuodessa noin 4 000–7 000 kokonaan uutta asiaa, jotka käsiteltäisiin pienriitamenettelyssä. Niissä maksettavien oikeudenkäyntimaksujen määrä olisi käräjäoikeudessa noin 1,1–1,9 miljoonaa euroa vuodessa.

Jos lisäksi hovioikeuksiin ja korkeimpaan oikeuteen saapuisi pienriitamenettelyn säättämisen seurauksena yhteensä 800 muuta kuin lapsen elatusta koskevaa riita-asiaa vuodessa enemmän kuin nykyään, valtion oikeudenkäyntimaksutulot voisivat tältä osin kasvaa noin 425 000 eurolla vuodessa.

Näin ollen pienriitamenettelystä säättäminen voisi edellä mainittujen oletusten vallitessa lisätä valtion oikeudenkäyntimaksutuloja noin 1,15–1,95 miljoonalla eurolla vuodessa.

Kaikkiaan valtion tuomioistuinmaksutulot – joihin siis sisältyy muitakin kuin oikeudenkäyntimaksutuloja – olivat vuosina 2019–2021 runsaat 40 miljoonaa euroa vuodessa.²⁴⁰

Ulosottomaksut. Pienriitamenettely voisi johtaa siihen, että ulosottohakemusten määrä lisääntyisi. Se voisi lisätä valtion ulosottomaksutuloja. Hakemusten ja siten valtion ulosottomaksuista saamien lisätulojen määrää ei ole kuitenkaan mahdollista luotettavasti arvioida. Todennäköisesti kysymys olisi olennaisesti pienemmistä määristä kuin oikeudenkäyntimaksujen kohdalla muun muassa siitä syystä, että pienriita-asioissa tehtävät ulosottohakemukset tulisivat todennäköisesti muodostamaan vain pienen osan Ulosottolaitoksen toimintaa (ks. jakso 5.5.4).

Ulosottomaksutulojen kertymä oli vuosina 2019–2021 noin 84 miljoonaa euroa vuodessa.²⁴¹

Muita vaikutuksia valtion tuloihin ja menoihin

Oikeusapu. Pienriitamenettelyn vaikutus valtion oikeusapumenoihin riippuisi siitä, missä tilanteissa pienriita-asioissa myönnettäisiin oikeusapua.

Jos oikeusapua voitaisiin myöntää kaikissa pienriita-asioissa, valtion oikeusapumenot todennäköisesti kasvaisivat. Lähtökohtaisesti oikeusavun tarve voisi kuitenkin olla pienriita-asioissa pienempi kuin muissa riita-asioissa, lukuun ottamatta tilannetta, jossa oikeusavun hakija on lapsi hänen omaa elatustaan koskevassa pienriita-asiaassa.

Edellä on arvioitu, että pienriitamenettelyn säätämisen seurauksena noin 3 000 riita-asiaa, jotka muuten käsiteltäisiin käräjäoikeudessa täysimittaisessa oikeudenkäynnissä, siirtyisikin pienriitamenettelyyn, jossa oikeusavun tarve siis olisi lähtökohtaisesti pienempi. Näistä siirtyvistä jutuista puolet olisi kuitenkin lapsen elatusta koskevia riita-asioita, joissa lapsen voitaneen joka tapauksessa katsoa tarvitsevan oikeusapua.

Muissa kuin lapsen elatusta koskevissa riita-asioissa oikeusavun myöntäminen taas on harvinaista. Niinpä voidaan olettaa, että pienriitamenettelystä säätämisen seurauksena oikeusavun tarve ei juuri vähentyisi siinäkin tapauksessa, että muuta kuin lapsen elatusta koskevissa pienriita-asioissa ei lainkaan myönnettäisi oikeusapua.

²⁴⁰ Tuomioistuinlaitoksen tilinpäätös 2021, s. 53 ja Tuomioistuinlaitoksen tilinpäätös 2020, s. 82.

²⁴¹ Ulosottolaitoksen kirjanpitoyksikön tilinpäätös vuodelta 2021, s. 10.

Tuomioistuinten asianhallintajärjestelmä Tuomaksen tietojen mukaan vuosina 2017–2019 noin 12 prosentissa käräjäoikeudessa käsitellyistä laajoista riita-asioista ainakin yhdellä asianosaisella oli oikeus oikeusapuun. Ne todennäköisesti olivat valtaosin lapsen elatusta koskevia asioita.

Pienriitamenettely voisi kuitenkin lisätä oikeusapulain 3 a §:ssä tarkoitetun vähäisen oikeudellisen neuvonnan tarvetta ja siten oikeusapumenoja.

Kuluttajariitalautakunta. Pienriitamenettelystä säättäminen voisi johtaa siihen, että asioita, joita muuten saatettaisiin kuluttajariitalautakuntaan, vietäisiinkin käräjäoikeuksiin. Tässä tapauksessa kuluttajariitalautakunnan resursseja saattaisi vapautua.

Kuluttajariitalautakunnan henkilötyövuosien määrän toteutuma vuonna 2019 oli 38,3, ja arvio vuosille 2022–2024 on 35. Kuluttajariitalautakunnassa on 30 virkaa. Vuonna 2019 kuluttajariitalautakunnan toimintamenot olivat noin 2,6 miljoonaa euroa.²⁴²

Valtio riita-asian asianosaisena. Vaikka esimerkiksi veroja tai julkisia maksuja koskevia riitoja ei käsitellä riita-asian oikeudenkäynnissä, valtio voi joissain tilanteissa olla pienehköä rahamäärää koskevan riita-asian asianosainen. Jos tällaisen riita-asian oikeudenkäynnistä tulisi aikaisempaa edullisempi, se olisi valtion taloudellisen edun mukaista. Vaikka voittaessaan asian valtio saa korvauksen oikeudenkäyntikuluistaan, korvausta ei aina saada perityksi vastapuolen varattomuuden vuoksi. Pienriitamenettelyn vuoksi näitä menetyksiä saattaisi aiheutua nykyistä vähemmän. Kysymys olisi kuitenkin vähäisistä määristä.

²⁴² Oikeusministeriön ja kuluttajariitalautakunnan tulossopimus kaudella 2021–2024, 26.10.2020, VN/12790/2020.

6 Vaihtoehtoisia ratkaisumalleja

6.1 Johdanto

Pienriitamenettelystä säättäminen voisi parantaa oikeuden saatavuutta. Siitä säättämisen seurauksena ihmiset ja yhteisöt saattaisivat rohjeta tuomaan pienehköjä riita-asioitaan tuomioistuimen käsiteltäväksi nykyistä useammin.

Samaan päämäärään voitaisiin pyrkiä muillakin keinoilla. Eräitä niistä arvioidaan seuraavassa.

6.2 Ensi vaiheena sovittelu

Norjassa ja Sveitsissä riita-asian käsittelyä tuomioistuimessa edeltää pakollinen sovittelu. Lisäksi *Irlannissa* se on osa vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä.

Riidan ratkaisemisella sovinnollisesti on monia etuja niin asianosaisten kuin tuomioistuimenkin näkökulmasta. Sovinto on asianosaisille usein edullinen ja joutuisa tapa saada riita ratkaistuksi. Riidan sovinnollista ratkaisemista voisi edistää, jos pienehkön riita-asian tai kaikkien riita-asioden käsittely tuomioistuimessa alkaisi pakollisella sovittelulla.

Käytännössä riitoja yritetään kuitenkin jo nyt sovittaa ennen oikeudenkäyntiä. Sovinnon edellytysten selvittäminen on sekä hyvän asianajajatavan että asianosaisten edun mukaista. Riita saatetaan tuomioistuimeen tavallisesti juuri siitä syystä, että sen sovinnollinen ratkaiseminen oikeudenkäynnin ulkopuolella ei ole onnistunut.

Sovintoa pyritään edistämään myös tuomioistuimessa. Tuomioistuimella on riita-asian valmistelussa nimenomainen velvollisuus pyrkiä saamaan asianosaiset sopimaan asia. Riita-asia voidaan myös osoittaa tuomioistuinsovitteluun. Mikään ei estä asianosaisia sopimasta riitaansa missä hyvänsä vaiheessa oikeudenkäyntiä.

Sovinnon saavuttaminen edellyttää riidan osapuolilta halua sopia. Vaikka sovittelu olisi pakollinen esivaihe pienehkön riita-asian käsittelyssä, sovintoa ei syntyisi, jos molemmat osapuolet eivät sitä haluaisi.

Riita-asian käsittelyä tuomioistuimessa edeltävä pakollinen sovitteluvaihe voisi lisätä oikeudenkäynnin kustannuksia ja pidentää sen kestoja silloin, kun sovittelu ei johtaisi tulokseen. Tässä tapauksessa asiassa olisi toimitettu tarpeettomaksi jäänyt sovittelustunto. Pakollinen sovittelu edellyttäisi myös lisäresursseja, kun tuomioistuimissa tulisi olla riittävä määrä sovittelijoita.

6.3 Kuluttajariitalautakunnan toimivallan laajentaminen

Kuluttajariitalautakunta on riippumaton ja puolueeton oikeussuojaelin, joka antaa ratkaisusuosituksia elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisissä kulutushyödykesopimuksia koskevissa tai muissa kulutushyödykkeen hankintaan liittyvissä asioissa, joita kuluttajat saattavat lautakunnan käsiteltäviksi. Kuluttajariitalautakunta käsittelee myös eräitä muita asioita, kuten asuntokauppa-asioita. Asian käsittely kuluttajariitalautakunnassa on asianosaisille edullista.

Voitaisiin ajatella, että oikeuden saatavuutta parannettaisiin laajentamalla kuluttajariitalautakunnan toimivaltaa joihinkin muihin asioihin.

Menettely kuluttajariitalautakunnassa on kuitenkin kirjallista. Kuluttajariitalautakunta voi jättää asian käsittelemättä, jos sen ratkaiseminen edellyttää suullisten todistusten käyttämistä. Tämä rajaa käytännössä sitä, millaisia juttuja lautakunta voi käsitellä.

Kuluttajariitalautakunnan ratkaisut ovat suosituksia. Ne eivät ole täytäntöönpanokelpoisia, eikä niillä ole tuomion oikeusvaikutuksia. Vaikka kuluttajariitalautakunnan suosituksia usein noudatetaan, siihen ei ole velvollisuutta, eikä niitä voida panna pakolla täytäntöön. Lautakuntakäsittely ei myöskään estä asian viemistä yleisen tuomioistuimen käsiteltäväksi, joten riitaa ei saada lautakunnan ratkaisusuosituksella päätettyä samalla tavalla lopullisesti kuin tuomioistuimen ratkaisulla.

Vaihtoehto tarkoittaisi tosiasiassa riita-asioiden siirtämistä tuomioistuimista lautakuntamenettelyyn. Riita-asioiden ratkaisemista voidaan kuitenkin pitää tuomioistuinten ydintehtävänä.²⁴³ Perustuslaissa säädetään riita-asioita koskevan ylimmän tuomioval-

²⁴³ Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta, VNS 13/2022, s. 58.

lan kuulumisesta korkeimmalle oikeudelle. Tuomioistuinlaitoksen kehittämistä koskevissa selvityksissä onkin lausuttu, että riitojen ratkaisu lautakunnissa on ainoastaan oikeudenkäyntiä täydentävä oikeussuojakeino.

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mukaan riitojen tuloksellinen ratkaiseminen tuomioistuinten ulkopuolisissa menettelyissä ja tuomioistuinten sisällä perinteiselle tuomioistuinprosessille vaihtoehtoisissa menettelyissä, kuten sovittelussa, edellyttää toimivuutta varsinaiselta riita-asiaiden oikeudenkäyntimenettelyltä. Vaihtoehtoiset riidanratkaisumenetelmät eivät voi muutoinkaan koskaan korvata tuomioistuinmenettelyä, vaan ainoastaan täydentää sitä. Komitea on tähdentänyt, että perinteistä riita-asiaiden tuomioistuinmenettelyä on edelleen kehitettävä niin, että se on aina tosiasiallisesti sitä tarvitsevien käytettävissä niin ratkaisujen laadun kuin myös menettelyn laatutekijöiden kuten nopeuden ja halpuuden suhteen.²⁴⁴

Vastaavasti oikeudenkäytön kehitystyöryhmän mukaan vaihtoehtoiset riidanratkaisumenettelyt ovat sinänsä tervetullut ja hyödyllinen osa oikeutta, mutta niihin turvautuminen ei saisi johtua siitä, että oikeudenkäyntimenettely on liian kallis tai pitkäkestoinen. Tuomioistuinten ulkopuolisiin oikeussuojakeinoihin voi työryhmän mukaan myös liittyä laatuongelmia: prosessuaaliset takeet voivat olla heikkoja ja lopputulos erota aineellisen oikeuden mukaisesta ratkaisusta.²⁴⁵

Suomen oikeusvaltion tilaa koskevassa raportissa niin ikään katsotaan, etteivät vaihtoehtoiset riidanratkaisumuodot voi kokonaan korvata oikeudenkäyntiä oikeusturvan lähteenä oikeusvaltiossa. Vaikka vaihtoehtoiset riidanratkaisumallit ovat tärkeä osa erilaisten konfliktien ratkaisua, on selvää, että niitä ei voida esittää kokonaisvaltaisena ratkaisuna tuomioistuinten resurssipulalle.²⁴⁶

²⁴⁴ KM 2003:3, s. 304–305.

²⁴⁵ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:39, s. 96.

²⁴⁶ Raitio – Rosas – Pohjankoski 2022, s. 165.

6.4 Kuluttajariitalautakunnan ratkaisujen luonteen muuttaminen

Kuluttajariitalautakunnassa käsiteltävien asioiden joukon laajentamisen sijaan voitaisiin ajatella, että lautakunnan päätöksistä tehtäisiin täytäntöönpanokelpoisia.

Kuluttajariitalautakunta käsittelee vain kuluttajariitoja ja eräitä muita asioita. Tämä vaihtoehto voisi siksi parantaa oikeuden saatavuutta lähinnä kuluttaja-asioissa, ellei kuluttajariitalautakunnan toimivaltaa samalla laajennettaisi muihin asioihin.

Kuluttajariitalautakunta käsittelee asiat kirjallisesti ja voi jättää asian käsittelemättä, jos sen ratkaiseminen edellyttää suullisten todistuskeinojen käyttämistä. Monen riita-asian ratkaiseminen vaatii kuitenkin suullisen todistelun vastaanottamista.

Jos kuluttajariitalautakunnan ratkaisuksista säädettäisiin täytäntöönpanokelpoisia, kuluttajariitalautakunnan ja käräjäoikeuden välinen ero pienentyisi. Silloin kaksi rinnakkaista instanssia antaisi samanlaisissa asioissa luonteeltaan samanlaisia ratkaisuja.

Seurauksena voisi myös olla se, että asian käsittelyyn kuluttajariitalautakunnassa tulisi soveltaa täysimääräisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan vaatimuksia oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä ("tuomioistuimen" käsitteestä ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä ks. esim. Mutu ja Pechstein v. Sveitsi 2.10.2018 kohta 139 ja siinä viitattu ratkaisukäytäntö). Se voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että näytöllisesti epäselvissä asioissa tulisi yleensä toimittaa suullinen käsittely.

Kuluttajariitalautakunnasta säädettäessä onkin katsottu, että juuri täytäntöönpanokelpoisuuden puuttuminen luo edellytykset saada aikaan nopea ja joustava menettely.²⁴⁷

6.5 Riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn yleinen kehittäminen

Tämä arviomuistio koskee intressiltään pienehköjä riita-asioita. Oikeuden saatavuuden edistäminen ja oikeudenkäyntiä koskevan sääntelyn kehittäminen ei kuitenkaan ole tärkeää yksinomaan niissä. Mitä suurempi riidan kohteen arvo on, sitä merkityksellisempänä asianosaiset asiaa yleensä pitävät.

²⁴⁷ HE 8/1977 vp s. 70 ja HE 115/2006 vp s. 9.

Riita-asian käsittelyä käräjäoikeudessa koskeva lainsäädäntö on pääosin 30 vuotta vanhaa. Uudistamalla sitä saattaisi olla mahdollista parantaa oikeuden saatavuutta niin pienehköissä kuin muissakin riita-asioissa.

Tässä arviomuistiossa ei kuitenkaan pohdita sitä, millä tavalla oikeudenkäyntimenettelyä voitaisiin yleisesti kehittää. Toimeksiannon mukaisesti tarkastelu keskittyy pienehköihin riita-asioihin.

Pienemmissä riita-asioissa asianosaisten tarpeet ja odotukset voivat olla erilaisia kuin muissa riita-asioissa. Oikeudenkäyntitavoitteet, varmuus, nopeus ja edullisuus, saatavat painottua toisin. Intressin ollessa pienehkö oikeudenkäynnin kestolla ja oikeudenkäynnin kustannuksilla voi olla suurempi merkitys kuin silloin, kun riidan kohteen arvo on suuri. Esimerkiksi asianosaisten oikeudenkäyntikulujen yhteenlaskettu määrä ylittää silloin riidan kohteen arvon paljon useammin kuin riita-asioissa yleensä.

Kansainvälisesti on tavallista, että pienehköjä vaatimuksia koskeville ja muille riita-asioille on omat menettelysäännöksensä. Muuallakin on siis pidetty perusteltuna eriyttää menettely riidan intressin perusteella sen sijaan, että olisi pyritty kehittämään menettely, joka toimii yhtä hyvin niin isoissa kuin pienissä riita-asioissa.

Oikeudenkäyntimenettelyn yleinen kehittäminen voisi siten tuskin johtaa siihen, että oikeuden saatavuus pienehköissä riita-asioissa parantuisi samassa määrin kuin lainsäätäjän toimenpiteiden kohdistuessa nimenomaisesti niihin.

6.6 Korvattavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärästä säättäminen pienehköissä riita-asioissa

Kansainvälisesti pienriitamenettelyille on yleistä se, että hävinneen asianosaisen velvollisuutta korvata voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikuluja on rajoitettu siitä, mitä se olisi täysimittaisessa oikeudenkäynnissä. Pääjaksossa 3 tarkastellussa valtiossa pienriita-asian hävinnyttä asianosaista ei voida velvoittaa korvaamaan voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikuluja täysimääräisesti.

Tuomioistuineläytöksen kehittämiskomitea arvioi vuonna 2003, että näköpiirissä ei ollut tarvetta säätää pienriitamenettelystä. Sen sijaan riita-asioiden oikeudenkäyntikulujen alentamiseksi tulisi kiireellisesti ottaa käyttöön vähäisissä riita-asioissa oikeudenkäyntikulutaulukko tai oikeudenkäyntikulukatto, jossa määriteltäisiin oikeudenkäynnin

voittaneelle osapuolelle tuomittavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärä.²⁴⁸ Kehittämiskomitean ehdotusta ei toteutettu.

Korvattavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärästä eli niin sanotusta korvauskatosta säättämistä on sittemmin arvioitu oikeusministeriössä laaditussa arviomuistiossa oikeudenkäyntikuluista. Siinä korvauskattoja on pidetty mahdollisesti vaikuttavana keinona puuttua riita-asioiden oikeudenkäyntikulurisktiin. Näin asiaa arvioi myös enemmistö niistä tahoista, jotka antoivat arviomuistiosta lausunnon.²⁴⁹

Pienehköjä riita-asioita koskevasta kulukorvauskatosta säättäminen voisi johtaa siihen, että oikeudenkäynnin häviämisen merkitsemä taloudellinen riski olisi useimmiten nykyistä pienempi ja paremmin ennakoitavissa. Asianosaisilla olisi silloin intressi ajaa itse asiaansa, koska heillä olisi voittaessaankin oikeus vain osakorvaukseen avustajansa palkkiosta. Toisaalta voittanut asianosainen voisi joutua maksamaan osan oikeudenkäyntikuluistaan, vaikka olisi ollut asiassa oikeassa. Tällainen sääntely voisi myös rohkaista viemään asioita oikeuteen nykyistä huonomman harkinnan jälkeen.

Oikeudenkäymiskaaren säännösten voidaan katsoa mahdollistavan asian käsittelytavan sopeuttamisen varsin pitkälle siihen, että jutun intressi on pienehkö ja asianosaiset ajavat itse asiaansa. Pienriitamenettely voisi siten olla mahdollista säätää myös niin, että oikeudenkäyntikulujen korvattavuutta koskeva säännös olisi merkittävin lain-säädännöllinen muutos nykytilaan verrattuna.

Ruotsissa pienehköjen riita-asioiden käsittelyä koskeva erityissääntely koostuu hävinneen asianosaisen vastuuta voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikuluista rajoittavan pykälän lisäksi vain muutamasta menettelyn yksityiskohtaa koskevasta säännöksestä (ks. jakso 3.2). Tästä huolimatta niin Ruotsissa kuin yleisesti muuallakin katsotaan, että Ruotsissa on säädetty pienriitamenettelystä.

Näin ollen säättäminen pienehköjä riita-asioita koskevasta katosta korvattaville oikeudenkäyntikuluille, täydennettynä mahdollisesti joillakin muilla muutoksilla oikeudenkäyntimenettelyyn, merkitsisi tosiasiallisesti pienriitamenettelystä säättämistä. Siten sitä ei voida pitää niinkään vaihtoehtona pienriitamenettelylle, vaan pikemminkin eräänä tapana toteuttaa se.

²⁴⁸ KM 2003:3, s. 209–210.

²⁴⁹ Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2021:16, s. 107–109 ja 115 ja Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2021:38, s. 8 ja 38–43.

6.7 Pienehköiden riita-asioiden ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta

Riita-asia ratkaistaan kärjäoikeudessa joko kirjallisesti valmistelussa tai suullisessa pääkäsittelyssä.

Jos asia on riitainen, se ratkaistaan lähtökohtaisesti pääkäsittelyssä. Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:ssä kuitenkin säädetään, että riitainen asia voidaan ratkaista yksin kirjallisen valmistelun perusteella, jos asia on laadultaan sellainen, ettei sen ratkaiseminen edellytä pääkäsittelyn toimittamista eikä kukaan asianosaisista vastusta asian ratkaisemista kirjallisessa menettelyssä.

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:ää on perusteltu sillä, että pääkäsittely on yleensä kärjäoikeudessa paljon kustannuksia aiheuttava vaihe, eikä sen järjestäminen ole itsetarkoitus eikä perusteltua silloin, kun ratkaisu on yhtä hyvin tehtävissä yksinkertaisempaa menettelymuotoa noudattaen. Tarkoituksenmukaista siksi on, että myös sellaiset riitaiset asiat, joiden ratkaisemiseksi pääkäsittelyn järjestäminen ei ole tarpeen, voitaisiin ratkaista jo valmisteluvaiheessa kirjallisen valmistelun perusteella.²⁵⁰

Riita-asian ratkaiseminen kirjallisesti voisi olla suullista menettelyä edullisempaa ja nopeampaa. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset kuitenkin rajoittavat mahdollisuuksia ratkaista asia pääkäsittelyä toimittamatta.

Käsittelyn suullisuutta ei ole erikseen mainittu perustuslain 21 §:ssä, mutta perustuslain esitöiden mukaan se sisältyy oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin käsitteen piiriin. Siten käsittelyn suullisuuden konkreettiset järjestelyt ja mahdolliset rajoitukset jäävät lailla lähemmin säädeltäviksi, mutta tältäään osin lainsäädäntö ei saa vaarantaa kenenkään oikeusturvaa.²⁵¹

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut lukuisia ratkaisuja siitä, missä tilanteissa suullinen käsittely on toimitettava. Oikeustilaa selostetaan tarkemmin jaksossa 4.4.1. Yhteenvedonä siitä voidaan todeta, että suullisen käsittelyn toimittaminen on vahva pääsääntö ensimmäisessä ja ainoassa oikeusasteessa. Asiaa ei voida käsitellä kirjallisesti, jos siinä on kysymys kertomusten uskottavuudesta ja tapauksen tosiseikoista vallitsee riitaa.

²⁵⁰ HE 32/2001 vp s. 54.

²⁵¹ HE 309/1993 vp s. 74.

Myös asianosaisten tasavertaisuuden periaate (*equality of arms*) asettaa rajoja asian käsittelylle pääkäsittelyä toimittamatta ja siis suullista todistelua vastaanottamatta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut asianosaisten tasavertaisuuden periaatteen edellyttävän, että kummallakin asianosaisella on kohtuullinen tilaisuus esittää asiansa tavalla, joka ei aseta kumpaakaan merkittävästi huonompaan asemaan suhteessa toiseen (esim. suuren jaoston ratkaisut Kress v. Ranska 7.6.2001, kohta 72, Avotiņš v. Latvia 23.5.2016, kohta 119 ja Regner v. Tšekin tasavalta 19.9.2017, kohta 146

7 Johtopäätöksiä

Riita-asian käsittely on Suomessa kansainvälisesti katsoen hyvin laadukasta. Siitä huolimatta Suomessa saatetaan tuomioistuimiin paljon vähemmän riitaisia riita-asioita kuin muissa Euroopan valtioissa.

Suomalaisen siviiliprosessin epäkohtien, menettelyn pitkän keston ja korkean oikeudenkäyntikuluriskin, voidaan arvioida korostuvan jutuissa, jotka koskevat pienehköjä rahamääriä. Niissä esimerkiksi oikeudenkäyntikulujen määrä voi helposti ylittää riidan kohteen arvon. Voidaankin kysyä, ovatko riita-asian oikeudenkäynnin raskaus, kesto ja kustannukset intressiltään pienemmissä asioissa oikeassa suhteessa riidan kohteen arvoon.

Monissa valtioissa pienehköjen riitojen oikeudenkäyntikynnyksestä on pyritty alentamaan säättämällä niitä koskevasta erityisestä oikeudenkäyntimenettelystä. Tällaiset menettelyt ovat asianosaisten näkökulmasta täysimittaista oikeudenkäyntiä yksinkertaisempia ja edullisempia, ja käsittelyajat ovat lyhyempiä. Asian ajamiseen ilman avustajaa rohkaistaan, ja tuomarin materiaallinen prosessinjohto on tavallista voimakkaampaa.

Suomessa ei ole erityistä menettelyä pienehköille riita-asioille, jos yksinomaan rajatylittäviin tapauksiin tarkoitettua ja harvoin käytettyä eurooppalaista vähäisiin vaatimuksiin sovellettavaa menettelyä ei oteta huomioon. Vaikka oikeudenkäymiskaari mahdollistaa asian käsittelyn varsin joustavasti, sovellettavat säännökset ovat periaatteessa samat riippumatta siitä, vaatiiko kantaja vastaajalta tuhatta vai miljoonaa euroa. Menettelysääntelyn eriyttäminen asian intressin mukaan ei silti ole Suomessakaan periaatteessa vierasta, kuten rikosasiat osoittavat. On todennäköistä, että kansallisen pienriitamenettelyn puute on vaikuttanut siihen, että riitaisia riita-asioita on Suomen tuomioistuimissa kansainvälisesti tarkastellen hyvin vähän.

Tämä arviomuistio on kirjoitettu pienriitamenettelyä koskevaa harkintaa varten. Muistiossa on pyritty selostamaan nykytilaa, esittelemään kansainvälistä käytäntöä, hahmottelemaan eri sääntelyvaihtoehtoja ja kartoittamaan niiden oikeudellisia reunaeh-toja, arvioimaan menettelyn vaikutuksia ja pohtimaan sille vaihtoehtoja.

Vaikutusarvioihin liittyy tässä vaiheessa lainvalmistelua paljon epävarmuutta. Keskeiset vaikutukset, joita menettelyllä saattaisi pääjaksossa 5 mainittujen oletusten vallitessa olla, voidaan tällä varauksella kuitenkin tiivistää seuraavasti.

Pienriitamenettelyssä tuomarille asetettaisiin osin nykyisestä poikkeavia vaatimuksia riita-asian käsittelyssä. Materiaalinen prosessinjohto korostuisi, kun asianosaiset to-

dennäköisesti ajaisivat nykyistä useammin itse omaa asiaansa. Yksittäisen oikeudenkäynnin tasolla työ, jonka tällä hetkellä tekevät asianosaisten avustajat, siirtyisi osin tuomioistuimelle.

Pienriitamenettelystä säättäminen johtaisi todennäköisesti siihen, että tuomioistuimiin, etupäässä kärjäoikeuksiin, saatettavien riitaisten riita-asioiden kokonaismäärä kasvaisi. Vaikka arvioihin asiamäärästä liittyy suurta epävarmuutta, on aivan mahdollista, että pienriita-asioita saapuisi kärjäoikeuksiin enemmän kuin muita riitaisia riita-asioita.

Juttumäärän kasvun vuoksi pienriitamenettelystä säättäminen edellyttäisi tuomioistuinten lisäresursointia. Muussa tapauksessa seurauksena olisi tuomioistuinten kuormittuminen entisestään ja muiden asioiden käsittelyn viivästyminen. Tämä koskisi erityisesti kärjäoikeuksia.

Tästä näkökulmasta on aiheellista kiinnittää huomiota riita-asioiden jo nykyisellään pitkiin käsittelyaikoihin. Vuonna 2021 laajan riita-asian, joka ratkaistiin kärjäoikeudessa pääkäsittelyssä, keskimääräinen käsittelyaika koko maassa oli 18,7 kuukautta, pääkaupunkiseudulla oletettavasti tätäkin pidempi. Vuoden 2021 lopussa kärjäoikeuksissa oli vireillä 2 403 riita-asiaa, joiden käsittely oli kestänyt yli vuoden.²⁵²

Pitkiä käsittelyaikoja ei selitä pelkästään koronaviruspandemia. Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan oikeudenkäyntien viivästyminen on jo vuosia kuullut kymmenen keskeisen suomalaisen perus- ja ihmisoikeusongelman joukkoon.²⁵³ Eduskunnan lakivaliokunta on pitänyt oikeudenkäyntien viivästyistä ja sitä, että tilannetta ei ole vuosien aikana saatu korjattua, erittäin huolestuttavana oikeusvaltion ja oikeusturvan toteutumisen kannalta.²⁵⁴

Ihmisten, yhteisöjen ja yhteiskunnan kannalta pienriitamenettelyllä voisi olla myönteisiä vaikutuksia. Se voisi alentaa oikeudenkäyntikynnystä pienehköissä riita-asioissa ja näin parantaa oikeuden saatavuutta. Oikeuden saatavuuden parantuminen taas saataisi tehostaa markkinoiden toimintaa, edistää lain ja sopimusten noudattamista, parantaa oikeusturvaa ja tuomioistuinlaitoksen legitimizeettiä sekä vahvistaa oikeusvaltiota.

²⁵² Tuomioistuinlaitoksen tilinpäätös 2021, s. 4–5 ja 45 ja valtioneuvoston selonteko oikeushoidosta, VNS 13/2022, s. 40.

²⁵³ Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2021, s. 129 ja aikaisemmat kertomukset vuodesta 2013 alkaen.

²⁵⁴ LaVL 11/2021 vp ja LaVL 1/2021 vp ja niissä viitattut aikaisemmat lausunnot.

Lähteet

Valiokuntien mietinnöt ja lausunnot

Lakivaliokunnan lausunto eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksesta vuodelta 2019 (LaVL 1/2021 vp)

Lakivaliokunnan lausunto valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022–2025 (LaVL 11/2021 vp)

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta (LaVM 19/1997 vp)

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laeiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n sekä käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta (LaVM 26/1998 vp)

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä oikeudenkäymiskaaren hovioikeusmenettelyä koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi (LaVM 27/2002 vp)

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä muutoksenhakua käräjä-oikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi (LaVM 4/2010 vp)

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laeiksi oikeudenkäymiskaaren 25 ja 25 a luvun sekä sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta (LaVM 24/2014 vp)

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle tuomioistuinmaksulaiksi sekä laeiksi hallinto-oikeuslain 12 a §:n ja riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 28 §:n muuttamisesta (LaVM 2/2015 vp)

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (LaVM 2/2018 vp)

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle suullisen todistelun talentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (LaVM 16/2021 vp)

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 ja 8 b §:n muuttamisesta (LaVM 23/2022 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä valitusta hovioikeuteen ja valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevien oikeudenkäymiskaaren säännösten muuttamiseksi (PeVL 35/2002 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä työttömyysturvalaiksi ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (PeVL 46/2002 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto liikennevaliokunnalle hallituksen esityksestä viestintämarkkinoita koskevan lainsäädännön muuttamisesta (PeVL 61/2002 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista (PeVL 13/2005 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä laeiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta (PeVL 31/2005 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 2 §:n muuttamisesta (PeVL 30/2006 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä kansaneläkelaiaksi, laiksi vammaisetuuksista ja laiksi eläkkeensaajan asumistuesta sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi (PeVL 48/2006 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä laeiksi valitusasioiden siirtämisestä toisessa hovioikeudessa käsiteltäviksi ja ratkaistaviksi sekä oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 13 §:n muuttamisesta (PeVL 55/2006 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (PeVL 2/2009 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 12 §:n muuttamisesta (PeVL 10/2009 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi Suomen Akatemiasta (PeVL 15/2009 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto talousvaliokunnalle hallituksen esityksestä laeiksi julkisista hankinnoista annetun lain, vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista annetun lain ja markkinaoikeuslain muuttamisesta (PeVL 35/2009 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi (PeVL 4/2010 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto puolustusvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi julkisista puolustus- ja turvallisuushankinnoista ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (PeVL 21/2011 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (PeVL 32/2012 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle markkinaoikeutta ja oikeudenkäyntiä markkinaoikeudessa koskevaksi lainsäädännöksi (PeVL 33/2012 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto maa- ja metsätalousvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle maaseutuelinkeinojen valituslautakunnan lakkauttamista ja valitusten siirtämistä hallintotuomioistuimiin koskevaksi lainsäädännöksi (PeVL 39/2013 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi vakuutuslain muuttamisesta (PeVL 53/2014 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle eräiden hallintoasioiden muutoksenhakusäännösten tarkistamisesta (PeVL 55/2014 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi oikeudenkäymiskaaren 25 ja 25 a luvun sekä sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta (PeVL 59/2014 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja kansainvälistä perheoikeutta koskevan lainsäädännön muuttamiseksi (PeVL 68/2014 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle tuomioistuinlaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (PeVL 14/2016 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi tuomioistuinlain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (PeVL 12/2017vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi (PeVL 1/2018 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (PeVL 5/2018 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi oikeudenkäynnistä hallintoasioissa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (PeVL 50/2018 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja lastensuojelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta (PeVL 16/2019 vp)

Perustuslakivaliokunnan lausunto suurelle valiokunnalle valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi (menettelyasetus) (PeVL 15/2021 vp)

Valtiovarainvaliokunnan lausunto ympäristövaliokunnalle asuntopoliittisesta kehittämisohjelmasta vuosiksi 2021–2028 (VaVL 5/2022 vp)

Ympäristövaliokunnan mietintö asuntopoliittisesta kehitysohjelmasta vuosiksi 2021–2028 (YmVM 6/2022 vp)

Hallituksen esitykset

Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyntiä huoneenvuokra-asioissa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 42/1973 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle kuluttajansuojalainsäädännöksi (HE 8/1977 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 15/1990 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi (HE 1/1998 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle tuomarin esteellisyyttä koskevaksi lainsäädännöksi (HE 78/2000 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle asunto-oikeuksien lakkauttamisesta ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (HE 31/2001 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien riita-asiain valmistelua, pääkäsittelyä sekä hakemusasioiden käsittelyä koskevien säännösten muuttamisesta (HE 32/2001 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuluttajariitalautakunnasta ja Kuluttajavirastosta annetun lain muuttamisesta (HE 115/2006 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle ryhmäkannelaiksi ja laiksi Kuluttajavirastosta annetun lain muuttamisesta (HE 154/2006 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 105/2009 vp)

Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 46/2014 vp)

Hallituksen esitys eduskunnalle tuomioistuinmaksulaiksi sekä laeiksi hallinto-oikeuslain 12 a §:n ja riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 28 §:n muuttamisesta (HE 29/2015 vp)

Hallituksen esitys eduskunnalle suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 133/2021 vp)

Hallituksen esitys eduskunnalle lähestymiskiellon tehostamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 143/2022 vp)

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 ja 8 b §:n muuttamisesta (HE 201/2022 vp)

Valtioneuvoston selonteot ja periaatepäätökset

Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla, Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:40

Valtioneuvoston selonteko: Asuntopoliittinen kehittämisohjelma vuosiksi 2021–2028 (VNS 12/2021)

Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta (VNS 13/2022 vp)

Oikeusministeriön julkaisut

Yleisten tuomioistuinten asianhallinnan kehittäminen, Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 29/2010

Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013–2025. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 16/2013

Tuomioiden suullisten perustelujen käyttöönottoaminen yleisissä tuomioistuimissa. Oikeusministeriön muistio 14.2.2014

Tuomion kirjallisista perusteluista luopuminen eräissä tapauksissa. Lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 38/2014

Arviomuistio tuomioiden perusteluille asetettujen vaatimusten keventämisestä yksinkertaisissa rikosasioissa. 15.2.2016

Arviomuistio tuomioiden perusteluille asetettujen vaatimusten keventämisestä yksinkertaisissa rikosasioissa. Lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 24/2016

Jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöönoton ja soveltamisalan laajentamisen vaikutukset hovioikeuksissa. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2019:1

Oikeudenkäyntikulut riita-asiassa. Arviomuistio. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2021:16.

Arviomuistio oikeudenkäyntikuluista riita-asioissa. Lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2021:38

Rikosprosessin tehostaminen. Työryhmän mietintö. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:14

Oikeudenkäytön kehitystyöryhmän arviomuistio. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2022:39

Etäyhteydet oikeudenkäynneissä. Arviomuistio. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2023:2.

Euroopan unionin dokumentit

Euroopan sähköisen oikeuden strategia 2019–2022

Komission kertomus Euroopan parlamentille, neuvostolle ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle eurooppalaisesta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 861/2007 soveltamisesta, COM(2013) 795 final.

Komission oikeusvaltiokertomus 2021, Oikeusvaltiotilanne Suomessa

Komission oikeusvaltiokertomus 2022, Oikeusvaltiotilanne Suomessa

Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the Functioning of the European Online Dispute Resolution Platform Established under Regulation (EU) No 524/2013 on Online Dispute Resolution for Consumer Disputes, COM(2017) 744 final

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositukset

Recommendation No. R (81) 7 of the Committee of Ministers to Member States on Measures Facilitating Access to Justice

Recommendation No. R (84) 5 of the Committee of Ministers to Member States on the Principles of Civil Procedure Designed to Improve the Functioning of Justice

Recommendation No. R (95) 5 of the Committee of Ministers to Member States Concerning the Introduction and Improvement of the Functioning of Appeal System and Procedures in Civil and Commercial Cases

Tilastojulkaisut ja vuosikertomukset

Kansainvälisiä

European Judicial Systems, CEPEJ Evaluation Report 2020

European Judicial Systems, CEPEJ Evaluation Report 2022

EU Justice Scoreboard 2022

World Bank. Doing Business.

World Justice Project, Global Insights on Access to Justice 2018

World Justice Project, Rule of Law Index 2022

Suomi

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2021

Korkeimman oikeuden vuosikertomus 2019

Korkeimman oikeuden vuosikertomus 2020

Korkeimman oikeuden vuosikertomus 2021

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportti 26/2021

TuomarINVALINTALAUTAKUNNAN vuosikertomus 2019

TuomarINVALINTALAUTAKUNNAN vuosikertomus 2020

Tuomioistuinlaitoksen tilinpäätös 2020.

Tuomioistuinelaitoksen tilinpäätös 2021.

Tuomioistuinten työtilastoja vuodelta 2019. Oikeusministeriön toiminta ja hallinto 2020:4.f

Ulosotto Suomessa. Ulosottolaitoksen tilastoja vuodelta 2021

Ulosottolaitoksen kirjanpitoyksikön tilinpäätös vuodelta 2021

Ruotsi

Sveriges Domstolar, Domstolsstatistik 2021

Tanska

Danmarks Domstole, Statistik for civile sager 2017, 2018 ja 2019, Modtagne og afsluttede sager

Danmarks Domstole, Statistik for civile sager 2017, 2018 ja 2019, Afgørelsestyper inden for sagskategorien småsager

Saksa

Statistisches Bundesamt, Rechtspflege, Zivilgerichte 2019

Alankomaat

De Rechtspraak, Jaarsverslag 2019

Yhdistynyt kuningaskunta

Civil Justice Statistics Quarterly, October to December 2021

Skotlanti

Civil Justice Statistics in Scotland 2019–20

Irlanti

Courts Service, Annual Report 2021

Kyselytutkimukset

Eurobarometer 347, Business-to-Business Alternative Dispute Resolution in the EU

Fundamental Rights Survey 2020. European Union Agency for Fundamental Rights

Kantar TNS Oy, Yrittäjägallup. Toukokuu 2022

Special Eurobarometer 395, European Small Claims Procedure

Taloustutkimus Oy, Oikeusturvavakuutusten tunnettuus. Helmikuu 2019

Taloustutkimus Oy, Pienriitamenettely. 9.12.2022

Ulkomainen lainvalmisteluaineisto

Ruotsi

Kungliga Majestetets Proposition 1973:87 med förslag till lag om rättegången i tvistemål om mindre värden m. m.

Regeringens Proposition 1986/87:89 om ett reformerat tingsrättsförfarande

SOU 1982:26, Översyn av rättegångsbalken: delbetänkande

SOU 2012:82, Hyres- och arrendetvister i framtiden.

Norja

Odelstingsproposisjon (Ot.prp.) nr. 51 (2004–2005) Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

Innstilling til Odelstinget (Innst. O.) nro 110 (2004–2005) om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven),

Prop. 133 L (2018–2019) Endringer i tvisteloven (verdighensene)

Justis- og beredskapsdepartementet: Evaluering av tvisteloven

Tanska

L 168 Forslag til lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (Politi- og domstolsreform)

Yhdistynyt kuningaskunta

Civil Justice Council: The Resolution of Small Claims. Final Report (January 2022)

Civil Justice Council: The Resolution of Small Claims. Interim Report (April 2021)

Solving disputes in the county courts: creating a simpler, quicker and more proportionate system. A consultation on reforming civil justice in England and Wales Consultation Paper (March 2011)

The Government Response (February 2012)

Skotlanti

Courts Reform (Scotland) Act 2014, Explanatory Note

Report of the Scottish Civil Courts Review, Volume 1 (2009)

Kirjallisuus

Gustaf Almkvist – Niklas Elofsson, Rättegångskostnader i förenklade tvistemål, Svensk Juristtidning 2/2013

Analyse af civile sager. Deloitte 2013

Analyse om småsagsprocessen. Rapport udarbejdet af Seismonaut for Domstolsstyrelsen (2018)

Anna-Liisa Autio – Laura Ervo, Pandemian ja digitalisaation vaikutukset käräjäoikeuksien toimintaan, Lakimies 5/2022

Tommi Bergman, Kuluttajariitalautakuntamenettelyistä aiheutuvat kustannukset ja ratkaisusuositusten vaikuttavuus. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta 2022

Luca Dal Pubel, e-Bay Dispute Resolution and Revolution, An Investigation on a Successful ODR Model, 2018

Louis F. Del Duca – Colin Rule – Kathryn Rimpfel, eBay's De Facto Low Value High Volume Resolution Process: Lessons and Best Practices for ODR Systems Designers. Yearbook on Arbitration and Mediation 204/2014

Tanja Domej, Introduction to Swiss Civil Procedure (2017)

Equal Access to Justice for Inclusive Growth: Putting People at the Centre, OECD 2019

Kaijus Ervasti – Virve-Maria de Godzinsky, Koettu oikeudenmukaisuus tuomioistuimissa, Lakimies 2/2014

R.J.J. Eshuis – T. Geurts, Lagere drempels voor rechtzoekenden. Evaluatie van de Verhoging van de Competentiegrens in 2011. Ministerie van Veiligheid en Justitie 2016

Fast-Tracking the Resolution of Minor Disputes: Experience from EU Member States (World Bank Group 2017)

Radosław Flejszar – Iryna Izarova – Vigita Vėbraité, Access to Justice in Small Claims Procedure: Comparative Study of Civil Procedure in Lithuania, Poland and Ukraine. International Journal of Procedural Law 9/2019

Viktória Harsági, New Trends of the Civil Justice in Hungary. Bratislava Law Review 1/2019

Lars Holmgård, Notarietvistemål (2022)

Erik Hällströmer, Konsumentprocess om mindre värden – en omöjlighet? (2004)

Julia Klameth, Small Claims im Zivilprozess – Eine rechtshistorische, länderübergreifende und verfassungsrechtliche Betrachtung von Bagatellverfahren (2015)

Petteri Korhonen – Jurkka Jämsä, Tuomioistuimen jäsenien osallistuminen oikeudenkäyntiin etäyhteydellä, Defensor Legis 3/2021

Olli Lehtonen – Mika Sutela, Tutkimustieto yhteiskunnallisen päätöksenteon tukena – paikkatietoanalyysiin pohjautuva arvio vuoden 2019 käräjäoikeusuudistuksesta, Lakimies 1/2019

Bengt Lindell, Civiprocessen (2012)

Tuula Linna, Siviiliprosessin lajien evoluutio – vieläkö puuttuu jotain? teoksessa Sata vuotta prosessioikeutta, toim. Dan Frände, Risto Koulu, Heidi Lindfors ja Mikko Vuorenpää (2021)

Lasse Peltonen – Vaula Haavisto – Hilikka Heinonen – Henrik Eloheimo, Suomalaisen sovittelun tila ja mahdollisuudet. VNTEAS 2022:30

Juha Raitio – Allan Rosas – Pekka Pohjankoski, Oikeusvaltiollisuus Euroopan unionissa ja Suomessa. VNTEAS 2022:39.

Dory Reiling, Beyond Court Digitalization with Online Dispute Resolution, International Journal for Court Administration 8/2017

Emma Rowden, Distributed Courts and Legitimacy: What do we Lose When we Lose the Courthouse? Law Culture and the Humanities 2018, Vol. 14(2)

Laura Sarasoja – Chris Carling, Oikeudenkäyntikulut pääkäsitellyssä ratkaistuissa riita-asioissa 2019, Edilex 36/2020

Elisabetta Silvestri, Small Claims and Procedural Simplification: Evidence from Selected EU Legal Systems. Civil Procedure Review 10/2019

Jukka Siro – Mikko Aaltonen, Riita-asiat tuomioistuimissa 2000-luvulla, Lakimies 6/2019

Small Claims: Where Does Serbia Stand? A Comparative Analysis. World Bank Group 2020

Trust and Public Policy: How Better Governance Can Help Rebuild Public Trust, OECD 2017

Two for One: How Leveraging Small Claims Procedures Can Improve Judicial Efficiency and Access to Justice, World Bank Group 2020

Frida Velander, Förenklade tvistemål, Domarbloggen 3.10.2017

Muut lähteet

CEPEJ, Guidelines on the Organisation and Accessibility of Court Premises

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen tarkastusraportti kuluttajariitalautakuntaan
10.6.2022

Kuluttajariitalautakunnan kymmenen kärjessä 2019. Kuluttajariitalautakunnan tiedote
3.2.2020

Landelijk procesreglement voor rolzaken kanton

Lentoriidat edelleen kärjessä. Kuluttajariitalautakunnan tiedote 5.1.2018

Liquidatietarief kanton

Notat om dækning af udgift til advokat m.fl. i hovedforhandlede småsager, Præsidenterne for Vestre og Østre Landsret, 15.12.2020

Oikeusministeriön ja kuluttajariitalautakunnan tulossopimus kaudella 2021–2024

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31.

Technical Notes on Online Dispute Resolution. UNCITRAL 2016

Tuomioistuinelaitoksen kehittämiskomitean mietintö. Komiteanmietintö KM 2003:3

Tuomioistuinelaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelma vuodelle 2022

Tuomioistuinten taloudellisten mittareiden kehittämistä käsittelevän työryhmän väliraportti: painokertoimet (2022)

Venice Commission, Rule of Law Checklist

YK:n kestävän kehityksen globaalissa toimintaohjelma Agenda 2030

Oikeuskäytäntö

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Le Compte, Van Leuven ja de Meyere v. Belgia 23.6.1981

Håkansson ja Sturesson v. Ruotsi 21.2.1990

Dombo Beheer B.V. v. Alankomaat 27.10.1993

Ruiz Torija v. Espanja 9.12.1994

Ankerl v. Sveitsi 23.10.1996

García Ruiz v. Espanja 21.1.1999

Kress v. Ranska 7.6.2001

Malhous v. Tšekin tasavalta 12.7.2001

Hirvisaari v. Suomi 27.9.2001

Wierzbicki v. Puola 18.6.2002

Hermi v. Italia 18.10.2006

Jussila v. Suomi 23.11.2006

Taxquet v. Belgia 16.11.2010

Avotiņš v. Latvia 23.5.2016

Pönkä v. Viro 8.11.2016

De Tommaso v. Italia 23.2.2017

Regner v. Tšekin tasavalta 19.9.2017

Mutu ja Pechstein v. Sveitsi 2.10.2018

Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugali 6.11.2018

Korkein oikeus

KKO 2003:104

KKO 2003:105

KKO 2018:13

KKO 2021:91

KKO 2021:92

Ruotsin oikeuskäytäntö

RH 2016:67

NJA 2007 s. 579

NJA 2010 s. 336

Saksan perustuslakituoimioistuin

Bundesverfassungsgericht 2 BvR 1907/18, 1.7.2020

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-400-502-9 (PDF)